

Mads Henrik Skauge Antonsen

Idrettens klasseskille - grunn til bekymring?

Sosial ulikhet i rekruttering og frafall

En analyse av elever i videregående skole i Trondheim

Masteroppgave i idrettsvitenskap

Trondheim, våren 2017

Mads Henrik Skauge Antonsen

Idrettens klasseskiller - grunn til bekymring?

Sosial ulikhet i rekruttering og frafall

En analyse av elever i videregående skole i Trondheim

Masteroppgave i idrettsvitenskap

Trondheim, våren 2017

Forord

Jeg har fulgt de siste årenes debatt om et sosialt klasseskille i barne- og ungdomsidretten med stor interesse både i media, idrettspolitisk og gjennom diskusjon med medstudenter og ansatte tilknyttet institutt for sosiologi og statsvitenskap ved NTNU i Trondheim. Jeg har lagt merke til at debatten tilsynelatende mangler vitenskapelig forankring. Problematikken skildres i liten grad på bakgrunn av statistikk, men heller med utgangspunkt i «fattige» foreldres fortellinger om at barna ekskluderes fra organisert idrett grunnet svak familieøkonomi. Jeg fikk derfor et behov for å undersøke og øke kunnskapen på feltet. Kombinasjonen av problemstillingens aktualitet og min faglige interesse, førte slik frem til denne studien.

Det å gjennomføre en masteroppgave symboliserer både stolthet og et visst vemod. Et flott kapittel i livet skal nå avsluttes og det er med store forventninger til arbeidslivet jeg går inn i et nytt. Å få fordype seg i faglige interessefelt har vært en sann glede og jeg ser tilbake på arbeidet som både spennende og givende. Tidvis har jeg til og med kjent på forskningens undersøkende og oppdagende gleder.

Flere personer fortjener en takk for faglig og personlig støtte. Først og fremst vil jeg få rette en stor takk til min hovedveileder, førsteamanuensis Arve Hjelseth. Du har vært den viktigste sparringspartneren i arbeidet med denne oppgaven. Din faglige tyngde og dine innsiktsfulle råd har vært svært nyttige. Jeg vil også takke biveileder og min metodiske mentor, professor Arild Blekesaune. Våre mange samtaler har vært faglig inspirerende og til stor hjelp. Uten din unikt engasjerende formidlingsevne og imøtekommenhet, hadde jeg aldri fanget interesse for kvantitativ metode. Læringsassistent-kollega og venn Emil Dragvik Bakken skal takkes for metodiske diskusjoner og teoretiske refleksjoner. Medstudenter på masterprogrammet i idrettvitenskap må takkes for et givende faglig og sosialt miljø. Jeg vil rette en spesiell takk til min kjæreste Kristin for at du har holdt ut med en altfor travel student og din forståelse for at masterskriving i enkelte faser tenderer til å invadere hverdagen. Til slutt vil jeg takke min familie og nærmeste venner for moralsk støtte i studenttilværelsen generelt og i arbeidet med masteroppgaven spesielt.

Trondheim, mai 2017

Mads Henrik Skauge Antonsen

Innhold

Forord

Figur- og tabelliste

Figurer

Tabeller

Sammendrag

1. Innledning	11
1.1 Studiens tema og problemstilling	11
1.2 Studiens aktualitet.....	14
1.2.1 Idrettsdeltakelsens tilskrevne verdi	15
1.2.2 Klasses skillet i barne- og ungdomsidretten - et potensielt problem.....	16
1.3 Studiens oppbygging	17
2. Tidligere forskning	19
2.1. Hvordan operasjonalisere idrettsengasjement?	20
2.2 Sosial ulikhet i organisert barne- og ungdomsidrett.....	21
2.2.1 Ung i Norge 2002.....	21
2.2.2 Ung i Norge 2010.....	22
2.2.3 Ungdomsundersøkelsen i Trondheim 2009	22
2.3 Diskusjon av tidligere forskning.....	23
2.3.1 Hva ser det ut til å være sikker kunnskap om?	23
2.3.2 Muligheter for ny kunnskap basert på UngHiT?	23
2.3.3 Hvordan forklares de sosiale klasseforskjellene?	24
2.3.4 Oppsummerende drøfting	24
3. Teori.....	26
3.1 Barnefattigdom i Norge - utbredelse og utsatte grupper	26
3.2 Bourdieus klasseteori.....	28
3.2.1 Bourdieus forklaring av sosiale klasseforskjeller på idrettsfeltet	29
4. Metode	33
4.1 Data og utvalg.....	33
4.2 Datas kvalitet	34

4.3 Avhengige variabler	35
4.3.1 Rekruttering til organisert idrett.....	35
4.3.2 Frafall fra organisert idrett	35
4.4 Uavhengige variabler.....	36
4.4.1 Sosial klasse	36
4.4.2 Foreldrenes utdanningsnivå	38
4.4.3 Trang familieøkonomi	38
4.4.4 Avislesing	39
4.4.5 Kontrollvariabler.....	40
5. Resultater	45
5.1 Deskriptiv statistikk.....	45
5.2 Drøfting av regresjonsforutsetninger.....	46
5.3 Rekruttering til organisert idrett	48
5.3.1 Sannsynlighetsprediksjoner for rekruttering til organisert idrett	49
5.4 Frafall fra organisert idrett.....	50
5.4.1 Sannsynlighetsprediksjoner for frafall fra organisert idrett	51
6. Diskusjon.....	57
6.1 Oppsummering av studiens resultater.....	57
6.2 Sosial klassebakgrunn og deltakelse i organisert idrett	58
6.3 Forklaringer av de sosiale klasseforskjellene	60
6.3.1 Idrettens klasseskille som et uttrykk for direkte ekskludering.....	61
6.3.2 Idrettens klasseskille som et uttrykk for indirekte ekskludering	63
6.4 Skoleprestasjoner og deltakelse i organisert idrett	66
6.4.1 Skoleprestasjonenes betydning for majoritetsungdommene.....	68
6.4.2 Skoleprestasjonenes betydning for minoritetsungdommene.....	69
6.5 Diskusjon av øvrige variablers betydning	71
7. Avslutning	74
7.1 Føringer for fremtidig forskning.....	76
Referanser	79

Figur- og tabelliste

Figurer

- Figur 5.4A:** Betinget effektplot av samspillet mellom bosituasjon og etnisitet, på frafall fra organisert idrett i Trondheim i 2009.....52
- Figur 5.4B:** Betinget effektplot av samspillet mellom utdanningsprogram og kjønn, på frafall fra organisert idrett i Trondheim i 2009.....53
- Figur 5.4C:** Betinget effektplot av samspillet mellom hvor ofte de unge drikker alkohol og etnisitet, på frafall fra organisert idrett i Trondheim i 2009.....54
- Figur 5.4D:** Betinget effektplot av samspillet mellom skoleprestasjoner og etnisitet for de som går på et studieforberevende utdanningsprogram, på frafall fra organisert idrett i Trondheim i 2009.....55
- Figur 5.4E:** Betinget effektplot av samspillet mellom skoleprestasjoner og etnisitet for de som går på et yrkesfaglig utdanningsprogram, på frafall fra organisert idrett i Trondheim i 2009.....56

Tabeller

- Tabell 5.2:** Deskriptiv statistikk.....45
- Tabell 5.3:** Multippel logistisk regresjonsanalyse av rekruttering til organisert idrett i Trondheim i 2009 med kontroll for trinn/skole-variasjon.....48
- Tabell 5.4:** Multippel logistisk regresjonsanalyse av frafall fra organisert idrett i Trondheim i 2009 med kontroll for trinn/skole-variasjon.....50

Sammendrag

Formålet med denne studien var å undersøke hvilke dimensjoner ved sosial ulikhet som kan forklare rekruttering til og frafall fra organisert barne- og ungdomsidrett i Trondheim. Særlig tok jeg sikte på å undersøke betydningen av de unges sosiale klassebakgrunn, målt på bakgrunn av foreldrenes sosiale klassetilhørighet, ungdommenes subjektive vurdering av familieøkonomiens betydning for deres aktivitetsdeltakelse og ulike mål på kulturelle ressurser (foreldrenes utdanningsnivå og hvor ofte ungdommene leste aviser). Jeg ville drøfte om og for hvem et eventuelt sosialt klasseskille i de unges idrettsdeltakelse er et problem og, i forlengelsen av dette, om det er grunn til bekymring for at den organiserte idretten ikke er åpen for alle. *Datamaterialet* var Ungdomsundersøkelsen i Trondheim 2009 (UngHiT). Utvalget bestod av skoleelever på første og andre trinn i videregående skole. *Analysene* bestod av multippel logistisk regresjonsanalyse av henholdsvis rekruttering til ($N=2316$) og frafall fra ($N=2079$) organisert idrett.

Resultatene viste at ungdommenes sosiale klassebakgrunn kun hadde betydning for frafall fra organisert idrett og at effekten var relativt beskjeden. De unge i familier med dårlig råd hadde noe større sannsynlighet for å slutte i idrettslag enn ungdommer i mer ressurssterke familier. Den organiserte barne- og ungdomsidretten i Trondheim skiller lite og i omtrent lik grad på sosial klassebakgrunn, kjønn og etnisitet. Jentene hadde noe større sannsynlighet for frafall enn guttene og minoritetsungdommene hadde noe mindre sannsynlighet for å begynne i idrettslag enn majoritetsungdommene. Den ulikhetsdimensjonen som hadde klart størst betydning for de unges deltakelse i organisert idrett generelt og for frafall spesielt, var skoleprestasjonene (indeks bestående av standpunktkarakter i matematikk og norsk skriftlig ved siste karakteroppgjør). Resultatet så ikke ut til å være et uttrykk for underliggende sosiale klasseforskjeller i utvalget. For majoritetsungdommene økte sannsynligheten for å være idrettsungdom betydelig med bedre karakterer. Effekten var særlig tydelig for de som gikk på et yrkesfaglig utdanningsprogram. Dette kom av at de skolesvake majoritetsungdommene på de yrkesfaglige utdanningsprogrammene var mer underrepresentert i idrettslagene enn de skolesvake majoritetsungdommene på de studieforberedende utdanningsprogrammene. Minoritetsungdommene hadde like stor, men motsatt effekt av skoleprestasjoner. Sannsynligheten for å slutte med organisert idrett økte betydelig med bedre skoleprestasjoner.

Effekten var tydeligst for de som gikk på et studieforberedende utdanningsprogram og dette kom av at de skolesvake minoritetsungdommene på de studieforberedende utdanningsprogrammene, hadde mindre sannsynlighet for å slutte i idrettslag enn de skolesvake minoritetsungdommene på de yrkesfaglige utdanningsprogrammene.

I en tid med økende økonomisk ulikhet i samfunnet er det rimelig å anta at klasseskilleproblematikken i den organiserte barne- og ungdomsidretten vil ha enda større aktualitet i årene som kommer. På bakgrunn av resultatene i denne studien er min vurdering at den organiserte ungdomsidretten (primært i Trondheim i 2009) virker å ha (et visst) potensial for sosial utjevning ved i større grad å holde på de unge i familier med trang økonomi. Det er imidlertid andre ulikhetsdimensjoner som ser ut til å ha langt større betydning for deltakelse i organisert barne- og ungdomsidrett, særlig de unges skoleprestasjoner. Skolen og den organiserte idretten har visse likhetstrekk som muligens gjør at de som behersker (får gode karakterer) skolens logikk, også vil ha stor sannsynlighet for å være flinke i idrett, finne seg til rette i og bli værende i idrettslagene. De unge som får mindre gode karakterer på skolen kan derfor tenkes å ha mindre forutsetninger for å være flinke i, trives med og fortsette med organisert idrett. Skoleflinke minoritetsungdommer kan tenkes å slutte i idrettslag for å få mer tid til skolearbeid. Dette kan skyldes at disse minoritetsungdommene trolig, i større grad enn ungdommer for øvrig, har større og tidligere ambisjoner om å ta høyere utdanning og få tilgang til attraktive jobber i arbeidsmarkedet.

Konklusjonen er at både sosial klassebakgrunn, kjønn og etnisitet er sosiale ulikhetsdimensjoner som virker å ha relativt liten og langt på vei ubetydelig effekt på ungdommenes sannsynlighet for å rekrutteres til og falle fra organisert barne- og ungdomsidrett. De mye omtalte sosiale klasseforskjellene i barne- og ungdomsidretten virker dermed å være noe mindre enn hva man får inntrykk av i det offentlige ordskiftet. På bakgrunn av denne studien kan det virke som at idrettens klasseskille er noe overvurdert og at det er relativt liten grunn til bekymring for at kostnadene i forbindelse med organisert idrettsaktivitet utestenger barn og unge i familier med dårlig råd. På bakgrunn av denne studien kan jeg si at barne- og ungdomsidretten (med særlig gyldighet for situasjonen i Trondheim i 2009) virker å ha en litt skjev sosial profil med noe sterkere feste i de øvre samfunnssjiktene og særlig blant vellykkede skoleelever med majoritetsbakgrunn.

Nøkkelord: idrett, ungdom, ulikhet, klasse, økonomi, utdanning, skoleprestasjoner

1. Innledning

1.1 Studiens tema og problemstilling

I de siste årene har de tilsynelatende økende kostnadene ved å delta i organisert barne- og ungdomsidrett fått mye oppmerksomhet, samtidig som og på bakgrunn av at inntektsforskjellene mellom barnefamilier har økt (Strandbu, Gulløy, Andersen, Seippel & Dalen, 2017). I denne studien vil jeg undersøke *sosial ulikhet* i barne- og ungdomsidretten i Trondheim gjennom logistisk regresjonsanalyse av henholdsvis rekruttering til ($N=2316$) og frafall fra ($N=2079$) idrettslag.

Særlig vil jeg ta sikte på å undersøke betydningen av de unges *sosiale klassebakgrunn*. Jeg vil fange opp denne på bakgrunn av foreldrenes sosiale klassesilhørighet, ungdommenes subjektive vurdering av familieøkonomiens betydning for deres aktivitetsdeltakelse og ulike mål på kulturelle ressurser (foreldrenes utdanningsnivå og hvor ofte ungdommene leser aviser). Datamaterialet er *Ungdomsundersøkelsen i Trondheim 2009* (UngHiT) og utvalget består av elever på første og andre trinn i videregående skole.

Dersom den organiserte barne- og ungdomsidretten skiller på sosial klassebakgrunn bør det også være av interesse *hva* dette skyldes. En tilnærming med bruk av multiple indikatorer på sosial klassebakgrunn vil kunne peke i retning av hva klasse eventuelt virker gjennom, altså hvilke *sider* av klassebakgrunnen (økonomiske eller kulturelle ressurser) som virker å ha størst betydning for de unges rekruttering til og frafall fra idrettslag. Ifølge Strandbu et al. (2017) bør nettopp idrettsforskningen tydeligere får frem hva det eventuelt er som frambringer klassebaserte forskjeller i barne- og ungdomsidretten.

I tillegg til å *undersøke* hva sosial ulikhet i organisert barne- og ungdomsidrett i Trondheim eventuelt virker gjennom, vil jeg også forsøke å *forklare* hvordan de sosiale ulikhetsdimensjonene muligens fungerer. I forlengelsen av dette vil jeg diskutere om og for hvem et eventuelt sosialt klasseskille i barne- og ungdomsidretten kan forstås som et *problem*. Sosial ulikhet i barne- og ungdomsidretten vil kunne si noe om hvilke mekanismer som gjelder for rekruttering og frafall på idrettsfeltet, et felt hvor det er ønskelig at alle skal ha lik

Idrettens klasseskiller - grunn til bekymring? Sosial ulikhet i rekruttering og frafall

mulighet til deltakelse og hvor idretten har fått ansvaret for å implementere statlige velferds mål (Meld. St. 26 (2011-2012)).

Med *sosial ulikhet* menes systematisk ulikhet i fordelingen av knappe og ettertraktede goder i samfunnet slik at sosiale grupper kommer ulikt ut og gis ulike muligheter. Viktige skillelinjer er *sosial klassebakgrunn*, etnisitet og kjønn (Jarvie, 2012). En *sosial klasse* utgjøres ifølge Bourdieu (1984) av personer i samfunnet med omtrent like mye ressurser enten økonomisk eller kulturelt. Et sentralt spørsmål i denne studien blir om barn og unge i ressursvake familier er underrepresentert på idrettsfeltet og, i forlengelsen av dette, hva en eventuell underrepresentasjon kan skyldes.

Ekskludering forstås generelt som det å være forhindret fra å gjøre noe man ellers ville ha gjort. Utelukkelsen impliserer handling hvor personer eller organisasjoner forholder seg på måter som utelukker noen (Hills, Le Grand & Piachaud, 2002). Thorød skiller på bakgrunn av dette mellom *direkte* og *indirekte institusjonell ekskludering*. Direkte ekskludering innebærer at «[...] økonomiske forhold blir direkte styrende for handling og deltakelse, som hvis et barn for eksempel ikke har penger til å delta i en ønsket fritidsaktivitet» (Thorød, 2008:214). Indirekte ekskludering på idrettsfeltet vil derimot innebære at de unges sosiale klassebakgrunn knyttes til kulturelle skjema, livsstiler og ytringsformer som virker på en slik måte at de som står utenfor ikke opplever deltakelse som et reelt eller ønskelig alternativ (jf. Bourdieu, 1978; Thorød, 2008).

Et sosialt klasseskiller i den organiserte barne- og ungdomsidretten trenger dermed ikke nødvendigvis å skyldes økonomisk ekskludering som innebærer at ikke alle gis de samme *mulighetene* til deltakelse. Det er for eksempel godt dokumentert at kostnader i forbindelse med organisert idrettsaktivitet ikke oppgis som en viktig grunn for at ungdommer slutter i idrettslag (Seippel, 2005; Strandbu & Bakken, 2007). I en ny bok om ungdomsidrett, *Ungdom og idrett*, argumenterer Hjelseth (2016) for at frafallet i ungdomsidretten i seg selv ikke trenger å være problematisk, men kan ses som en naturlig konsekvens av at ikke alle *tiltrekkes* av (ungdoms)idrettens (konkurransel)ogikk.

Frafall fra idrettslag kan derfor forstås som verken overraskende eller bekymringsfullt, særlig da de fleste som slutter med organisert idrett fortsetter å være fysisk aktive på andre arenaer (Seippel, 2005). Mange idrettsmedlemmer er vel så fysisk aktive utenfor idrettslaget og det er dessuten mange som ikke har sosiale relasjoner knyttet til idrettsdeltakelsen (Seippel, 2002).

For en del vil det altså ikke være noe å «falle fra» (Seippel, 2005). Det finnes dessuten andre sosiale arenaer enn idrettslagene (for eksempel andre frivillige organisasjoner) som tilskrives mange av de samme bieffektene som deltakelse i organisert idrett (Meld. St. 10 (2011-2012)). Frafall som et resultat av manglende tiltrekning av idrettens logikk blir da mindre problematisk både i et folkehelseperspektiv og for ungdommene selv. Det ses derfor som uheldig at frafall fra organisert idrett som oftest assosieres med noe negativt og alvorlig, et problem det er avgjørende å gjøre noe med. Seippel påpeker for eksempel at «*Om man skal se på det å slutte i et idrettslag som et problem – som ekte frafall – innebærer det først at man er aktiv, glad og sosial i idretten og deretter passiv, trist og asosial utenfor idretten*» (Seippel, 2005:10).

At mange ungdommer *velger* å slutte med organisert idrett er derfor ikke ensbetydende med at de *ekskluderes* i begrepets alminnelige forstand. Det kan også være et uttrykk for at idrettsungdommer har visse kulturelle kjennetegn som skiller dem fra ungdomsbefolkningen for øvrig, og som gjør de mer egnet for å verdsette og beherske idrettslogikken. Slik forstår jeg sosial ulikhet i idretten som en kombinasjon av både (økonomisk og direkte) mulighet til deltakelse og (kulturell og underliggende) tiltrekning mot ungdomsidretten og dens konkurranselogikk.

Resultatene i denne studien vil for det første kunne indikere om det *er* et sosialt klasseskille i den organiserte barne- og ungdomsidretten (i Trondheim i 2009) og hvilke sosiale ulikhetsdimensjoner som har størst betydning for om de unge er eller har vært idrettsmedlemmer. Deretter vil jeg drøfte *hvordan* eventuelle ulikhetsdimensjoner muligens virker. Dette vil kunne peke i retning av hvilke utfordringer idrettsbevegelsen står ovenfor når det gjelder å inkludere underrepresenterte grupper i sin virksomhet og hvilke barne- og ungdomsgrupper som i mindre grad tiltrekkes av idrettens logikk. Studiens problemstilling blir:

Hvilke dimensjoner ved sosial ulikhet kan forklare rekruttering til og frafall fra organisert barne- og ungdomsidrett i Trondheim?

1.2 Studiens aktualitet

I det offentlige ordskiftet har det vært en tiltakende bekymring for at deltakelse i organisert barne- og ungdomsidrett krever til dels betydelige økonomiske ressurser (Aftenposten, 2015; Dagbladet, 2016; Meld. St. 26 (2011-2012); Strandbu, 2017; Strategiutvalget for idrett, 2017; VG, 2015). Bekymringen har dukket opp på bakgrunn av en utvikling der stadig flere barn og unge (særlig unge med minoritetsbakgrunn) vokser opp i hushold med *vedvarende lavinntekt* (gjennomsnittlig inntekt lavere enn 60 prosent av gjennomsnittlig medianinntekt i befolkningen over en treårsperiode) (Epland & Kirkeberg, 2017).

Strandbu et al. (2017) påpeker at det er mangel på sammenlignbare og longitudinelle studier som kan belyse de økonomiske kostnadene ved deltakelse i organisert barne- og ungdomsidrett og hvordan dette har endret seg med tiden. Prisjusterte beregninger på bakgrunn av levekårsundersøkelsene viser at kostnadene i forbindelse med barn og unges treningsaktivitet (ikke nødvendigvis organisert idrett) har økt noe de siste årene, men i relativt beskjeden grad (Vaage, 2015). Dette kan være et uttrykk for at foreldrene bruker noe mer penger på barnas treningsaktivitet og/eller at treningstilbudet har blitt noe dyrere gjennom for eksempel økte medlems- og treningsavgifter i idrettslagene. Det er uansett stor forskjell i (de langt på vei påkrevde) kostnadene mellom ulike idrettsgrener og prisdifferensene vil kunne variere med titusener av kroner. Kostnader i forbindelse med idrettsdeltakelse varierer også med alder og ambisjonsnivå og ser ut til å bli mer kostbart jo lenger de unge er involvert og jo oftere de trener (ibid.).

Når den økonomiske ulikheten og muligens det organiserte idrettstilbudet har økt i samme periode, virker det å være en utbredt idrettspolitisk bekymring for at utviklingen fører til det som betegnes som et «klasseskille» i barne- og ungdomsidretten. Bekymringen skyldes en redsel for at de unge i familier med dårlig råd ikke gis anledning til å delta i organisert idrett (Meld. St. 26 (2011-2012)). Idrettsbevegelsen har uttrykt en lignende bekymring. For eksempel heter det seg i en resolusjon fra Idrettstinget at det skal være «*Idrettsglede for alle, ikke bare for dem som har råd!*» (NIF, 2015a:95). Det presiseres her at man ønsker «[...] å redusere økonomiske hindringer som står i veien for at alle barn og ungdommer skal ha råd til å delta i idrett» (:11). I siste politiske dokument har idrettsbevegelsen satt som hovedprioritet å få til felles lek på tvers av økonomiske og kulturelle skillelinjer (NIF, 2015b).

Ettersom det rettes mest oppmerksomhet mot økonomiske barrierer for barn og unges organiserte idrettsdeltakelse (Meld. St. 26 (2011-2012); NIF, 2015a, b; Strategiutvalget for idrett, 2017), vil jeg i denne studien legge mest vekt på ungdommenes opplevelse av familieøkonomien og hvorvidt denne kan legge begrensninger på deres deltakelse i organisert idrett. Jeg vil likevel også undersøke hvordan kulturelle ressurser kan påvirke idrettsdeltakelse. Dette vil kunne ha betydning gjennom kunnskap om trening og helse samt kjennskap til og verdsettelse av ungdomsidrettens konkurranselogikk.

1.2.1 Idrettsdeltakelsens tilskrevne verdi

Frivillige organisasjoner som idretten hevdes å forebygge ensomhet, helseproblemer og problematferd som rusmiddelbruk og kriminalitet (Meld. St. 10 (2011-2012)). I stortingsmeldingen *Den norske idrettsmodellen* tilskrives idrettslagene særlig å være stimulerende integreringsarenaer og betydningsfulle rammer for sosialisering og oppleving. Her kan de unge få mestringsopplevelser, selvtillit, og læringserfaringer. De kan dessuten lære sosiale omgjengelighetsteknikker og etablere sosiale nettverk som de kan trekke på også utenfor idrettsarenaen og i det senere liv. Videre hevdes idretten å bidra til å utjevne sosiale klasseforskjeller, skape trygge og inkluderende oppvekstmiljøer og sunne aktivitetsvaner som varer livet ut (Meld. St. 26 (2011-2012)). Deltakelsen har derfor både *verdi i seg selv* i tillegg til at idretten ofte blir tillagt at den realiserer verdier som ligger *utenfor* dens primærvirksomhet.

Forskning har imidlertid hatt vanskelig for å dokumentere betydningen av deltakelse i organisert barne- og ungdomsidrett og det er derfor noe usikkert om disse bieffektene faktisk foreligger. Det kan også være slik at idretten tiltrekker seg «veltilpassede» ungdommer som er godt stilt på de nevnte områder (Pedersen, 2008). Det at idrettsdeltakelse i barne- og ungdomsårene fører til et høyt fysisk aktivitetsnivå livet ut, er også en omstridt påstand. Flere hevder at sammenhengen er svak eller ikke påviselig (Skille & Solbakken, 2014). Enn så lenge er disse argumentene likevel viktige begrunnelser for statsstøtten (Meld. St. 26 (2011-2012)).

1.2.2 Klasseskillet i barne- og ungdomsidretten - et potensielt problem

Da idretten tilskrives å være et gode for de unge i tillegg til å ha en viktig rolle i samfunnet for øvrig, er det fra idrettspolitisk hold både ønskelig og hensiktsmessig at barne- og ungdomsidretten favner bredt og at den er åpen for alle som ønsker å delta. Å stå utenfor sentrale fritidsarenaer som idrettslagene ses derfor som potensielt uheldig med tanke på forebygging, sosialisering, skoloring og oppleving (Meld. St. 26 (2011-2012)).

I Strategiutvalget for idrett sin rapport til Kulturdepartementet, *Den norske idrettsmodellen inn i en ny tid*, påpekes det paradoksale i at idrettens klasseskille får mye oppmerksomhet samtidig som det er lite kunnskap om dette: «*Til tross for mye oppmerksomhet i media omkring kostnadene ved å drive idrett, er det forholdsvis lite statistikk og få undersøkelser om temaet*» (Strategiutvalget for idrett, 2017:10). Politisk ønsker man økt kunnskap om de underrepresenterte gruppene i idrettslagene og ber idrettsbevegelsen om å være seg bevisst et potensielt klasseskille i deltakelsesmønsteret:

Regjeringen legger til grunn at en inkluderende idrettsbevegelse er seg bevisst utfordringene knyttet til sosial ulikhet i deltakelsesmønstre. Det er i den forbindelse viktig at aktivitetstilbudet innenfor idretten ikke medfører så store kostnader for deltakerne at det i praksis representerer en reell økonomisk barriere for deler av befolkningen.

Meld. St. 26 (2011-2012:85).

Et eventuelt sosialt klasseskille i barne- og ungdomsidretten vil være et *problem* for idrettsbevegelsen som har hatt en visjon om «idrettsglede for alle» gjennom hele etterkrigstiden, og som innebærer at alle skal få utøve idrett ut ifra sine ønsker og behov. Arbeiderklassen og borgerskapet skal her kunne møtes på likefot da idretten «[...] *bortrydder falsk standsforskjel idet enhver her belønnes efter sin personlige dyktighed uden hensyn til om han er husmandsgut eller rigmandssøn*» (Goksøyr, Asdal & Andersen, 1996:311). Visjonen impliserer at idrettsglede for *mange* ikke nødvendigvis er ensbetydende med idrettsglede for *alle*.

Med det siste alternativet som vedtatt visjon og som legitimt grunnlag for statsstøtte (Meld. St. 26 (2011-2012)), virker «fattigdomsproblematikken» å være den kanskje mest dagsaktuelle på idrettsfeltet. Problemstillingens aktualitet gjør at idrettsforskningen nå er påskrevet å undersøke og forstå sosial ulikhet i barne- og ungdomsidretten i større grad enn tidligere (Strandbu et al., 2017). Det blir dermed viktig å finne ut hvilke sosiale

ulikhetsdimensjoner som eventuelt står i veien for at alle barn og unge kan delta og, i forlengelsen av dette, å forstå hvordan disse eventuelt virker.

Mestringsopplevelser for de unge her og nå, deltakelsens tilskrevne verdi utover sin primærvirksomhet og idrettens sentrale plass i jevnalderfellesskapet (Strandbu, Stefansen & Smette, 2016), gjør det til et viktig poeng å sikre tilgang til idrettslagene for den som vil. Sosial ulikhet på et felt der alle skal ha lik mulighet til deltakelse (NIF, 2015a) og der deltakelse oppfattes som en viktig side ved oppveksten (Thorød, 2012), vil kunne være et uttrykk for at idretten *ikke* muliggjør deltakelse for alle.

Direkte ekskludering av barn og unge i familier med trang økonomi vil ifølge Bakke, Solheim & Hovden (2016) være paradoksalt. Deltakelse i organisert idrett vil kunne representere en knapp ressurs for de gruppene som i et velferdsperspektiv trolig trenger barne- og ungdomsidretten aller mest. Ifølge Thorød (2008) er barnas største frykt å bli utelukket fra de sosiale arenaene hvor de andre barna oppholder seg. Dette vil ikke bare kunne svekke disse barnas livskvalitet her og nå, men også få konsekvenser for deres videre liv i form av «begrensede livsmuligheter». Dersom foreldrene har nok penger til at barna kan delta i organisert idrett, kan barna blant annet få mulighet til å bygge sosiale nettverk og relasjoner som kan være av verdi livet ut (ibid.). Et eventuelt sosialt klasseskille i barne- og ungdomsidretten er derfor ikke bare potensielt bekymringsfullt for idrettspolitikken og idrettsbevegelsen, men også (og viktigere) for de unge selv, både på kort og lang sikt.

1.3 Studiens oppbygging

I neste kapittel (to) vil jeg undersøke hva tidligere forskning kan fortelle om den sosiale ulikheten i den organiserte barne- og ungdomsidretten generelt og det sosiale klasseskillet spesielt. Jeg vil her diskutere både sentrale funn, eventuelle hull i kunnskapsgrunnlaget og føringer for denne studien. I teoridelen (kapittel tre) vil jeg se nærmere på hvilke barn som virker å være særlig utsatt for fattigdom. Jeg vil også vise til hvordan et eventuelt klasseskille i barne- og ungdomsidretten kan forstås på bakgrunn av Bourdieus (1984) klasseteori og hans analyse av hvordan sosial klassebakgrunn gjør seg gjeldende på det franske idrettsfeltet (1978).

Idrettens klasseskiller - grunn til bekymring? Sosial ulikhet i rekruttering og frafall

Beskrivelse av datamateriale, drøfting av datas kvalitet og presentasjon av aktuelle variabler med tilhørende kvalitetsvurderinger, blir gjort i metodekapittelet (kapittel fire). I resultatdelen (kapittel fem) innleder jeg med å vise til deskriptiv statistikk før jeg drøfter den logistiske regresjonsanalysens statistiske forutsetninger. Analysene består som nevnt av multippel logistisk regresjonsanalyse av henholdsvis rekruttering til ($N=2316$) og frafallet fra ($N=2079$) organisert idrett. I forlengelsen av dette vil jeg gjøre sannsynlighetsprediksjoner for ikke bare å kunne si noe om hvilke variabler som har betydning, men også noe om effektens størrelse.

I diskusjonsdelen (kapittel seks) vil jeg først oppsummere de mest sentrale resultatene, før disse drøftes på bakgrunn av teori og tidligere forskning. Jeg vil her drøfte i hvilken grad man kan snakke om et sosialt klasseskiller i barne- og ungdomsidretten (med særlig gyldighet for situasjonen i Trondheim i 2009) og hvordan dette eventuelt kan forstås. Jeg vil da drøfte på hvilket nivå og for hvilke aktører et eventuelt sosialt klasseskiller i idretten vil være problematisk. Videre vil jeg drøfte hva sosial ulikhet i barne- og ungdomsidretten utover det som har med sosial klassebakgrunn å gjøre, kan fortelle om idrettsbevegelsens tiltrekningskraft i ulike barne- og ungdomsgrupper og mulige utfordringer for idrettsbevegelsen som ønsker å være for alle. Avslutningsvis leder diskusjonen fram til en oppsummering (kapittel sju) av studiens ulike deler og en konklusjon på mitt overordnede forskningsspørsmål. Til slutt gir jeg noen betraktninger omkring forhold som kan tenkes å bli viktig i videre forskning.

2. Tidligere forskning

Fra midten av 1960-tallet har barne- og ungdomsidretten utviklet seg fra å være tilnærmet fraværende til å bli en arena der nesten alle deltar (Ingebrigtsen & Aspvik, 2010). Det virker derfor å være en utbredt oppfatning at idretten er åpen og inkluderende (Krange & Strandbu, 2004). I dag har *Norges Idrettsforbund og olympiske og paralympiske komité* (NIF) en ubestridt posisjon som den desidert største frivillige organisasjonen for barn og unge. 45 prosent deltar og 40 prosent har vært medlem tidligere. Altså har 85 prosent vært innom idrettsbevegelsen fram til 17-årsalderen og bare 15 prosent har stått utenfor (Seippel, Strandbu & Sletten, 2011). Dette forteller om en idrettsbevegelse som står svært sterkt i barneidretten samtidig som at 55 prosent av ungdommer mellom 13 og 17 år stod utenfor idrettsbevegelsen i 2010, og at ti-tusener aldri har vært rekruttert. I denne delen vil jeg se nærmere på hva som kjennetegner idrettsungdom og hva som skiller dem fra ungdommer som har sluttet eller som aldri har vært med i idrettslag.

Jeg har i denne delen begrenset meg til å legge mest vekt på de to siste landsrepresentative studiene som tar for seg sosial ulikhet og deltakelse i organisert idrett blant barn og unge i Norge (Krange & Strandbu, 2004; Seippel et al., 2011). I tillegg presenterer jeg en lokal studie fra Trondheim med benyttelse av det samme datasettet som i denne studien (UngHiT) (Myrli & Mehus, 2015). Jeg legger altså mest vekt på kvantitative studier da disse vurderes som mest interessante for min problemstilling. Kvalitative studier vil imidlertid kunne være fruktbare for å øke forståelsen av sosial ulikhet i barne- og ungdomsidretten. I sin kvalitative analyse av fattige foreldres utfordringer med å finansiere barnas deltakelse i organisert idrett, viste Bakke et al. (2016) at foreldrene vektlegger hvordan trang økonomi stenger for barnas idrettsdeltakelse. Dette oppleves som urettferdig med tanke på barnas helse og livskvalitet. Foreldre med trang økonomi opplever at de ofte må velge bort barnas idrettsdeltakelse til fordel for grunnleggende materielle behov (Sørli, 2012).

NOVA-rapporten *Ungdom, idrett og friluftsliv - Skillelinjer i ungdomsbefolkningen og endringer fra 1992 til 2002* (Krange & Strandbu, 2004), bygger på *Ung i Norge*-materialet fra 2002. Rapporten *Ungdom og trening - Endring over tid og sosiale skillelinjer* (Seippel et al., 2011), bygger på tilsvarende datasett fra 2010. Over 7400 elever på ungdoms- og videregående skole er inkludert i begge utvalgene. I artikkelen *Ulikhet i rekruttering og frafall*

Idrettens klasseskille - grunn til bekymring? Sosial ulikhet i rekruttering og frafall

i den organiserte idretten i Trondheim (Myrli & Mehus, 2015), er over 1900 elever fra de to første trinnene i videregående skole inkludert i analysene. Sentrale variabler i de tre studiene er sosial klasse (operasjonalisert på bakgrunn av indikatorer om fars arbeid), økonomiske ressurser (de unges subjektive oppfatning av familiens økonomiske situasjon) og kulturelle ressurser (foreldrenes utdanningsnivå og antall bøker i hjemmet).

2.1. Hvordan operasjonalisere idrettsengasjement?

Det er ikke bare de nevnte studienes utvalg som (i mitt tilfelle) gjør de særlig interessante. Studien har også fanget opp de unges idrettsaktivitet ved å undersøke *medlemskap* i idrettslag. I kartleggingen av tidligere forskning oppdaget jeg at det er brukt en rekke ulike tilnærminger til å studere sammenhengen mellom ungdommers tilknytning til organisert idrett og sosial klassebakgrunn. I en rapport basert på en samling av lokale Ungdata-undersøkelser fra 2014 og 2015, undersøkes det om ungdommene har vært *aktive i idrettslag sist måned* (Bakken, Frøyland & Sletten, 2016). I HEVAS-undersøkelsen fra 2014 spørres det etter *hvor ofte* en deltar i *organisert lagidrett* eller *organisert individuell fysisk aktivitet* (Samdal, Mathisen, Torsheim, Diseth, Fismen, Larsen, Wold & Årdal, 2016)¹.

At man *trener* i idrettslag er ikke nødvendigvis ensbetydende med at man er *betalende medlem*. Idretten har etablert flere tiltak som muliggjør deltakelse uten å ha betalt medlemsavgift, som for eksempel tilskuddsordningen *Inkludering i idrettslag* (NIF, 2009). Tidligere forskning tyder på at det er noen flere ungdommer som oppgir å ha trent i idrettslag sist uke enn å ha medlemskap, og at dette særlig gjelder for unge med minoritetsbakgrunn (Krange & Strandbu, 2004). Når minoritetsbarn i tillegg er overrepresentert blant barn og unge i familier med vedvarende lavinntekt (Epland & Kirkeberg, 2017), kan det (dersom man vil undersøke hvordan økonomiske ressurser påvirker deltakelse i organisert idrett) være noe misvisende å fange opp ungdommers idretts-tilknytning ved å spørre om man trener i idrettslag. Man risikerer da ikke å fange opp en del av de ungdommene som nettopp er mest

¹ Disse studiene hadde heller ingen ambisjon om først og fremst å undersøke sosiale klasseforskjeller i ungdoms idrettsdeltakelse, men heller å undersøke sosiale forskjeller (Bakken et al., 2016) og helse i de unges liv (Samdal et al., 2016) mer generelt.

interessante å undersøke. Derfor har jeg i denne presentasjonen av tidligere forskning lagt mest vekt på studier som undersøker om de unge har medlemskap idrettslag.

2.2 Sosial ulikhet i organisert barne- og ungdomsidrett

2.2.1 Ung i Norge 2002

I sin logistiske regresjonsanalyse fant Krange & Strandbu (2004) at ungdommer i familier tilhørende høyere/administrative klasse og teknisk/økonomiske middelklasse, hadde større sannsynlighet for å være medlemmer i idrettslag enn ungdommer i arbeiderklasse-familier. Majoritetsungdommer hadde større sannsynlighet for å ha medlemskap enn minoritetsungdommer. Sannsynligheten for å være idrettsungdom økte med bedre karakterer (indeks bestående av standpunktkarakter i matematikk, norsk skriftlig og engelsk ved siste karakteroppgjør).

På bakgrunn av prosentvise fremstillinger uten kontroll for andre variabler, viste rapporten at forskjellene i andelen med medlemskap i de ulike sosiale klassene var beskjedne og nærmest ubetydelige. Forskjellene i medlemskap var imidlertid noe tydeligere etter ungdommenes vurdering av familiens økonomiske situasjon og antall bøker i hjemmet. De unge som vurderte familieøkonomien som trangere enn i familier flest og de som hadde få bøker hjemme, var tydelig underrepresentert i idrettslag. Idrettsungdommer hadde i gjennomsnitt noe bedre karakterer enn de som hadde sluttet med eller aldri drevet med organisert idrett. De som hadde planer om å ta høyere utdanning eller studieforbereende utdanning fra videregående skole som sin høyeste utdanning, var noe oftere idrettsungdommer enn de som ville velge yrkesfaglig utdanning, annet, eller som ikke visste. En noe mindre andel minoritetsungdommer var medlemmer og tidligere medlemmer, mens en større andel minoritetsungdommer aldri hadde vært medlemmer. Mens kjønnsforskjellene for medlemskap var små for majoritetsungdommene, var det større kjønnsforskjeller for minoritetsungdommene. En større andel minoritetsjenter hadde aldri vært medlemmer i idrettslag.

2.2.2 Ung i Norge 2010

Seippel et al. (2011) logistiske regresjonsanalyse viste at sannsynligheten for å ha medlemskap i idrettslag avtok jo trangere ungdommene vurderte familieøkonomien. Jo flere bøker ungdommene hadde hjemme, jo større var sannsynligheten for å ha medlemskap. Majoritetsungdommer og gutter hadde større sannsynlighet for medlemskap enn minoritetsungdommer og jenter. Et samspill mellom etnisitet og kjønn viste at minoritetsjenter hadde særlig liten sannsynlighet for å være idrettsungdommer.

Bivariate prosentvise fremstillinger viste at de unge som vurderte familieøkonomien som trangest og de som hadde færrest bøker hjemme, hadde noe mindre sannsynlighet for medlemskap. Minoritetsjentenes underrepresentasjon var tydelig og det var ikke kjønnsforskjeller i medlemskap for majoritetsungdommene. Forskjellene i medlemskap mellom de unge i familier fra ulike sosiale klasser var små og langt på vei ubetydelige. Idrettsungdommene hadde noe bedre skoleprestasjoner (indeks bestående av standpunktkarakter i matematikk, norsk skriftlig og engelsk ved siste karakteroppgjør) og en noe større andel hadde høyere utdanningsambisjoner enn ungdommer for øvrig.

2.2.3 Ungdomsundersøkelsen i Trondheim 2009

Myrli & Mehus (2015) undersøkte sosial ulikhet i både rekruttering til og frafall fra organisert idrett. I en logistisk regresjonsanalyse fant de etter kontroll for kjønn og etnisitet, ingen sammenheng mellom sannsynligheten for å bli rekruttert og ungdommenes vurdering av familieøkonomien eller foreldrenes utdanningsnivå. Guttene hadde så vidt større (3 prosentpoeng) sannsynlighet for å bli rekruttert sammenlignet med jentene og majoritetsungdommene hadde noe større (8 prosentpoeng) sannsynlighet for å bli rekruttert sammenlignet med minoritetsungdommene.

Familiens økonomiske situasjon og foreldrenes utdanningsnivå hadde imidlertid større betydning for frafall. De unge i familier fra øvre samfunnsjikt (økonomiske og kulturelle ressurser sett i sammenheng), hadde mindre (22 prosentpoeng) sannsynlighet for frafall enn de fra lavere sjikt. Jentene hadde noe større (12 prosentpoeng) sannsynlighet for frafall enn guttene. Det var ingen sammenheng mellom etnisitet og frafall.

2.3 Diskusjon av tidligere forskning

2.3.1 Hva ser det ut til å være sikker kunnskap om?

Gjennomgangen av tidligere forskning viser at vi tross alt vet en del om sosial ulikhet i barne- og ungdomsidretten, samtidig som det fortsatt eksisterer hull i kunnskapsgrunnlaget. En gjennomgående konklusjon i arbeidene er at det trengs mer forskning på dette området. I tidligere forskning ser det ut til at det er tegn til tydelige, men relativt *små* sosiale klasseforskjeller. Det kan se ut til at sosial klassebakgrunn ikke har betydning for rekruttering til, men bare for frafall fra organisert idrett og at det er denne effekten som *egentlig* rapporteres i de landsrepresentative studiene.

Det virker i barne- og ungdomsidretten å være en liten overrepresentasjon av gutter og majoritetsungdommer, i tillegg til ungdommer som er skoleflinke, akademisk rettet og/eller tilhører familier som er godt stilt både økonomisk og kulturelt. Idrettslagene virker å slite noe mer med å fange opp minoritetsungdommer (særlig minoritetsjenter) og holde på de unge i familier med aller minst ressurser. Ungdommer som presterer dårlig på skolen og/eller ikke har høyere utdanningsambisjoner, ser også ut til å være noe underrepresentert i idrettslag. Tidligere forskning forteller altså om en idrettsbevegelse som ser ut til å favne nokså bredt i den norske barne- og ungdomsbefolkningen, men at idrettsdeltakelse (her medlemskap i idrettslag) ikke er helt uavhengig av ressursene i de unges familier. Videre ser det ut til at mye av minoritetsungdommenes og jentenes generelle underrepresentering i idrettslagene skyldes at en del minoritetsjenter aldri har vært idrettsmedlemmer.

2.3.2 Muligheter for ny kunnskap basert på UngHiT?

Man kan spørre seg hvor interessant det er å undersøke sosial ulikhet i barne- og ungdomsidretten i Trondheim når dette nylig er blitt gjort med benyttelse av det samme datasettet som i denne studien. Jeg har imidlertid en noe annen metodologisk tilnærming hvor jeg vil inkludere flere variabler i analysene. Selv om sosial klassebakgrunn ser ut til å ha en viss betydning for frafall fra organisert idrett, er det mindre kunnskap om hva dette virker *gjennom*. Dessuten vil jeg i større grad vektlegge å *forklare* eventuelle forskjeller. Jeg mener derfor at studiene kan spille på hverandres styrker og utfylle hverandres svakheter. Dette kan

Idrettens klasseskilte - grunn til bekymring? Sosial ulikhet i rekruttering og frafall

bidra til å øke kunnskapen om den sosiale ulikheten i barne- og ungdomsidretten (i Trondheim i 2009).

2.3.3 Hvordan forklares de sosiale klasseforskjellene?

I de presenterte studiene tolkes de sosiale klasseforskjellene i de unges idrettsdeltakelse langs de to sporene økonomiske begrensninger og vage Bourdieu (1978, 1984)-inspirerte tolkninger (klassekulturelle forskjeller). Det påpekes for eksempel at:

Det at foreldrenes utdanning i omtrent like stor grad som økonomisk kapital forklarte frafall, indikerer at det kan være flere faktorer enn rent økonomiske begrensninger som spiller inn. En forklaring kan være at foreldre med ulik sosioøkonomisk bakgrunn i ulik grad er opptatt av å tilrettelegge for barnas organiserte fritid.

Myrli & Mehus (2015:68).

Krange & Strandbu hevder at de sosiale klasseforskjellene i barne- og ungdomsidretten delvis kan forklares med at «[...] flere foreldre fra de lavere samfunnsklassene får problemer med å finansiere egne barns deltakelse i organisert idrett» (Krange & Strandbu, 2004:57).

Betydningen av klassekultur lanseres noe vagere: «En fortolkning av de klassemessige forskjellene i ungdoms tilknytning til idrettslag kan være at ungdom i stor grad utvikler klasse-spesifikke identiteter, verdimønstre og preferanser [...]» (:61). Det vektlegges også at sosialisering til idrettsaktiviteter kan knyttes til klassekultur: «At en finner forskjeller mellom ungdom med ulik klassebakgrunn kan tyde på at sosialisering til idrettsaktiviteter står sterkere i en over- og middel-klassekultur» (:61/62).

2.3.4 Oppsummerende drøfting

Det kan på bakgrunn av de presenterte studiene se ut til at Myrli & Mehus' (2015) tilnærming, gjennom å skille mellom rekruttering til og frafall fra barne- og ungdomsidretten, er mest hensiktsmessig i mitt tilfelle. Dersom man ser på medlemskap i idrettslag generelt, risikerer man å få et noe feilaktig bilde av og gå glipp av viktige nyanser i de sosiale forskjellene. Denne tilnærmingen vil også være mest hensiktsmessig idrettspolitisk da man ønsker å øke kunnskapen om de underrepresenterte gruppene i barne- og ungdomsidretten (Meld. St. 26

(2011-2012)). Resultatene vil da mer konkret (enn om man undersøker medlemskap generelt) kunne peke i retning av hvor i idrettens deltakelsesmønster eventuelle sosiale forskjeller gjør seg gjeldende.

Videre ønsker jeg å undersøke hvilke ulikhetsdimensjoner generelt og hvilke sider av den sosiale klassebakgrunnen (økonomiske eller kulturelle ressurser) spesielt, som virker å ha størst betydning for rekruttering og frafall. For å tilfredsstille denne ambisjonen vil jeg se de presenterte effektene i tidligere forskning (økonomiske og kulturelle ressurser i ungdommenes hjem, kjønn, etnisitet, skoleprestasjoner, utdanningsprogram på videregående skole og høyere utdanningsambisjoner) mot hverandre. En sammenligning av disse variablenes effektstørrelser ser ikke ut til å ha blitt gjort tidligere.

Ambisjonen i tidligere forskning har først og fremst vært å undersøke og i mindre grad å forklare de sosiale klasseforskjellene. Det mangler derfor en mer utfyllende diskusjon av resultatenes betydning og hvordan tendensen til (visse) sosiale klasseforskjeller kan forstås teoretisk. Min vurdering er det er større mangler i kunnskapsgrunnlaget når det gjelder forklaringer av klasseforskjeller enn i påvisingen av dem. Selv om både direkte økonomiske barrierer og mer indirekte og underliggende kulturell ekskludering nevnes som mulige forklaringer, presiseres det i liten grad hva det er ved de ulike klassekulturene som kan tenkes å være av betydning. I denne studien ønsker jeg å bygge på de forklaringsrammene som fremheves som relevante og gjøre disse til utgangspunkt også for mine tolkninger. Jeg vil da forsøke, i noe større grad enn det som er gjort til nå, å utdype hvordan disse perspektivene muligens kan forklare eventuelle sosiale klasseforskjeller på idrettsfeltet. I neste kapittel vil jeg blant annet presentere hvordan Bourdieu (1978) forklarte sosiale klasseforskjeller på det franske idrettsfeltet.

3. Teori

Som teoretisk diskusjonsgrunnlag vil jeg se nærmere på hvordan «fattigdomsproblematikken» i idretten kan knyttes til den økonomiske ulikheten i Norge og hvilke grupper som er særlig utsatt for barnefattigdom. Det sentrale spørsmålet blir da om en relativ mangel på økonomiske ressurser kan svekke de unges mulighet til å delta i organisert idrett.

For å forklare sosial ulikhet i de unges idrettsdeltakelse, presenterer jeg Bourdieus (1984) klasseteori og hvordan denne kan anvendes på idrettsfeltet (Bourdieu, 1978). Jeg vurderer klasseteorien som særlig relevant fordi den har et velutviklet begrepsapparat som ikke bare fanger inn økonomiske, men også kulturelle sider av klassebegrepet. Ifølge Laberge & Kay (2002) tilbyr Bourdieus konsepter et velegnet analyseverktøy for å studere idrettsdeltakelse da man kan se idrett som et felt med en særegen symbolsk verdi. De som er i besittelse av de rette ressursene og som i tillegg har de mest hensiktsmessige preferansene for idrett, vil ha de beste forutsetningene for deltakelse på feltet. Jeg vil i denne studien legge mest vekt på Bourdieus (1984) begreper om *det sosiale rommet*, *sosiale felt*, *kapital*, *habitus* og *symbolsk vold*. Min ambisjon er å begrepsfeste både sosialisering til og undertrykkelse av grupper med lite ressurser på idrettsfeltet. Poenget er altså ikke å gi en uttømmende beskrivelse av Bourdieus sosiologi. Jeg har i stedet pragmatisk hentet de begrepene som har vært ansett som mest nyttige i mitt tilfelle.

3.1 Barnefattigdom i Norge - utbredelse og utsatte grupper

På grunn av velferdsutbyggingen har økonomisk ulikhet og dens konsekvenser for de unge lenge vært ansett som et ikke-tema. En antagelse har vært at velferdsstaten beskytter de unge fra fattige familier mot fattigdom og dens konsekvenser. Barnefattigdom har dermed vært lite utforsket (Enjolras & Wollebæk, 2010). For idrettens del har det at den har fått stempel som en «folkebevegelse», dessuten bidratt til en oppfatning av at den ikke skiller på sosial klassebakgrunn (Sisjord, 1993). Siden årtusenskiftet har det vært en gradvis økende interesse for barnefattigdom og hvilken betydning en relativ mangel på økonomiske ressurser kan ha

for de unges livssituasjon. Dette skyldes en politisk erkjennelse av oppvekstens betydning for barn og unges utvikling, samtidig som (og delvis som et resultat av at) flere datasett er blitt tilgjengelig (Sandbæk, 2010).

Det har vært en generell velstandsutvikling i Norge de siste årene og de fleste har derfor fått økt kjøpekraft. Velstandsutviklingen gjelder imidlertid ikke alle. Blant barnefamiliene er det en økende andel som ikke holder tritt med den generelle inntektsveksten (Epland & Kirkeberg, 2017). Resultatet er at de rikeste er blitt rikere mens de «fattiges» situasjon er tilnærmet uendret. Dette har ført til en økning i den *relative fattigdommen*². Derfor er økonomisk ulikhet og skjev fordeling av godene i samfunnet fortsatt aktuelt, også med tanke på barn og unges deltakelse i organisert fritid som idrett (Meld. St. 26 (2011-2012)).

Selv om få er fattige i Norge i absolutt forstand kan man likevel oppleve deltakelse i visse deler av samfunnslivet som utfordrende. På den annen side, selv om en husholdning faller under *lavinntekstgrensen* (gjennomsnittlig inntekt mindre enn 60 prosent av gjennomsnittlig medianinntekt i befolkningen), er det ikke gitt at dette får særlige konsekvenser for barnas sosiale deltakelse (Elstad & Ugreninov, 2010). Å bli regnet som fattig ifølge inntektsstatistikken er ikke ensbetydende med å *være* fattig. Mennesker som havner under fattigdomsgrensen kan ha formuer av ulik størrelse. For mange er lavinntekt dessuten bare et forbigående problem (Sandbæk, 2010).

Mer bekymringsfullt er det dersom man kommer i en posisjon som varig underpriviligert da dette indikerer en mer permanent problematisk tilstand (Epland & Kirkeberg, 2017). Siden årtusenskiftet har det blant barnefamilier vært en betydelig økning i *vedvarende lavinntekt* (lavinntekt over en treårsperiode). I 2015 tilhørte drøyt 100 000 barn under 18 år en husholdning med vedvarende lavinntekt. Det betyr at ett av ti barn vokser opp i relativ fattigdom. Andelen kan skyldes at over 90 000 barn bor i husholdninger uten yrkestilknyttede personer. Særlig gjelder dette minoritetsbarn og barn som (gjerne i tillegg) forsørgeres av en aleneforsørger. Minoritetsbarn utgjør i dag over halvparten av alle barn i hushold med vedvarende lavinntekt (ibid.). Innvandrerhushold har dessuten generelt mer barnerike familier (Tønnessen, 2014), noe som setter ytterligere press på deres økonomiske situasjon. Deler av innvandrerbefolkningen fremstår derfor som «de nye fattige». Enkelte minoritetsbarn har

² Når man opererer med begrepet *fattigdom* i Norge må dette forstås som *relativt* til den generelle situasjonen i samfunnet, ikke som en mangel på økonomiske ressurser i absolutt forstand (Elstad & Ugreninov, 2010).

derfor ekstra risiko for å bli stengt ute fra fritidsaktiviteter fordi familien ikke har råd til å betale det (fullverdig) deltakelse koster (Epland & Kirkeberg, 2014)³.

3.2 Bourdieus klasseteori

Franske Pierre Bourdieu (1930-2002) er regnet som en av de ledende sosiologene i etterkrigstiden. Hans prosjekt var å avsløre underliggende dominansforhold i samfunnet med den hensikt å gjøre samfunnslivet mer rettferdig. Samfunnsaktørene har nemlig ifølge Bourdieu begrenset kunnskap om de overindividuelle strukturene som virker styrende for deres handlingstilbøyeligheter og muligheter.

I *Distinksjonen* (Bourdieu, 1984) presenteres fordelingen av ressurser gjennom det todimensjonale *sosiale rommet*, som kan forstås som samfunnet i stort. Rommet består av objektive hierarkiske posisjoner samfunnsmedlemmene har på bakgrunn av mengden og sammensetningen av *kapital*, som er ulikt fordelt mellom grupper i samfunnet. Kapital defineres som «[...] *knappe ressurser det er konkurranse om blant individer og grupper i samfunnslivet*» (Aakvaag, 2008:151). Kapital gir makt i kraft av å være en ressurs som kan brukes til å oppnå fordeler i det sosiale liv gjennom dominans over aktører med mindre kapital. Bourdieu (1984) understreker at kapitalen kan være sammensatt på ulike måter hos ulike aktører.

Økonomisk kapital kan gi økonomisk makt og refererer til alle former for økonomiske ressurser som kan investeres og gi økonomisk avkastning. Inntekt er i praksis den mest valide indikatoren selv om også arv, formue, aksjer og andre materielle goder også vil kunne ha betydning. Den andre hovedformen for kapital, *kulturell kapital*, er en kapitalform som blant annet kan gi makt gjennom sosial status. Den kulturelle kapitalen består for det første i generell kunnskap, enten formelt gjennom utdanningssystemet (institusjonalisert form) eller i objektivert form (for eksempel gjennom antall bøker i hjemmet). Kulturell kapital kan også ta

³ Det må i denne sammenheng påpekes at det er store forskjeller i den økonomiske situasjonen til ulike innvandrergupper. Det er først og fremst et økt innslag av barn med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn som forklarer minoritetsbarnas overrepresentasjon blant barn i familier med vedvarende lavinntekt (Epland & Kirkeberg, 2017). Jeg har ikke mulighet til å skille mellom ulike grupper av minoritetsungdommer i denne studien.

en kroppsliggjort form som viser seg i evnen til å gjenkjenne, verdsette og beherske samfunnets «legitime kultur», og mer generelt måten man ter seg på i ulike sosiale situasjoner (Bourdieu, 1984). Denne kroppsliggjorte kapitalen er forankret i aktørens *habitus*: «[...] *et integrert system av varige og kroppsliggjorte disposisjoner som regulerer hvordan vi oppfatter, vurderer og handler i den fysiske og sosiale verden*» (Aakvaag, 2008:160). Disse handlingstilbøyelighetene tilegnes hovedsakelig i oppveksten med familien som den viktigste sosialiseringensagenten (Bourdieu, 1984).

Det todimensjonale sosiale rommet består slik av en økonomisk og en kulturell akse. Denne struktureringen av kapital er utgangspunkt for Bourdieus *klasseteori*. Aktører med omtrent samme posisjon i det sosiale rommet og som dermed har relativt lik økonomisk og kulturell posisjon, tilhører samme *sosiale klasse*. Bourdieu opererer med tre hovedklasser i moderne kapitalistiske samfunn: den dominerende klassen (borgerskapet, øverst i det sosiale rommet), middelklassen (småborgerskapet, midt i det sosiale rommet) og den dominerte klassen (arbeiderklassen, nederst i det sosiale rommet).

Bourdieus andre begrep om sosial struktur, *sosiale felt*, er autonome arenaer innenfor det sosiale rommet med tilsvarende logikk. På feltet har det utviklet seg en *feltspesifikk kapital*, en særegen kapitaltype som bare gir status innenfor feltet. Idrettsfeltet er dermed relativt uavhengig av andre felt med sin egen underliggende logikk og aktørens implisitte enighet om spillereglene. Kjennskap til og beherskelse av idrettens legitime prestasjonskultur, som det å vinne/tape og perfeksjonering/forbedring, kan tenkes å være dimensjoner av feltspesifikk kapital på idrettsfeltet. Dersom disse egenskapene dyrkes på en slik måte at de gruppene som i mindre grad er i besittelse av dem, ekskluderes fra idrettsfeltet, kan vi med Bourdieus (1984) termer snakke om *symbolsk vold*. Denne formen for vold aksepteres gjerne av dens ofre fordi den ikke anses som undertrykkende eller erkjennes som makt, men som en naturlig konsekvens av at idrettslogikken (i denne sammenheng) er mest egnet for visse grupper (de som besitter feltspesifikk kapital).

3.2.1 Bourdieus forklaring av sosiale klasseforskjeller på idrettsfeltet

Et hovedpoeng i Bourdieus (1984) analyser var sammenhengen mellom livsstil og klasseposisjon. De som tilhører middelklassen eller den dominerende klassen har andre kulturelle preferanser enn arbeiderklassen hva gjelder alt fra idrett til musikk. Alt kulturelt

Idrettens klasseskiller - grunn til bekymring? Sosial ulikhet i rekruttering og frafall

forbruk krever ifølge Bourdieu de hensiktsmessige kulturelle preferansene og egenskapene (i tillegg til de rent muliggjørende ressursene). Ifølge Bourdieu (1978) er idrettsfeltet grunnet dets brede spekter av aktiviteter og store oppslutning av aktører med ulik kapital, kanskje det mest egnede samfunnsfeltet for å anskueliggjøre forskjeller i kulturell smak mellom sosiale klasser.

I artikkelen *Sport and Social Class* kritiserer han tidligere forskning (på sosiale klasseforskjeller) på idrettsfeltet. Ifølge Bourdieu kan ikke ulik idrettsdeltakelse blant ulike sosiale klasser bare forklares med ulik tilgang til ressurser på bakgrunn av differensieringsprinsippene i det sosiale rommet. Man må også legge til grunn de sosiale klassenes ulike motiver for idrettsdeltakelse: «[...] *undersøk ikke bare sammenhengen mellom praksisene og variablene, men også meningen som praksisene har for sammenhengene*» (Bourdieu, 1978:819, min oversettelse). Idrettsdeltakelse kan med andre ord ikke forstås som fullt ut determinert av sosiale strukturer, men også av kroppsliggjorte preferanser for idrett inkorporert i aktørenes habitus. Enhver forklaringsmodell som ikke inkluderer begge disse tilnærmingene er ifølge Bourdieu mangelfull og direkte misvisende.

Han påpeker at sammenhengen mellom sosial klasse og idrettsdeltakelse er tydelig på idrettsfeltet og at arbeiderklassen generelt er underrepresentert. I visse idretter er imidlertid arbeiderklassen tydelig overrepresentert fordi typiske «arbeider-idretter» unngås av middel- og overklassen. Med andre ord er det slik at idrettsdeltakelse øker med høyere sosial klassetilhørighet generelt, men at arbeiderklassen er mer deltagende i visse idretter. Bourdieu hevder at det på idrettsfeltet, som i samfunnet ellers, er rimelig å anta at representasjonsandelen fra lavere sosiale klasser avtar med aktivitetens kostnadsnivå. Dette kan dels forklares med kapitalforskjeller mellom samfunnsklasser, men først og fremst av klassekulturelle forskjeller - en trend Wilson (2002) omtaler som *The paradox of social class and sports involvement*.

Dette idretts-sosiologiske paradokset skyldes habitus' distingverende natur. Aktører som vokser opp i ulike sosiale miljøer (knyttet til ulike sosiale klasser) utvikler gjerne ulike idrettspreferanser. Denne *klassehabitusen* skaper klasse-variasjoner i idrettens mening og funksjon, internalisert i underbevisstheten som «skjulte opptakskrav». Arbeiderklassen dyrker ifølge Bourdieu det vulgære og tilnærmet voldelige (for eksempel idrettsgrener som boksing), mens øvre samfunnslag har mer estetiske preferanser (for eksempel tennis).

Klassekulturelle idrettspreferanser kan også forklare (det faktum) at middelklassens og borgerskapets idrettsdeltakelse strekker seg over lenger tid enn arbeiderklassens. De øvre sosiale klassers helsepreferanser motiverer i større grad for langvarig idrettsdeltakelse. Kroppen ses her som et «investeringsprosjekt», mens arbeiderklassen har et mer instrumentelt kroppssyn. Arbeiderklassens mer lekende og vulgære forhold til idrett gjør at slik aktivitet assosieres med ungdommelighet. De avslutter derfor gjerne sin idrettsaktivitet ved inngangen til den «seriøse» voksentilværelsen, mens idrettsaktivitet ofte blir et livslangt prosjekt for mer ressurssterke grupper (Bourdieu, 1978).

Denne tilnærmingen til idrettssosiologiske analyser av sammenhengen mellom sosial klassebakgrunn og idrettsdeltakelse, har inspirert flere til å gjøre liknende undersøkelser og med lignende konklusjoner (Eitzen & Sage, 1991; Nixon & Frey, 1996; Wilson, 2002). For den norske befolkningen finner Seippel (2002) tendenser til et klassehabitus når det gjelder hvilke begrunnelser idrettsmedlemmer har for sin idrettsaktivitet. Ekspressive og sosiale motiver står sterkest blant de lavere samfunnslag, mens de øvre skårer høyere på motivene mental og fysisk form.

For å analysere sammenhengen mellom sosial klassebakgrunn og idrettsdeltakelse i denne studien, vil jeg foreta en «konstruksjon» av samfunnet som et sosialt rom. Jeg vil bruke dette til å beskrive hvordan kapitalfordelingen i samfunnet kan gi systematiske skjevheter på idrettsfeltet. Jeg tar dermed sikte på å undersøke hvordan ulike sider av den sosiale klassebakgrunnen (økonomisk og kulturell kapital) har betydning for rekruttering til og frafall fra organisert barne- og ungdomsidrett i Trondheim i 2009. Økonomisk kapital vil kunne gjøre seg gjeldende ved at barn og unge i familier med særlig svak økonomi ikke får anledning til å delta fordi foreldrene ikke har råd til å betale. Økonomiske begrensninger kan da bli (en mer eller mindre) direkte ekskluderende barriere. Kulturell kapital vil muligens kunne ha betydning for idrettsdeltakelse gjennom kunnskap om fordelene ved trening og god helse. De unge som har mest innsikt i idrettsdeltakelsens fordeler, og som gjerne er i familier der foreldrene har høyere utdanning, vil kunne tenkes å ha de beste forutsetningene for å være idrettsungdommer.

Selv om jeg ikke har direkte data for dette vil jeg også diskutere betydningen av ulike samfunnsklassers idrettspreferanser og sosialisering til idrettsfeltet. Det kan for eksempel være av betydning for de unges idrettsdeltakelse i hvilken grad de har kjennskap til, verdsetter og behersker ungdomsidrettens konkurranselogikk. Det kan tenkes at de kulturelle kodene i

Idrettens klasseskilte - grunn til bekymring? Sosial ulikhet i rekruttering og frafall

idretten er mer sammenfallende med egenskaper som middel- og overklassen er mer kulturelt disponert for og som de derfor, i større grad enn arbeiderklasse-ungdommer, kjenner seg igjen i. De unge i ressurssterke familier vil dermed lettere kunne få tilgang til den feltspesifikke idrettskapitalen, noe som vil kunne øke deres sannsynlighet for å være idrettsungdommer. Dersom ungdomsidretten er best tilpasset middel- og overklassens preferanser, vil dette kunne føre til en indirekte og underliggende ekskludering av de unge som i større grad mangler de rette idrettspreferansene og som gjerne i tillegg ikke er sosialisert inn i idrettens logikk på samme måte. Dette vil kunne være et uttrykk for institusjonell symbolsk vold på idrettsfeltet.

4. Metode

4.1 Data og utvalg

Denne studien bygger på Ungdomsundersøkelsen i Trondheim 2009 (UngHiT). Undersøkelsen er et samarbeidsprosjekt mellom Trondheim kommune, Sør-Trøndelag Fylkeskommune, Høgskolen i Sør-Trøndelag (HiST) og Norges Teknisk-Naturvitenskapelige Universitet (NTNU). Spørsmålene er utarbeidet av Trondheim Kommune i samarbeid med NTNU og Helseundersøkelsen i Nord-Trøndelag (HUNT). UngHiT har som formål å kartlegge ungdoms livsstil og levekår Trondheim. Undersøkelsen ble først gjennomført i 2005 og er godkjent av Regional komité for medisinsk og helsefaglig etikk (REK midt). Undersøkelsen fra 2009 ble besvart av elever fordelt på sjette og niende trinn, VG1 og VG2. Data bli innhentet ved at elevene besvarte et elektronisk spørreskjema i skoletiden i uke 40-44. De enkelte skolene sørget for at det ble satt av nok tid til å besvare spørreskjemaet og at det var mulig å reservere seg mot å delta i undersøkelsen (Trondheim Kommune, 2010).

Begrunnelsen for at jeg bare ønsker å inkludere de eldste respondentene (første og andre trinn i videregående skole) i analysene er både pragmatisk og prinsipiell. Det pragmatiske argumentet er at jeg da kan benytte meg av tidligere masterstudenters (Bjerkheim, 2013; Rande, 2015) allerede operasjonaliserte variabel på disse ungdommenes sosial klassetilhørighet. Det prinsipielle argumentet er at de eldste ungdommene i undersøkelsen sannsynligvis er bedre skikket til å vurdere familiens økonomiske situasjon (selv om denne evnen er nokså begrenset selv for eldre ungdommer) (Hansen, 2010). Jeg antar også at elevene i videregående skole har bedre forutsetninger for å vurdere utdanningsplaner da dette ligger nærmere i tid. For elevene i videregående skole har jeg i tillegg muligheten til å kontrollere for skoleprestasjoner og valg av utdanningsprogram. Dette er variabler som virker å være av betydning for om de unge har medlemskap i idrettslag (Krange & Strandbu, 2004). Dessuten er svarprosenten blant elevene i videregående skole (51 prosent, 47 for første trinn og 56 for andre trinn) større enn for både sjette og niende trinn (Trondheim kommune, 2010). Mitt nettoutvalg består dermed av elever fordelt på VG1 ($N=1205$) og VG2 ($N=1374$) på de 12 offentlige videregående skolene i Trondheim i 2009.

Idrettens klasseskiller - grunn til bekymring? Sosial ulikhet i rekruttering og frafall

På bakgrunn av bekymringen for et sosialt klasseskiller i barne- og ungdomsidretten (Meld. St. 26 (2011-2012); NIF, 2015a, b), ville det vært aller mest interessant å gjøre analyser på bakgrunn av et landsrepresentativt datasett. NOVA opplyste imidlertid om at de ikke har infrastruktur på plass til at slikt materiale gjøres tilgjengelig for benyttelse i masteroppgaver. UngHiT vurderes derfor som det beste alternativet.

4.2 Datas kvalitet

Omtrent halvparten av elvene fra bruttoutvalget ($N=5023$) deltok ikke i undersøkelsen. Da det ikke er oppgitt hva dette frafallet skyldes (jf. Trondheim Kommune, 2010), må det tas høyde for at dette kan svekke studiens representativitet. Fordelingen mellom majoritets- og minoritetsungdommer og gutter og jenter, er imidlertid lik i analyseutvalget ($N=2316$) som det tall fra SSB viser for populasjonen (elever i videregående skole i Trondheim) (Myrli & Mehus, 2015). Dette kan selv om analyseutvalget utgjør 46 prosent av bruttoutvalget, tyde på at resultatene i denne studien (i overveiende grad) vil kunne være representative for ungdommer i videregående skole-alder i Trondheim.

Det kan riktignok være forhold ved Trondheim som kommune, ved idrettslagene her eller ved Trondheims-ungdommene, som ikke gjelder på andre steder, for andre idrettslag eller for andre ungdommer. Sosial klassebakgrunn kan tenkes å ha annen betydning for deltakelse i organisert idrett i storbyer enn i mindre tettsteder. Levekårsundersøkelsene viser en tendens til at det brukes noe mer penger på barn og unges treningsaktivitet i storbyer enn i mindre byer (Vaage, 2015). Det er for eksempel mer kostbart å spille fotball i storbyene enn i landet for øvrig (NFF, 2011). Trondheim skiller seg imidlertid ikke nevneverdig fra andre norske storbyer når det gjelder andelen barn som vokser opp i relativ fattigdom (Epland & Kirkeberg, 2014). Jeg antar derfor at resultatene i denne studien har større gyldighet for andre storbyer enn for mindre kommuner og rurale strøk, selv om de muligens vil kunne ha en viss betydning også her. Med andre ord vil det være rimelig å anta at resultatene i denne studien, selv om den har lokal forankring, vil kunne ha (en viss) overføringsverdi også til andre steder i Norge. Resultatene må likevel først og fremst ses som representative for ungdommer i videregående skole-alder i Trondheim og de må tolkes med forsiktighet hvis man tar sikte på å beskrive situasjonen i landet generelt.

I denne studien benytter jeg data samlet inn for åtte år siden (2009) og det er derfor ikke opplagt at resultatene er gjeldende også i dag. Andelen barn under 18 år i husholdninger med vedvarende lavinntekt har for eksempel økt med over to prosentpoeng fra 2011 (Epland & Kirkeberg, 2017). I tillegg kan det organiserte idrettstilbudet ha blitt noe dyrere (jf. Vaage, 2015). Det vil derfor være rimelig å anta at et eventuelt klasseskille i barne- og ungdomsidretten er et større problem i 2017 enn da undersøkelsen ble gjennomført i 2009. Resultatene fra denne studien må derfor først og fremst ses som gyldige for situasjonen i 2009, selv om de også vil kunne være relevante for situasjonen i dag, om enn med noe mindre gyldighet.

4.3 Avhengige variabler

4.3.1 Rekruttering til organisert idrett

Den første av to avhengige variabler i denne studien er rekruttering til organisert idrett ($N=2454$). I undersøkelsen spørres elevene «*Er du eller har du vært med i noen av følgende foreninger, klubber og lag? - Idrettslag*». Svaralternativene var: 1. «*Nei, aldri vært med*», 2. «*Ja vært med, men sluttet*» og 3. «*Ja, jeg er fortsatt med*». Variabelen er dummykodet. De som ikke har vært rekruttert til idrettslag ($N=247$) utgjør referansekategorien og ses mot de som har vært rekruttert ($N=2207$). Det er mulig at fordelingen ville vært noe annerledes om det hadde blitt spurt direkte om *medlemskap*. Det blir her opp til respondentene hva de legger i det å «være med/ha vært med» i idrettslag. Man kan for eksempel ha bidratt med en dugnadsjobb uten å ha hatt direkte tilknytning til idrettslaget. Det kan også være at respondentene er i tvil om aktiviteten(e) de har deltatt på er i regi av idrettsbevegelsen.

4.3.2 Frafall fra organisert idrett

Den andre avhengige variabelen, frafall fra organisert idrett ($N=2207$), bygger også på spørsmålet om deltakelse i idrettslag. De som oppgir at de fortsatt er med i idrettslag ($N=1001$) er satt til referansekategori og ses mot de som har sluttet ($N=1206$). En rimelig antagelse er at ungdommer som ikke er med i idrettslag, i større grad enn ungdommer som deltar, unnlater å svare på idretts-spørsmålet (Myrli & Mehus, 2015). Hvis dette er tilfelle kan

Idrettens klasseskiller - grunn til bekymring? Sosial ulikhet i rekruttering og frafall

forskjeller mellom de som er medlemmer og de som har sluttet eller aldri har hatt medlemskap i idrettslag, i realiteten være større enn hva analysen tilsier.

4.4 Uavhengige variabler

Som mål på ungdommenes sosiale klassebakgrunn baserer jeg meg i denne studien på foreldrenes sosiale klasseposisjon (basert på opplysninger om foreldrenes yrke), de unges subjektive vurdering av familieøkonomiens betydning for deres aktivitetsdeltakelse, foreldrenes utdanningsnivå og hvor ofte ungdommene leser aviser. Dette vil være de viktigste uavhengige variablene i analysene. Særlig vil jeg fokusere på ungdommenes opplevelse av familieøkonomien da denne variabelen virker best egnet til å fange opp familiens økonomiske ressurser. Grunnet ulike spørsmålsformuleringer og svakheter ved den enkelte variabel, er det rimelig å anta at variablene samlet vil kunne fange opp respondentenes sosiale klassebakgrunn på en mer valid måte enn om jeg hadde basert analysene på én av disse. Det er likevel ikke gitt at flere variabler på de unges sosiale klassebakgrunn gir mer valide resultater.

I tillegg til variabler som går på ungdommenes sosiale klassebakgrunn, inkluderer jeg også variabler som fanger inn sosial ulikhet mer generelt, som for eksempel kjønn og etnisitet. Variabler som har vist seg å påvirke idrettsdeltakelse i tidligere forskning, som de unges skoleprestasjoner, valg av utdanningsprogram på videregående skole og høyere utdanningsambisjoner (Krange & Strandbu, 2004), vil også inkluderes i analysene. I tillegg vil jeg undersøke betydningen av noen øvrige variabler fra UngHiT som kan tenkes å spille inn på idrettsdeltakelse (om de unge bor med to voksne, skoletrivsel, psykisk helse og hvor ofte de drikker alkohol).

4.4.1 Sosial klasse

Variabelen for sosial klasse ($N=2579$) bygger på spørsmålet «*Hva jobber dine foreldre med?*». Ungdommenes svar var i fritekst. Klassekodingen tok utgangspunkt i to tidligere masterstudenters arbeid. I første rekke har jeg benyttet meg av Bjerkheims (2013)

yrkeskodning av tekstsvarene i Matlab til SSBs standard for yrkesklassifisering (STYRK-08). Yrkene kategoriseres ut ifra kompetansekrav, arbeidsoppgaver og grad av selvstendighet, rutinepreg og fysisk arbeid (SSB, 2011). Deretter bygger kodingen på Randes (2015) omkodning av Bjerkheims (2013) STYRK-koder, først til den internasjonale standarden for yrkesklassifisering - ISCO-08 (International Standard Classification of Occupations), og så til samfunnsklasser i den europeiske klassifiseringen "The European Socio-economic Classification" (ESeC). ESeCs ti klassekategorier er deretter slått sammen til fire: øvre middelklasse ($N=1679$), lavere middelklasse ($N=210$) og arbeiderklassen ($N=311$), i tillegg til kategorien ukjent klasse ($N=379$). Resultatet er to sett av dummyvariabler (ett for mor og ett for far). Til slutt har jeg slått sammen mor og fars klassebakgrunn til et samlet dummysett. Variabelen er kodet slik at klassetilhørigheten til den av foreldrene med høyest klassebakgrunn er gjeldende for familiens klasseposisjon. Arbeiderklassen settes som referansekategori da det på bakgrunn av bekymringen for et sosialt klasseskille i barne- og ungdomsidretten (Meld. St. 26 (2011-2012); NIF, 2015a, b), er relevant å sammenligne ungdommer fra denne gruppen mot de øvrige.

Det tilsynelatende største kvalitetsproblemet er at svarene var i tekstform. Det blir derfor helt opp til respondentene hvor detaljert de skal være i svarene. Et annet forhold er hvor mye respondentene vet om foreldrenes yrker. Svarene varierer derfor mye i forhold til hvordan yrkene beskrives. Særlig vil gruppen kategorisert med ukjent klassetilhørighet være sammensatt, og i realiteten potensielt bestå av ungdommer med ulik klassebakgrunn og foreldre som av ulike årsaker ikke er i jobb (Bjerkheim, 2013). Dette vil kunne gjøre eventuelle klasseforskjeller i analysene mindre og ikke-signifikante. Det kan også være at ungdommene, for å beskytte seg selv og familien, vegrer seg for å fortelle om arbeidsledighet hos foreldrene (Hansen, 2010). Min antagelse er dessuten at ungdommene legger på litt ekstra og gir beskrivelser som er noe «finere» enn realiteten, slik at man blir kodet med en høyere klassetilhørighet enn det som er tilfelle. Dette kan være grunnen til at 65 prosent av ungdommene havner i øvre middelklasse. Eventuelle sammenhenger i utvalget må da være betydelige for at de skal kvalifisere som statistisk signifikante. Det kan derfor i denne studien være at betydningen av sosial klasse for de unges idrettsdeltakelse, er noe underrapportert.

4.4.2 Foreldrenes utdanningsnivå

Ungdommene spørres: «*Hvor lang utdanning har dine foreldre?*». Svaralternativene er ungdomsskole eller mindre, yrkesskole eller yrkesfaglig utdanning på videregående skole, gymnas eller allmennfaglig utdanning på videregående skole, universitets- eller høyskoleutdanning av lavere grad (f. eks. lærer, ingeniør, sykepleier), universitets- eller høyskoleutdanning av høyere grad (f. eks. lege, jurist, sivilingeniør, forsker) og vet ikke. Variabelen er omkodet til et dummysett ($N=2579$). De som ikke har noen forelder med høyere utdanning ($N=752$) utgjør referansekategorien og ses mot de som har minst én forelder med høyere utdanning ($N=1370$) samt de som er usikre ($N=457$). Gruppen som ikke har noen forelder med høyere utdanning er satt til referansekategori.

Det må tas høyde for at ungdommene kan ha dreid svarene i retning av hva som er sosialt ønskelig (forelder med høyere utdanning), noe som vil svekke eventuelle sammenhenger i utvalget. Det må også tas forbehold om at denne variabelen måler hvordan utdanning ungdommene *tror* at foreldrene har og at dette ikke nødvendigvis reflekterer foreldrenes faktiske utdanningsnivå. Gruppen som er usikre på foreldrenes utdanningsnivå er dessuten så stor at dette vil kunne svekke sammenhenger i utvalget. For å unngå stor reduksjon på variabelen (missing-verdier) består denne gruppen av både de som ikke vet hvilken utdanning foreldrene har og de som ikke har svart på spørsmålet. Dette kan problematiseres da det må tas høyde for at det blant de som ikke har svart, kan tenkes å være en større andel med foreldre uten høyere utdanning enn i gruppen som ikke vet.

4.4.3 Trang familieøkonomi

I UngHiT spørres det: «*Opplever du at familien din ikke har penger nok til at du kan delta i de samme aktivitetene som dine venner?*» ($N=2544$). Svaralternativene var aldri ($N=1567$), sjelden ($N=672$), ofte ($N=199$) og alltid ($N=106$). Da jeg i denne studien er interessert i å undersøke hvordan trang familieøkonomi kan påvirke de unges idrettsdeltakelse, valgt jeg å dummykode variabelen. De som aldri eller sjelden opplever trang familieøkonomi ($N=2239$) utgjør referansekategorien og ses mot de som ofte eller alltid opplever dette ($N=305$). Andelen i de to kategoriene som svarte på spørsmålet om idrettsdeltakelse er omtrent lik.

Det må tas forbehold om at ungdommenes beskrivelse av familiens økonomiske situasjon ikke nødvendigvis speiler den *faktiske* situasjonen (jf. Hansen, 2010). Foreldre ønsker dessuten, så langt det lar seg gjøre, å skjerme barna mot de mest åpenbare konsekvensene av trang økonomi og de er derfor villige til å strekke seg langt på barnas vegne (Rysst, 2006). Dette kan føre til at trang økonomi ikke får direkte konsekvenser for barnas idrettsdeltakelse. Imidlertid vil både den enkelte families økonomiske situasjon og foreldrenes mulighet til å skjerme de unge mot følgende av lavinntekt, kunne variere over tid. Ettersom spørsmålet går på hvorvidt ungdommene kan delta på de samme aktivitetene som sine venner, er det dessuten ikke uvesentlig *hvem* disse vennene er og hvilke *aktiviteter* det er snakk om. Det er dessuten en viss usikkerhet knyttet til hvorvidt ungdommene utelukkende tar utgangspunkt i aktiviteter de *ønsker* å være med på, eller om de tar i betraktning om familien har for dårlig råd til at de kan være med på ulike aktiviteter mer generelt.

4.4.4 Avislesing

Spørsmålet som går på hvor ofte ungdommene leser aviser ($N=2466$) lyder som følger: «*Hvor ofte gjorde du noen av disse aktivitetene i løpet av den siste uka (7 d.)? – Leste i en avis*». Fordelingen på variabelen er de som ikke leste ($N=596$), de som leste én gang ($N=541$), de som leste to til tre ganger ($N=688$) og de som leste i en avis fire eller flere ganger den siste uka ($N=641$). Jeg ser denne variabelen som et (om enn noe begrenset) mål på ungdommenes objektiverte kulturelle kapital (jf. Bourdieu, 1984). Det kan for eksempel tenkes at de som ofte leser aviser er noe mer kunnskapssøkende og vet mer om trening og helse. Disse ungdommene vil antagelig ha bedre forutsetninger for deltakelse i idrettslag. Variabelen kan minne om antall bøker i hjemmet, en variabel som brukes for å fange opp slik kulturell kapital i tidligere forskning (Seippel et al., 2011).

Tidligere forskning viser at sosial klassebakgrunn operasjonalisert på bakgrunn av både økonomisk og kulturell kapital, kun har (en viss) betydning for de unges frafall fra organisert idrett (Myrli & Mehus, 2015). På bakgrunn av dette formulerer jeg følgende hypoteser for effekten av sosial klassebakgrunn på de unges idrettsdeltakelse i denne studien:

Idrettens klasseskiller - grunn til bekymring? Sosial ulikhet i rekruttering og frafall

Hypotese 1a: *Sosial klassebakgrunn har ingen effekt på de unges sannsynlighet for å rekrutteres til organisert idrett.*

Hypotese 1b: *De unge fra lavere samfunnsjikt har større sannsynlighet for frafall fra organisert idrett.*

4.4.5 Kontrollvariabler

I spørreundersøkelsen spørres det: «*Hvem bor du sammen med nå?*». Jeg har her konstruert en dummyvariabel ($N=2579$). De som ikke bor med to voksne (referansekategori) ($N=666$) sammenlignes med de som bor med to voksne ($N=1913$). Variabelen inkluderes da det kan tenkes at de unges bosituasjon har betydning for foreldreengasjement og de voksnes mulighet til å tilrettelegge for, følge opp og oppmuntre til deltakelse i organisert idrett. Den største økningen i antall medlemskap i idrettslag de siste årene har vært for aldersgruppen under seks år der barna er avhengige av foreldrene for å komme seg til trening. Kravene til foreldreinnsats i idretten har derfor økt og denne trenden gjelder også tenåringers idrettsaktivitet (Strandbu et al., 2017).

Skoleprestasjoner har tidligere vist seg å ha betydning for ungdoms medlemskap i idrettslag. De som får gode karakterer har størst sannsynlighet for å være idrettsungdommer (Bohnert, Fredricks & Randall, 2010; Krange & Strandbu, 2004; Seippel et al., 2011; Sletten, Strandbu & Gilje, 2015). I UngHiT bes ungdommene om å oppgi hvilken standpunktkarakter de fikk i fagene matematikk, norsk skriftlig og kroppsøving ved skoleslutt sist sommer. De unges skoleprestasjoner vil kunne indikere om egenskaper som å være strukturert og jobbe målrettet, øker sannsynligheten for deltakelse på idrettsfeltet. Det vil her kunne tenkes å være forskjeller mellom majoritets- og minoritetsungdommene. For omkring 20 år siden ble det dokumentert at minoritetsungdommer i Norge i større grad prioriterer og bruker mer tid på skolearbeid enn majoritetsungdommer i sin alminnelighet (Lauglo, 1996). Dette er senere bekreftet i flere studier (bl.a. Bakken, 2003, 2016). Forskning viser dessuten at minoritetsungdommers prioritering av skolearbeid fører til mindre deltakelse i organisert fritid generelt (Friberg, 2005) og i idrettslag spesielt (Strandbu & Bakken, 2007). Den tilsynelatende klart viktigste grunnen minoritetsungdommer legger til grunn for at de slutter med organisert idrett, er et ønske om å få mer tid til skolearbeid (ibid.).

Får å få et valid mål på elevenes skoleprestasjoner har jeg konstruert en indeks ($N=2579$) på bakgrunn av standpunkt karakterene i matematikk og norsk skriftlig. Jeg ser bort ifra karakteren i kroppsøving. Det vil være både lite uventet og mindre interessant at prestasjoner i kroppsøvfingsfaget har sammenheng med idrettsdeltakelse. Indeksens verdier går fra 1-6. Missing-verdier er satt til gjennomsnittsverdi og dette endret ikke fordelingen. Sosial ønskelighet (Ringdal, 2013) er et potensielt problem. Det kan tenkes at respondentene har justert sannheten ut ifra av hva som er mest sosialt akseptabelt (å få gode karakterer). Man må også ta i betraktning at indeksen bare fanger opp to av mange karakterer ved skoleslutt og at den dermed først og fremst er gjeldende for fagene matematikk og norsk skriftlig, og i mindre grad for andre fag. Det må også tas høyde for forskjeller i de faglige kravene som stilles mellom ulike studieretninger og særlig ulike mattekurs.

Krange & Strandbus (2004) resultater indikerer at de som går på et studieforberedende utdanningsprogram har større sannsynlighet for å være idrettsungdommer enn de som går på et yrkesfaglig. Ungdommer som har planer om å ta høyere utdanning virker oftere å ha medlemskap i idrettslag enn de som ikke har slike planer. I spørreskjemaet bes ungdommene om å spesifisere hvilket utdanningsprogram de går på. Jeg laget her en dummyvariabel ($N=2579$) ved å slå sammen hovedgruppene av utdanningsprogram: studieforberedende utdanningsprogram (idrettsfag, studiespesialisering og musikk, dans og drama) ($N=1377$) og yrkesfaglige utdanningsprogram (alle typer yrkesfaglige utdanningsprogram) ($N=1202$). Yrkesfaglige utdanningsprogram er satt til referansekategori. Mer teoretisk undervisning på de studieforberedende utdanningsprogrammene kan muligens gi mer innsikt i idrettsdeltakelsens fordeler enn undervisningen på yrkesfaglige utdanningsprogram. Dette kan være av betydning for ungdommenes deltakelse i organisert idrett.

Med utgangspunkt i spørsmålet «*Hvilke planer for videre utdanning har du?*», genererte jeg et dummysett ($N=2568$) som sammenligner de som ikke har høyere utdanningsambisjoner ($N=811$) (referansekategori) med de som har planer om å ta høyere utdanning ($N=987$) og de som er usikre ($N=770$). Som for skoleprestasjoner kan det tenkes at ungdommer som er akademisk rettet er noe mer tilpasset idrettens konkurranselogikk. Slike ungdommer kan tenkes å være strukturerte og målrettede og dette er egenskaper som antagelig også vil være verdifulle i idretten. Et interessant poeng i denne sammenheng er at en del studier, både internasjonale og nasjonale, viser at en større andel minoritets- enn majoritetsungdommer har

Idrettens klasseskiller - grunn til bekymring? Sosial ulikhet i rekruttering og frafall

vist seg å ha tidlige og tydelige utdanningsambisjoner (Bakken, 2016; Hegna, 2010; Lauglo, 1996, 2000; MacLeod, 2008).

En svakhet ved variabelen er at de som opprinnelig svarte at de ikke hadde noen planer enda og de som ikke visste, er slått sammen til én kategori (usikker). Antagelig vil elevene som ikke vet stå mellom ulike alternativer, mens de som foreløpig ikke har noen planer trolig ikke har tatt stilling til spørsmålet enda. Uansett er det mange som er kodet til å være usikre. Dette betyr at det trolig for mange, på nåværende tidspunkt, er vanskelig å slå fast om de skal ta høyere utdanning. Utdanningsambisjonene kan nok for mange dessuten være både ubevisste og uklare, og de vil kunne endre seg med tiden. Problemet med sosial ønskelighet (Ringdal, 2013) må også tas høyde for. Det kan tenkes at det for gruppen som har svart at de har planer om å ta høyere utdanning, er noe overrapportering. Dette vil kunne svekke reliabiliteten og sammenhenger i utvalget er antagelig nødt til å være sterke for at de skal kvalifisere som statistisk signifikante.

Jeg ønsker også å undersøke om de unges skoletrivsel ($N=2531$) er av betydning for deltakelse i organisert idrett. Dette vil kunne indikere om de som trives med skolens logikk også tiltrekkes av idrettens. De unge spørres: «*Trives du på skolen?*» og svaralternativene er sjelden ($N=38$), av og til ($N=215$), ganske ofte ($N=1102$) og alltid ($N=1176$). Validiteten kan svekkes ved at variabelen ikke måler elevenes *faktiske* trivsel, men snarere deres subjektive oppfatning av denne på et gitt tidspunkt.

Kjønnsfordelingen i denne studien er omtrent lik. Jentene utgjør referansekategorien.

Tidligere forskning viser at minoritetsungdommer har mindre sannsynlighet for å rekrutteres til, men at det ikke er forskjell mellom minoritets- og majoritetsungdommer med tanke på frafall. Jenter virker å ha større sannsynlighet for å slutte med idrett, mens kjønnsforskjellene er mindre for rekruttering (Myrli & Mehus, 2015). Min koding av innvandrere er i tråd med SSBs definisjon som regner alle personer med to utenlandskfødte foreldre eller som er født i Norge av to utenlandskfødte foreldre, som innvandrere (Egge-Hoveid & Sandnes, 2015). Resultatet er en dummyvariabel ($N=2579$) som ser de med (minoritetsungdommer) ($N=242$) mot de uten (majoritetsungdommer) ($N=2337$) innvandrerbakgrunn. Majoritetsungdommene utgjør referansekategorien. Det var ikke mulig å differensiere minoritetsgruppen ytterligere. Dette kan gi et lite nyansert bilde av minoritetsungdommenes idrettsdeltakelse. Det er først og fremst barn og unge med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn som er underrepresentert i

idrettslagene (Krange & Strandbu, 2004). Disse barna er i tillegg overrepresentert blant de som vokser opp i familier med vedvarende lavinntekt (Epland & Kirkeberg, 2017).

I analysen vil jeg også kontrollere for ungdommenes psykiske helse. Stadig oftere rapporteres det at psykiske plager er noe som flere ungdommer sliter med og som har stor påvirkning på deres liv (Bakken et al., 2016). Ifølge Pedersen (2008) er idrettsungdommer mindre deprimerte enn andre ungdommer. I undersøkelsen spørres det; «*Nedenfor er en liste over noen problemer eller plager. Har du vært plaget av noe av dette de siste 14 dagene?*». Her er problemene: «*Vært stadig redd og engstelig*», «*Følt deg anspent eller urolig*», «*Følt håpløshet når du tenker på fremtida*», «*Følt deg nedfor eller trist*» og «*Bekymret deg for mye om forskjellige ting*». Alle variablene er rangert med fire kategorier (fra ikke plaget til veldig plaget). For å få et mest mulig valid mål på ungdommenes psykiske helse ble disse variablene slått sammen til en skala ($\alpha=.841$, $N=2579$) med verdiene 1-4. Missing-verdier er satt til gjennomsnittsverdi og dette endret ikke fordelingen. Da skalaens reliabilitet ligger godt over den nedre grensen på 0.7 (Ringdal, 2013), ses variabelen som en reliabel indikator på psykisk helse. En lignende skala brukes i en rekke andre Ungdata-undersøkelser (Bakken et al., 2016). Det må imidlertid tas forbehold om at det i spørsmålsformuleringen spørres etter problemer/plager de siste 14 dager. Det er ikke nødvendigvis slik at de siste to ukene fanger inn den *generelle* graden av psykiske plager.

En siste kontrollvariabel er hvor ofte ungdommene drikker alkohol. Spørsmålet lyder: «*Hvor ofte drikker du alkohol nå for tiden?*». Tidligere forskning tyder på at drikkemønsteret til idrettsungdommer generelt ikke skiller seg fra alkoholkonsumet til ungdommer som står utenfor idrettslagene (Pedersen, 2008). Walseth (2004) hevder at alkoholbruken tilknyttet det sosiale ungdomsmiljøet i idretten kan være et hinder for integrering av minoritetsungdommer i idrettslagene. På bakgrunn av dette er min hypotese at minoritetsungdommene som drikker alkohol har bedre forutsetninger for å inkluderes i idrettslagene enn de som ikke drikker. Da spørsmålet opprinnelig kun ble stilt til de som tidligere i undersøkelsen hadde oppgitt at de drikker alkohol, genererte jeg en ny variabel ($N=2579$). De som ikke drikker eller som ikke svarte på spørsmålet er satt til laveste kategori ($N=978$). De øvrige kategoriene består av de som drikker en gang i måneden eller sjeldnere ($N=404$), sjeldnere enn hver annen uke, men oftere enn én gang i måneden ($N=457$), hver annen uke ($N=487$) og de som drikker hver uke eller oftere ($N=253$).

Idrettens klasseskiller - grunn til bekymring?
Sosial ulikhet i rekruttering og frafall

Jeg minner om begrensningene ved datas kvalitet. Studiens funn er først og fremst gyldige for ungdommer i videregående skole-alder i Trondheim i 2009. Det må tas særlig forbehold om at ungdommenes vurdering av familieøkonomien ikke nødvendigvis er representativ for familiens *faktiske* økonomiske situasjon. Det er viktig at disse begrensningene tas i bakhodet når man leser de følgende resultatene.

5. Resultater

5.1 Deskriptiv statistikk

Tabell 5.2: Deskriptiv statistikk.

Avhengige variabler	<i>N</i>	<i>N 0</i>	<i>N 1</i>	% 0	% 1
Rekruttering til idrettslag (0= <i>Nei</i> , 1= <i>Ja</i>)	2454	247	2207	10	90
Frafall fra idrettslag (0= <i>Nei</i> , 1= <i>Ja</i>)	2207	1001	1206	45	55
Kontinuerlige variabler	<i>N</i>	Min	Maks	Gj.snitt	St.avvik
Avislesing (hvor ofte: ingen til minst fire)	2466	1	4	2.6	1.1
Skoleprestasjoner (indeks: norsk s., matte)	2579	1	6	3.8	.9
Skoletrivsel (sjelden, av og til, ofte, alltid)	2531	1	4	3.3	.7
Psykisk helse (skala: $\alpha=.8$, god til dårlig)	2579	1	4	1.7	.4
Alkohol (hvor ofte: ikke til minst ukentlig)	2579	1	5	1.5	1.4
Dummysett	<i>N</i>	<i>N 0</i>	<i>N 1</i>	% 0	% 1
Sosial klasse					
<i>Arbeiderklassen</i> (ref.)	2579	2268	311	88	12
<i>Lavere middelklasse</i>	2579	2369	210	92	8
<i>Øvre middelklasse</i>	2579	900	1679	35	65
<i>Ukjent klasse</i>	2579	2200	379	85	15
Foreldrenes utdanningsnivå					
<i>Ingen har høyere utdanning</i> (ref.)	2579	1827	752	71	29
<i>Minst én har høyere utdanning</i>	2579	1209	1370	47	53
<i>Usikker</i>	2579	2122	457	82	18
Høyere utdanningsambisjoner					
<i>Nei</i> (ref.)	2568	1757	811	68	32
<i>Ja</i>	2568	1581	987	62	38
<i>Usikker</i>	2568	1798	770	70	30
Dummyvariabler	<i>N</i>	<i>N 0</i>	<i>N 1</i>	% 0	% 1
Trang familieøkonomi (0= <i>Nei</i> , 1= <i>Ja</i>)	2544	2239	305	88	12
Bo med to voksne (0= <i>Nei</i> , 1= <i>Ja</i>)	2579	666	1913	26	74
Utdanningsprogram (0= <i>Yrkesf.</i> , 1= <i>Studief.</i>)	2579	1202	1377	47	53
Etnisitet (0= <i>Norsk</i> , 1= <i>Innvandrer</i>)	2579	2337	242	91	9
Kjønn (0= <i>Jente</i> , 1= <i>Gutt</i>)	2572	1220	1352	47	53

N=number/antall

Tabell 5.2 viser at ni av ti har vært med i idrettslag og at drøyt halvparten har sluttet. Dette stemmer godt overens med Seippel et als. (2011) funn for ungdom i Norge generelt. Drøyt to tredjedeler tilhører øvre middelklasse og omtrent ni av ti har majoritetsbakgrunn og opplever ikke at familien ikke har penger nok til at de kan delta i de samme aktivitetene som sine

venner. De fleste har minst én forelder med høyere utdanning, ligger omtrent midt på karakterskalaen, trives godt på skolen, leser aviser, drikker aldri eller sjelden alkohol, har middels psykisk helse og bor med to voksne. En liten overvekt har høyere utdanningsambisjoner. Fordelingen på utdanningsprogram og kjønn er omtrent lik.

5.2 Drøfting av regresjonsforutsetninger

Det at man har kontrollert for *alle* relevante variabler i analysen er ifølge Skog (2004) den substansielt sett viktigste regresjonsforutsetningen og samtidig den som er vanskeligst å underbygge empirisk. I samfunnsvitenskapen vil det alltid være slik at man ikke får kontrollert for alle relevante variabler som kan tenkes å påvirke det fenomenet som undersøkes. Ifølge Ringdal (2013) følger det ideelle variabel-utvalget av teori og tidligere forskning. Jeg har i denne studien inkludert nær sagt alle relevante variabler fra den presenterte forskningen på feltet. I tillegg har jeg inkludert ytterligere variabler fra UngHiT som kan tenkes å ha betydning for de unges deltakelse i organisert idrett. Tidligere forskning viser imidlertid at det er av betydning å skille mellom ulike *idrettsgrener* (Bourdieu, 1978; Eitzen & Sage, 1991; Nixon & Frey, 1996; Wilson, 2002) når man skal forklare klassevariasjoner i idrettsdeltakelse. De økonomiske utgiftene vil dessuten kunne variere stort mellom ulike idrettsaktiviteter (Vaage, 2015). De unges alder (jf. Seippel et al., 2011), ambisjonsnivå og selve idrettstilbudet i den enkelte treningsgruppe (jf. Ingebrigtsen, 2012), vil også kunne være av betydning for de unges deltakelse i organisert idrett. Ingebrigtsens antagelse er at idrettstilbudet er «[...] *den viktigste faktor for å forstå hvorfor utøvere opprettholder eller avslutter sin idrettsdeltakelse*» (Ingebrigtsen, 2012:4). Jeg har ikke mulighet til å kontrollere for disse variablene i denne studien.

For å forsikre meg om at den logistiske kurven gir en korrekt beskrivelse av de empiriske sammenhengene, har jeg testet for alle mulige samspill i analysene. Variablene er dessuten operasjonalisert på bakgrunn av teori og tidligere forskning. Det er også en forutsetning at de enkelte observasjonene er uavhengige av hverandre. Denne forutsetningen er alltid oppfylt dersom vi har et sannsynlighetsutvalg (Skog, 2004). UngHiT-materiale består imidlertid av samtlige offentlige videregående skoler i Trondheim i 2009 ($N=12$) (Trondheim Kommune, 2010). Dessuten er datamaterialet hierarkisk strukturert med elever på nivå én ($N=2579$) og

trinn (VG1 og VG2)/skoler på nivå to. Kombinasjonen av trinn og skoler utgjør 23 enheter (Byåsen videregående skole er kun representert med elever fra andre trinn). Dette åpner for at det kan være klyngestrukturer i materialet.

For å vurdere om klyngestrukturer kan være et problem brukes *intra-class correlation* (ICC), som er det standardiserte målet for prosenten av variansen i den avhengige variabelen som skyldes variasjon på nivå to. Ifølge Snijders & Bosker (2011) bør ikke ICC for nullmodellen (modell uten forklaringsvariabler) forklare mer enn fem prosent av variansen i den avhengige variabelen. ICC for rekruttering, kalkulert som forholdet mellom den tilfeldige trinn/skole-variansen (konstantleddet) og den totale variansen ($ICC = .2400437 / (.2400437 + 3.29^4)$), er 0.068, og ICC for frafall er 0.084. Dermed kan omtrent sju prosent av variansen for rekruttering og åtte prosent av variansen for frafall fra organisert idrett, forklares som gjennomsnittsforskjeller mellom trinn/skoler. Resultatene indikerer altså at klyngestrukturer kan være et problem. Når jeg kontrollerer for alle variablene i analysen faller ICC til 0.035 for rekruttering og 0.046 for frafall. Med andre ord kan drøyt halvparten av trinn/skole-variansen for både rekruttering og frafall, skyldes komposisjonelle effekter (de effektene de individuelle variablene har på den avhengige variabelens fordeling på nivå to). Mye av problemet med gjennomsnittsforskjeller mellom trinn/skoler er dermed løst.

I det følgende presenterer jeg studiens resultater. Analysene består av multippel logistisk regresjonsanalyse av henholdsvis rekruttering til ($N=2316$) og frafallet fra ($N=2079$) organisert idrett. Signifikante (Sig.<.05) effekter vil predikeres i sannsynlighetsskalaen da denne vurderes som mest formidlingsvennlig. Analyser og prediksjoner er gjort i Stata versjon 14 og UngHiT står ikke ansvarlig for resultatene.

⁴ Variansen av en standard logistisk distribusjon er satt til $\pi^2/3 \approx 3.29$ (Eikemo, 2008). Nivå én-variansen (individnivå) erstattes av denne verdien slik at både nivå én og nivå to-variansen fordeles på en kontinuerlig skala.

5.3 Rekruttering til organisert idrett

Tabell 5.3: Multipl logistisk regresjonsanalyse av rekruttering til organisert idrett i Trondheim i 2009 (0=Nei, 1=Ja) med kontroll for trinn/skole-variasjon (nivå to). Utvalget består av elever på første og andre trinn i videregående skole (N=2316).

Sosial klasse (ref.=Arbeiderklassen)	B(SE)	Sig.
<i>Lavere middelklasse</i>	.29(.32)	.374 ns
<i>Øvre middelklasse</i>	.15(.23)	.522 ns
<i>Ukjent klasse</i>	-.21(.26)	.425 ns
Foreldrenes utdanningsnivå (ref.=Ingen har høyere utdanning)		
<i>Minst én har høyere utdanning</i>	-.25(.19)	.189 ns
<i>Usikker</i>	-.29(.20)	.155 ns
Trang familieøkonomi (subjektiv vurdering: 0=Nei, 1=Ja)	-.13(.09)	.125 ns
Avislesing (hvor ofte: ingen til fire eller flere ganger sist uke)	.16(.18)	.412 ns
Bo med to voksne (0=Nei, 1=Ja)	-.19(.18)	.294 ns
Skoleprestasjoner (indeks: matte, norsk s., 1 til 6)	.21(.09)	.017*
Utdanningsprogram (0=Yrkesfaglig, 1=Studieforberedende)	.57(.20)	.005**
Høyere utdanningsambisjoner (ref.=Nei)		
<i>Ja</i>	-.21(.21)	.306 ns
<i>Usikker</i>	-.23(.19)	.225 ns
Skoletrivsel (sjelden, av og til, ganske ofte, alltid)	.32(.10)	.001**
Etnisitet (0=Norsk, 1=Innvandrer)	-1.06(.21)	.000***
Kjønn (0=Jente, 1=Gutt)	.67(.16)	.000***
Psykisk helse (skala: $\alpha=.8$; ikke plaget til veldig psykisk plaget)	.16(.18)	.387 ns
Alkohol (hvor ofte: drikker ikke til drikker minst ukentlig)	-.01(.05)	.929 ns
Konstant	-.24(.69)	.724 ns
Nivå 2 var(kons)	.12(.08)	
Number of groups/Antall grupper	23	
McFaddens pseudo R ²	.129	

Avhengig variabel har to verdier: ikke-rekruttert og rekruttert. Ikke-rekruttert er referansekategori.

*Sig.<.05

**Sig.<.01

***Sig.<.001

ns=not significant/ikke signifikant

N=number/antall

Som det går frem av tabellen øker sannsynligheten for å rekrutteres til organisert idrett jo

bedre de unge presterer og trives på skolen. De som går på et studieforberedende

utdanningsprogram har større sannsynlighet enn de som går på et yrkesfaglig.

Majoritetsungdommene og guttene har større sannsynligheten enn minoritetsungdommene og

jentene. McFaddens pseudo R² viser at modellen forklarer 13 prosent av variansen i

rekruttering til organisert idrett. Signifikansverdiene viser at effekten for etnisitet og kjønn er

de *sikreste* i modellen. For å bedømme hvilke effekter som er *størst* vil jeg predikere i sannsynlighetsskalaen.

5.3.1 Sannsynlighetsprediksjoner for rekruttering til organisert idrett

For å illustrere og sammenligne variablenes effekter ønsker jeg å predikere deres størrelse i sannsynlighetsskalaen slik at *maksimaleffektene* kan beskrives. Variablenes maksimale effekter vil fortelle noe om hvor stor effekt variablene kan ha. Ikke-signifikante variabler settes til gjennomsnittsverdier dersom de er kontinuerlige, mens dummyer/dummysett er satt til den kategorien med *størst* oppslutning. Fordelingen på dummyer/dummysett blir dermed: øvre middelklasse, minst én forelder med høyere utdanning, ikke trang familieøkonomi, bor med to voksne, studieforbredende utdanningsprogram, ambisjoner om å ta høyere utdanning, majoritetsungdom og gutt.

Når jeg isolerer effekten av skoleprestasjoner har de som har gjennomsnittskarakter seks, 4 prosentpoeng større sannsynlighet for å rekrutteres til organisert idrett enn de som har gjennomsnittskarakter én. De som trives best på skolen har 5 prosentpoeng større sannsynlighet enn de som trives dårligst. De som går på et studieforbredende utdanningsprogram har 3 prosentpoeng større sannsynlighet enn de som går et yrkesfaglig. Minoritetsungdommene har 7 prosent mindre sannsynlighet enn majoritetsungdommene og jentene har 3 prosent mindre sannsynlighet enn guttene.

Jeg gjorde også *bivariate* logistiske regresjonsanalyser av rekruttering og sosial klassebakgrunn, målt med henholdsvis foreldrenes sosiale klasseslørighet og utdanningsnivå, de unges subjektive vurdering av familieøkonomien og hvor ofte ungdommene leste aviser. Resultatene (ikke vist) ble de samme som i den multiple analysen. Det var med andre ord ingen sammenheng mellom ungdommenes sosiale klassebakgrunn og sannsynligheten for å rekrutteres til idrettslag.

5.4 Frafall fra organisert idrett

Tabell 5.4: Multipl logistisk regresjonsanalyse av frafall fra organisert idrett i Trondheim i 2009 (0=Nei, 1=Ja) med kontroll for trinn/skole-variasjon (nivå to). Utvalget består av elever på første og andre trinn i videregående skole (N=2079).

Sosial klasse (ref.=Arbeiderklassen)	B(SE)	Sig.
<i>Lavere middelklasse</i>	-.17(.22)	.433 ns
<i>Øvre middelklasse</i>	-.06(.17)	.733 ns
<i>Ukjent klasse</i>	.06(.21)	.782 ns
Foreldrenes utdanningsnivå (ref.=Ingen har høyere utdanning)		
<i>Minst én har høyere utdanning</i>	-.06(.13)	.618 ns
<i>Usikker</i>	-.36(.16)	.022*
Trang familieøkonomi (subjektiv vurdering: 0=Nei, 1=Ja)	.15(.06)	.019*
Avislesing (hvor ofte: ingen til fire eller flere ganger sist uke)	-.10(.05)	.026*
Bo med to voksne (0=Nei, 1=Ja)	-.41(.12)	.001**
Skoleprestasjoner (indeks: matte, norsk s., 1 til 6)	-.42(.10)	.000***
Utdanningsprogram (0=Yrkesfaglig, 1=Studieforberedende)	-2.44(.52)	.000***
Høyere utdanningsambisjoner (ref.=Nei)		
<i>Ja</i>	.36(.14)	.012*
<i>Usikker</i>	.31(.14)	.027*
Skoletrivsel (sjelden, av og til, ganske ofte, alltid)	-.08(.08)	.281 ns
Etnisitet (0=Norsk, 1=Innvandrer)	-3.43(.81)	.000***
Kjønn (0=Jente, 1=Gutt)	-.90(.18)	.000***
Psykisk helse (skala: $\alpha=.8$, ikke plaget til veldig psykisk plaget)	.35(.13)	.006**
Alkohol (hvor ofte: drikker ikke til drikker minst ukentlig)	.06(.04)	.129 ns
Samspill (Bo med to voksne*Etnisitet)	.97(.45)	.029*
Samspill (Utdanningsprogram*Kjønn)	.49(.22)	.027*
Samspill (Alkohol*Etnisitet)	.40(.17)	.017*
Samspill (Skoleprestasjoner*Etnisitet)	.50(.20)	.013*
Samspill (Skoleprestasjoner*Utdanningsprogram)	.33(.12)	.007**
Konstant	2.75(.59)	.000***
Nivå 2 var(kons)	.16(.07)	
Number of groups/Antall grupper	23	
McFaddens pseudo R ²	.129	

Avhengig variabel har to verdier: deltar og sluttet. Deltar er referansekategori.

*Sig.<.05

**Sig.<.01

***Sig.<.001

ns=not significant/ikke signifikant

N=number/antall

Tabellen viser at ungdommene som vurderer familieøkonomien som trang har større sannsynlighet for å slutte enn de unge i bedre økonomisk stilte familier. De som er usikre på foreldrenes utdanningsnivå har mindre sannsynlighet for frafall fra organisert idrett enn de som ikke har foreldre med høyere utdanning. Sannsynligheten avtar jo oftere de unge leser

aviser og med bedre skoleprestasjoner. De som bor med to voksne og de som går på et studieforbereende utdanningsprogram har mindre sannsynlighet enn de som ikke bor med to voksne og de som går på et yrkesfaglig utdanningsprogram. De som har planer om eller er usikre på om de vil ta høyere utdanning, har større sannsynlighet enn de som ikke har planer om høyere utdanning. Minoritetsungdommene og guttene har mindre sannsynlighet enn majoritetsungdommene og jentene. Sannsynligheten øker jo dårligere psykisk helse ungdommene har.

Samspillene viser at flere av effektene er betinget av verdier på andre variabler. For å demonstrere samspillenes effekter vil jeg predikere i sannsynlighetsskalaen. McFaddens pseudo R^2 viser at modellen forklarer 13 prosent variansen i frafall fra organisert idrett. Altså kan det se ut til at variablene jeg benytter i denne studien er like godt egnet for å forklare variasjon i rekruttering til som i frafall fra organisert barne- og ungdomsidrett i Trondheim i 2009.

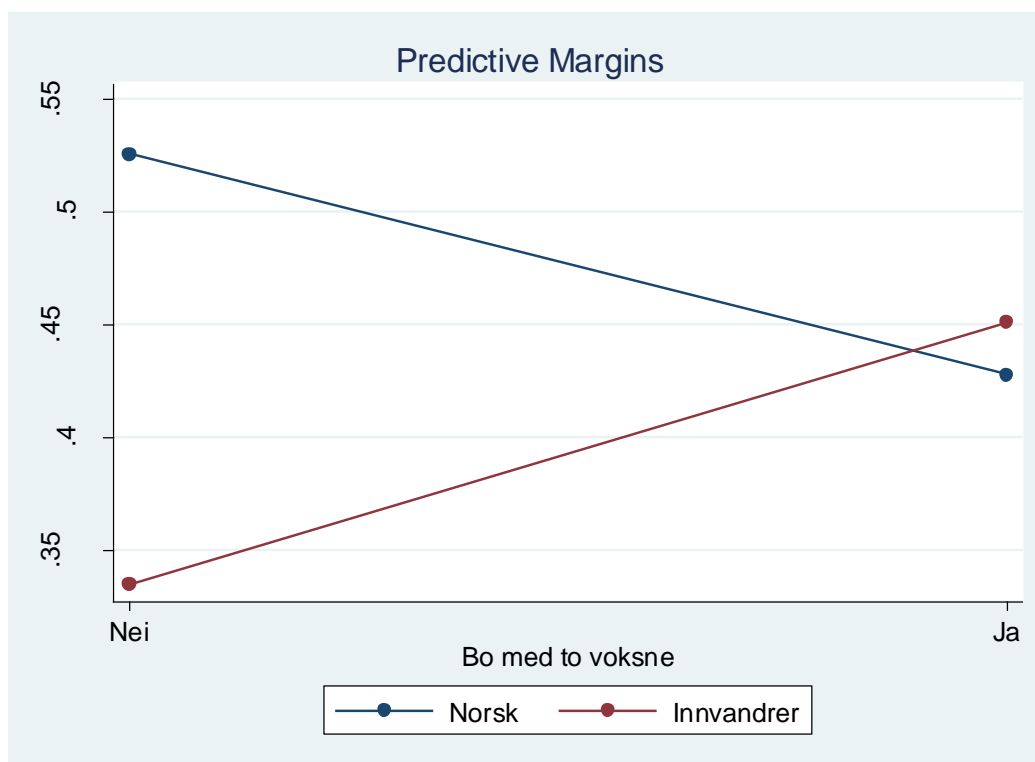
5.4.1 Sannsynlighetsprediksjoner for frafall fra organisert idrett

De som opplever at familien ikke har penger nok til at de kan være med på de samme aktivitetene som sine venner, har 10 prosentpoeng større sannsynlighet for å slutte med organisert idrett enn de som ikke opplever dette. De som er usikre på foreldrenes utdanningsnivå har 8 prosentpoeng mindre sannsynlighet for frafall enn de som ikke har noen foreldre med høyere utdanning. De som oftest leser aviser har 8 prosentpoeng mindre sannsynlighet enn de som sjeldnest leser aviser. Minoritetsungdommene har 2 prosentpoeng mindre sannsynlighet enn majoritetsungdommene og guttene har 10 prosentpoeng mindre sannsynlighet enn jentene. De som er mest plaget psykisk har 24 prosentpoeng større sannsynlighet enn de som er minst plaget. Ungdommene som har høyere utdanningsambisjoner og de som er usikre, har henholdsvis 8 og 6 prosentpoeng større sannsynlighet enn de som ikke har planer om høyere utdanning. Prediksjoner av denne variabelens effekt for henholdsvis majoritets- og minoritetsungdommene (ikke vist), viste at effekten av høyere utdanningsambisjoner bare gjelder for minoritetsungdommene.

Samspillet mellom etnisitet og bosituasjon viser at majoritetsungdommene som bor med to voksne, har 10 prosentpoeng *mindre* sannsynlighet enn majoritetsungdommene som ikke bor

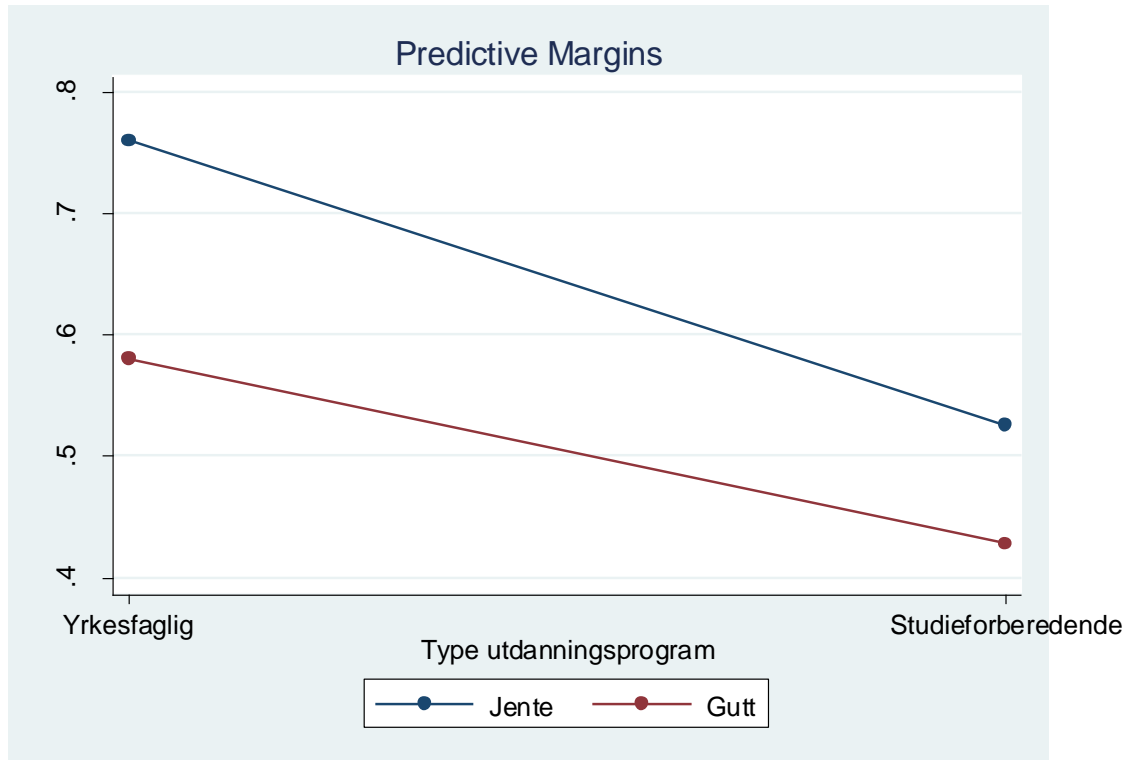
Idrettens klasseskiller - grunn til bekymring? Sosial ulikhet i rekruttering og frafall

med to voksne. Minoritetsungdommene som bor med to voksne har derimot 11 prosentpoeng *større* sannsynlighet enn minoritetsungdommene som ikke bor med to voksne (figur 5.4A).

Figur 5.4A: Betinget effektplot av samspillet mellom bosituasjon og etnisitet, på frafall fra organisert idrett i Trondheim i 2009.

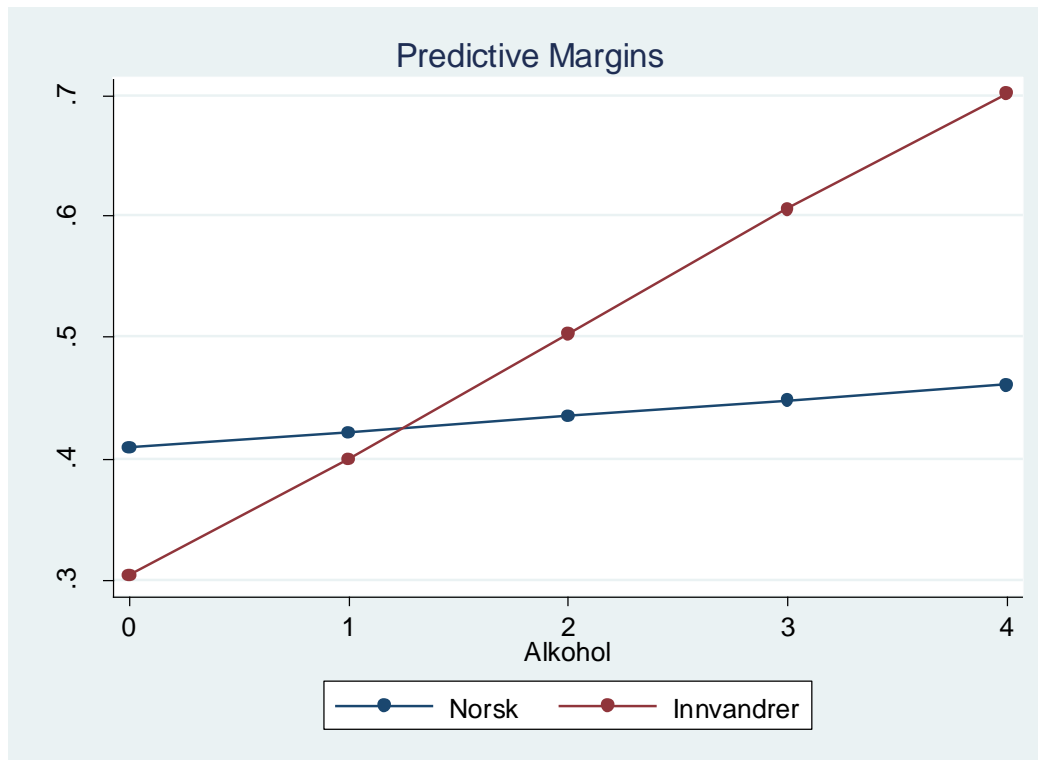
Samspillet mellom utdanningsprogram og kjønn viser at effekten av å gå på et studieforbereidende utdanningsprogram framfor et yrkesfaglig, er mer negativ for jentene enn for guttene, selv om også guttene har en negativ effekt. Guttene på studieforbereidende- har 15 prosentpoeng mindre sannsynlighet enn guttene på yrkesfaglige utdanningsprogram. Jentene på studieforbereidende- har 23 prosentpoeng mindre sannsynlighet enn jentene på yrkesfaglige utdanningsprogram (figur 5.4B).

Figur 5.4B: Betinget effektplot av samspillet mellom utdanningsprogram og kjønn, på frafall fra organisert idrett i Trondheim i 2009.

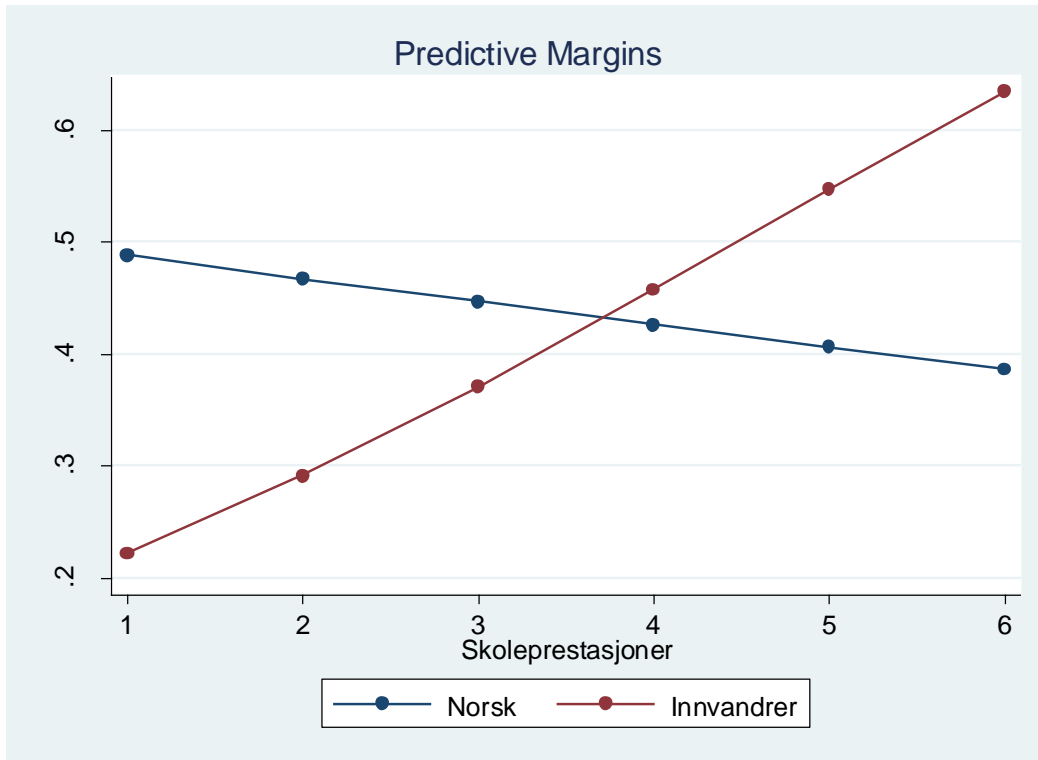
Mens hvor ofte man drikker alkohol ikke har signifikant betydning for majoritetsungdommene, så har minoritetsungdommene som drikker oftest, 40 prosentpoeng større sannsynlighet enn de som ikke drikker (figur 5.4C). Når jeg operasjonaliserer variabelen som et dummysett (ikke vist) viser det seg at effekten ser ut til å være et uttrykk for at de minoritetsungdommene som oftest drikker alkohol (hver uke eller oftere), har tydelig større sannsynlighet for å slutte med organisert idrett enn de øvrige minoritetsungdommene.

Idrettens klasseskille - grunn til bekymring?
Sosial ulikhet i rekruttering og frafall

Figur 5.4C: Betinget effektplot av samspillet mellom hvor ofte de unge drikker alkohol og etnisitet, på frafall fra organisert idrett i Trondheim i 2009.

Effekten av de unge skoleprestasjoner er betinget av både etnisitet og utdanningsprogram. Majoritetsungdommene på studieforbredende utdanningsprogram som har gjennomsnittskarakter seks, har 10 prosentpoeng *mindre* sannsynlighet enn de som har gjennomsnittskarakter én. Minoritetsungdommene som presterer best på de studieforbredende utdanningsprogrammene, har 41 prosentpoeng *større* sannsynlighet enn de som presterer dårligst (figur 5.4D). Jeg har også forsøkt å operasjonalisere variabelen for skoleprestasjoner som et dummysett. Resultatet (ikke vist) blir omtrent det samme som når jeg undersøker effekten som kontinuerlig. Dette tyder på at effekten er tilnærmet kontinuerlig.

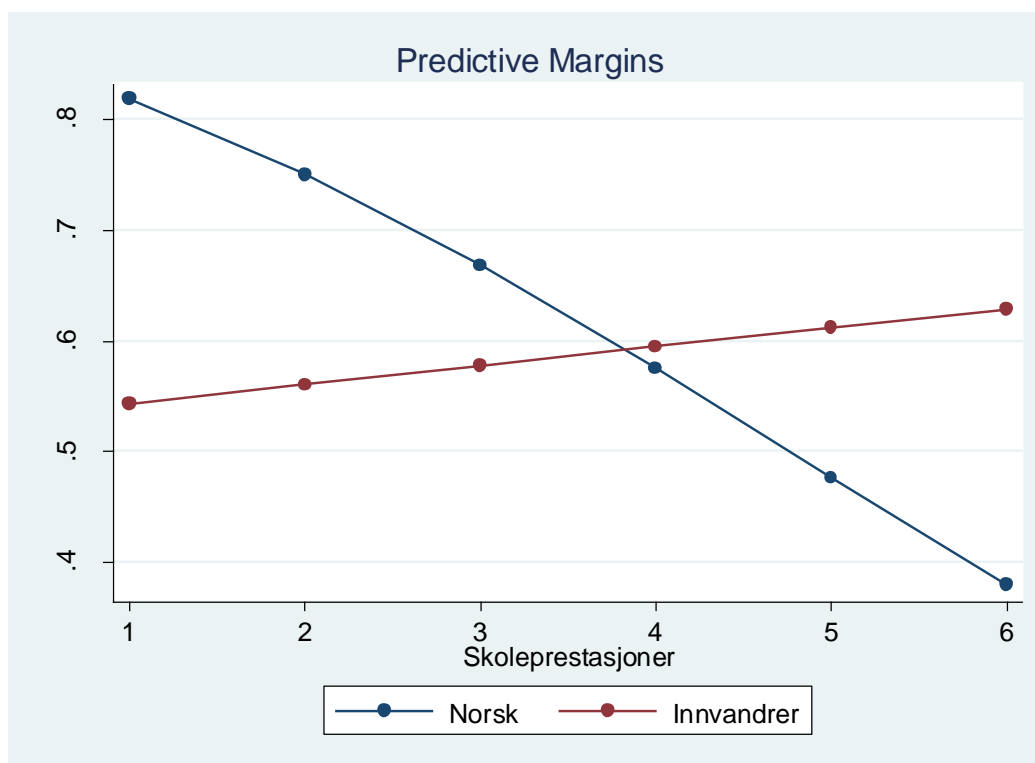

Figur 5.4D: Betinget effektplot av samspillet mellom skoleprestasjoner og etnisitet for de som går på et studieforberedende utdanningsprogram, på frafall fra organisert idrett i Trondheim i 2009.

Figur 5.4E viser at majoritetsungdommene på yrkesfaglige utdanningsprogram som får best karakterer, har 44 prosentpoeng *mindre* sannsynlighet enn de som får dårligst karakterer. Minoritetsungdommene som gjør det best på de yrkesfaglige utdanningsprogrammene, har 9 prosentpoeng *større* sannsynlighet enn de som gjør det dårligst. Etter å ha testet ut ulike operasjonaliseringer (dummysett, ikke vist), ser det ut til at effekten av skoleprestasjoner er tilnærmet kontinuerlig også for ungdommene som går på et yrkesfaglig utdanningsprogram.

Dersom jeg i tillegg til ungdommenes standpunkt karakter i matematikk og norsk skriftlig, også inkluderer standpunkt karakteren i kroppsøving i indeksen for skoleprestasjoner, øker effekten av skoleprestasjoner på frafall fra organisert idrett ytterligere, men bare for majoritetsungdommene. For minoritetsungdommene avtar den positive effekten av skoleprestasjoner. Det ser altså ut til at det å være flink i kroppsøving henger sammen med det å være idrettsungdom både for majoritets- og minoritetsungdommene.

Idrettens klasseskille - grunn til bekymring?
Sosial ulikhet i rekruttering og frafall

Figur 5.4E: Betinget effektplot av samspillet mellom skoleprestasjoner og etnisitet for de som går på et yrkesfaglig utdanningsprogram, på frafall fra organisert idrett i Trondheim i 2009.

Som for rekruttering til organisert idrett gjorde jeg også bivariate logistiske regresjonsanalyser av frafall og sosial klassebakgrunn. Resultatene (ikke vist) var som i den multiple analysen at ungdommenes vurdering av familieøkonomien og hvor ofte de leste aviser hadde (en viss) betydning. Effektene var omtrent like (lik retning og like effektstørrelser). Dette tyder på at effekten av de øvrige variablene utover de som går direkte på de unges sosiale klassebakgrunn (foreldrenes sosiale kassetilhørighet, de unges subjektive vurdering av familieøkonomien, foreldrenes utdanningsnivå og hvor ofte ungdommene leser aviser), ikke først og fremst er et uttrykk for underliggende sosiale klasseforskjeller. For eksempel må effekten av de unges høyere utdanningsambisjoner og skoleprestasjoner tolkes som langt på vei uavhengige av ungdommenes sosiale klassebakgrunn. Det er likevel en viss mulighet for at variablene som tar for seg ungdommenes sosiale klassebakgrunn, ikke har klart å fange opp reelle klasseforskjeller i utvalget.

6. Diskusjon

I denne delen vil jeg først oppsummere og deretter drøfte studiens funn på bakgrunn av resultatene i tidligere forskning (Krange & Strandbu, 2004; Myrli & Mehus, 2015; Seippel et al., 2011) og bekymringen for et sosialt classeskille i barne- og ungdomsidretten (Meld. St. 26 (2011-2012); NIF, 2015a, b). Videre vil jeg drøfte hvordan resultatene kan forstås på bakgrunn av Bourdieus (1978, 1984) klasseteori. I forlengelsen av dette gir jeg noen betraktninger omkring om og for hvem tendensen til et sosialt classeskille i de unges idrettsdeltakelse er et (overvurdert) problem. Ulik idrettsdeltakelse blant de unge med ulik sosial klassebakgrunn vil da både ses som et uttrykk for direkte og indirekte institusjonell ekskludering (jf. Thorød, 2008). Til slutt drøfter jeg de øvrige resultatene utover det som har med ungdommenes sosiale klassebakgrunn å gjøre. Jeg vil da forsøke å peke på hvilke grupper som særlig er underrepresentert på idrettsfeltet og hvordan dette (muligens) kan forklares.

6.1 Oppsummering av studiens resultater

På bakgrunn av resultatene rapportert i tidligere forskning (Myrli & Mehus, 2015), var hypotesen for rekruttering til organisert idrett at de unges sosiale klassebakgrunn ikke var av betydning. For de unges frafall fra organisert idrett var hypotesen at ungdommene i ressursfattige familier hadde større sannsynlighet for å slutte. Hypotesene støttes av studiens resultater. De multiple regresjonsanalysene viser at ungdommenes sosiale klassebakgrunn kun har betydning for frafall fra organisert idrett. De som opplever at familien ikke har god nok råd til at de kan være med på de samme aktivitetene som sine venner, har noe større sannsynlighet for å slutte med organisert idrett enn de som ikke opplever dette. Effekten er liten og nokså ubetydelig, og lik på tvers av kjønn og etnisitet. Det er på bakgrunn av denne studien ikke grunnlag for å hevde at barne- og ungdomsidretten (i Trondheim i 2009) skiller mer på de unges sosiale klassebakgrunn enn på klassiske skillelinjer som etnisitet og kjønn. Det som har klart størst betydning for om ungdommene slutter med organisert idrett er deres skoleprestasjoner. Samspillseffektene viser at sannsynligheten for å slutte med organisert

Idrettens klasseskiller - grunn til bekymring? Sosial ulikhet i rekruttering og frafall

idrett avtar betydelig med bedre karakterer for majoritetsungdommene og at dette er særlig tydelig for de som går på et yrkesfaglig utdanningsprogram. For minoritetsungdommene øker derimot sannsynligheten for frafall like betydelig med bedre karakterer og dette gjelder særlig for de som går på et studieforberedende utdanningsprogram.

6.2 Sosial klassebakgrunn og deltakelse i organisert idrett

Selv om stadig flere barn vokser opp i relativ fattigdom (Epland & Kirkeberg, 2017) i tillegg til at det organiserte idrettstilbudet muligens er blitt noe dyrere (Vaage, 2015), ser ikke dette ut til å påvirke de unges mulighet til å begynne med organisert idrett. Resultatene viser at sannsynligheten for å rekrutteres til idrettslag er uavhengig av posisjonen i det sosiale rommet (jf. Bourdieu, 1984). Med andre ord virker idrettslagenes «inngangsbillett» ikke å være direkte relatert til hverken økonomiske eller kulturelle ressurser i de unges hjem. Resultatene indikerer derimot at barn og unge som vokser opp i familier med særlig trang økonomi, har noe (men ikke betydelig) større sannsynlighet for å slutte med organisert idrett. At tendensen til et sosialt klasseskiller bare viser seg i frafalls- og ikke i rekrutteringsmønsteret, kan trolig forstås som at klassebakgrunn har mer å si for idrettsdeltakelse i ungdoms- enn i barneidretten. Dette er lite overraskende og kan nok delvis forklares av at idrettsdeltakelse ser ut til å bli mer kostbart jo lenger man er involvert og jo eldre barna blir (Vaage, 2015).

Funnene peker i retning av at sosial klassebakgrunn *har* betydning for barn og unges idrettsdeltakelse, men at effekten er relativt *beskjeden*. De sosiale klasseforskjellene virker å være nokså små og langt på vei ubetydelige. Det å være idrettsungdom virker dermed å ha et snev av klassekarakter ved seg. Det virker med andre ord å skje en viss utsiling fra idretten ved at de unge fra lavere sosiale sjikt har litt større frafall. Det ser dermed ut til å være en mindre gruppe arbeiderklasse-ungdommer i lavinntekts-familier med særlig trang økonomi, som idrettsbevegelsen har noe vanskeligheter med å holde på. En del foreldre med svært dårlig råd har muligens problemer med å finansiere barnas idrettsdeltakelse. Resultatet kan være en konsekvens av økonomisk marginalisering som rammer deler av arbeiderklassen (lavinntektsgruppen).

Klasseskillet må dermed kunne sies å virke mindre enn hva man får inntrykk av i det offentlige ordskiftet (bl.a. Meld. St. 26 (2011-2012); NIF, 2015a, b) og

«fattigdomsproblematikken» virker dermed å være noe overvurdert. Det virker med andre ord å være liten grunn til bekymring for at den organiserte barne- og ungdomsidretten (i hvert fall i Trondheim i 2009) skiller på sosial klassebakgrunn. Resultatene forteller om en idrettsbevegelse som ikke bare i like stor grad evner å rekruttere barn og unge fra ulike sosiale lag, men som også langt på vei evner å holde på ungdommene uavhengig av den økonomiske og kulturelle «bagasjen» de har med seg inn på idrettsfeltet. Andre ulikhetsdimensjoner ser dessuten ut til å bety langt mer for de unges idrettsdeltakelse enn det som kan knytte direkte til deres sosiale klassebakgrunn.

Mine resultater er langt på vei de samme som rapportert i tidligere forskning (Myrli & Mehus, 2015). Jeg finner imidlertid en noe mindre effekt av Trondheim-ungdommens sosiale klassebakgrunn på sannsynligheten for frafall fra idrettslag. Forskjellen kan skyldes at jeg i denne studien har kontrollert for flere variabler som har betydning for idrettsdeltakelse, særlig skoleprestasjoner. Mine resultater harmonerer også relativt godt med funn rapportert i landsrepresentativ forskning (Krange & Strandbu, 2004; Seippel et al., 2011).

Selv om bekymringen for et sosialt klasseskille i barne- og ungdomsidretten primært virker å handle om hvordan økonomiske ressurser påvirker deltakelse (Meld. St. 26 (2011-2012); NIF, 2015a, b; Strategiutvalget for idrett, 2017), indikerer denne studien at også andre sider av den sosiale klassebakgrunnen kan være av en viss betydning. Hvor ofte de unge leser aviser har omtrent like stor betydning for frafall fra organisert idrett som familieøkonomi. Effekten viser at de som sjeldnest leser aviser har størst sannsynlighet for å slutte i idrettslag. En mulig hypotese er at idretten har størst tiltrekningskraft blant unge som kan tenkes å være noe samfunnsengasjerte og kunnskapssøkende, og slik muligens har større innsikt i idrettsdeltakelsens fordeler. Slik objektivert kulturell kapital (jf. Bourdieu, 1984) har i tidligere forskning vist seg å ha lignende betydning for om ungdommer er idrettsmedlemmer (Seippel et al., 2011). Altså virker ikke bare økonomisk, men også til dels kulturell kapital å være av betydning for frafall fra idrettslag og dermed til å skape (et visst) sosialt klasseskille i deltakelsesmønsteret.

At variabelen for sosial klasse ikke har betydning for verken rekruttering eller frafall, kan skyldes at klassevariabelen i denne studien er skjevfordelt i den grad at 2/3 av utvalget er kodet til å tilhøre øvre middelklasse. Jeg har dessuten i denne studien benyttet et grovt mål på sosial klasse som vil kunne slite med å fange opp mindre grupper av barn og unge i familier som ofte opplever økonomiske problemer. Institusjonalisert kulturell kapital (jf. Bourdieu,

Idrettens klasseskille - grunn til bekymring? Sosial ulikhet i rekruttering og frafall

1984) målt ved foreldrenes utdanningsnivå, ser heller ikke ut til å ha noen klar sammenheng med de unges idrettsdeltakelse. Effekten er noe uklar da bare de som er usikre på foreldrenes utdanningsnivå, har mindre sannsynlighet for frafall enn de som ikke har noen forelder med høyere utdanning. Dette kan tyde på at foreldres utdanning ikke har betydning for om de unge slutter med idrett. Det må imidlertid tas høyde for at den rapporterte effekten av foreldrenes utdanningsnivå kan skyldes metodiske svakheter. Det vil kunne være stor variasjon innad i gruppen som er usikre på foreldrenes utdanning. Denne gruppen består av både de som ikke vet hvilken utdanning foreldrene har og de som ikke har svart på spørsmålet.

Selv om analysene viser at det ikke er særlig store sosiale klasseforskjeller i de unges frafall fra idrettslag, ønsker jeg i det følgende å diskutere hvordan tendensen til et sosialt klasseskille kan forstås. Jeg vurderer denne drøftingen til å være av interesse for fremtidig forskning som også finner sosiale klasseforskjeller i barne- og ungdomsidretten (og kanskje større enn jeg har påvist i denne studien). En slik drøfting er som nevnt mangelvare i tidligere forskning. Ambisjonen i denne delen er altså vel så mye å vise til hvordan sosiale klasseforskjeller i barne- og ungdomsidretten kan forklares, som å drøfte de små klasseforskjellene funnet i denne studien. Jeg velger derfor å bruke en del plass på denne drøftingen til tross for at jeg altså har funnet beskjedne klasseforskjeller. Strandbu et al. (2017) innvender at det kan gi uheldige signaler når små klasseforskjeller i idretten «overtolkes» på denne måten. Det er derfor viktig at leseren har studiens resultater i bakhodet når diskusjonen leses. Jeg kommer senere tilbake til en drøfting av andre variabler som i min analyse har langt større betydning for de unges deltakelse i organisert idrett, spesielt deres skoleprestasjoner.

6.3 Forklaringer av de sosiale klasseforskjellene

Både offentlige myndigheter og idrettsbevegelsen har en visjon om «idrettsglede for alle». Barn og unge skal ha lik mulighet til deltakelse slik at dette styres av fri vilje, ikke bakgrunnsvariabler som foreldres utdanning eller inntekt (Meld. St. 26 (2011-2012); NIF, 2015a). Bekymringen for et sosialt klasseskille i barne- og ungdomsidretten virker å bygge på en oppfatning av at de unge i familier med dårlig råd tvinges ut av idrettslagene fordi deltakelse krever til dels betydelige økonomiske ressurser (ibid.).

Offentlige myndigheter ønsker for eksempel «[...] å se nærmere på hvorfor noen befolkningsgrupper er underrepresenterte, og iverksette målrettede tiltak for å styrke rekrutteringen av disse gruppene» (Meld. St. 26 (2011-2012:19)). Idrettsbevegelsen har på sin side presisert at de ønsker «idretts glede for alle, ikke bare for dem som har råd» (NIF, 2015a:95). Man ønsker derfor å «[...] redusere økonomiske hindringer som står i veien for at alle barn og ungdommer skal ha råd til å delta i idrett» (:11). Myndighetene og idrettsbevegelsen virker dermed først og fremst å forstå sosial ulikhet i de unges idrettsdeltakelse som et uttrykk for at ikke alle gis like *muligheter* til deltakelse.

At noen også kan tenkes å velge bort idretten, virker det å være mindre forståelse for. Et viktig poeng i denne studien er derfor at manglende lyst til å drive med organisert idrett ikke må ses som ensbetydende med direkte ekskludering (jf. Hjelseth, 2016). Frafall fra idrett kan, som påpekt av Bourdieu (1978), ikke bare forklares med besittelse av ressurser, men også i hvilken grad de unge trives i idretten og ønsker å fortsette med organisert idrettsaktivitet. Barn og unge kan tenkes å velge ulikt, selv om de gis like (formelle) muligheter til deltakelse på idrettsfeltet. Det kan for eksempel være slik at selve idrettsorganiseringen i seg selv passer bedre for noen ungdomsgrupper, noe som vil kunne være et uttrykk for en mer indirekte og kulturell ekskluderingsform (jf. Thorød, 2008). Det er dermed ikke gitt at barn i familier med dårlig råd ekskluderes fra idretten gjennom økonomiske barrierer, selv om økonomi er en av få deltakelsesvariabler som potensielt har et direkte ekskluderende potensial. I det følgende vil jeg, selv om klasseforskjellene i de unges idrettsdeltakelse i denne studien er små, diskutere hvordan direkte og indirekte institusjonell ekskludering kan tenkes å fungere i barne- og ungdomsidretten.

6.3.1 Idrettens klasseskille som et uttrykk for direkte ekskludering

I Bourdieus (1978) analyse av det franske idrettsfeltet hevdes det at arbeiderklassen generelt er underrepresentert. Mine funn der ungdommene i familier med trang økonomi har noe større sannsynlighet for å slutte i idrettslag enn de unge i mer ressurssterke familier, kan peke i retning av et lignende mønster. En mulig forklaring på klasseforskjellene er at de økonomiske betingelsene for deltakelse i barne- og ungdomsidretten, kan medføre direkte ekskludering av ressursvake grupper. Dette blir da et uttrykk for at idrettsbevegelsen ikke muliggjør deltakelse for alle.

Idrettens klasseskille - grunn til bekymring? Sosial ulikhet i rekruttering og frafall

Høye medlems- og treningsavgifter, lisenser/forsikringer, kostbart utstyr og utstyrsjag, ulike kontingenter og transportutgifter og egenandeler i forbindelse med treninger og reiser til kamper og turneringer i inn- og utland, kan være mer eller mindre direkte mekanismer som virker undertrykkende for barn og unge i økonomisk utsatte familier. Sosial klassebakgrunn får da betydning for idrettsdeltakelse i form av familiens mulighet til å betale for og investere i barnas idrettsaktivitet. Slike strukturer som implisitt støtter og dermed blir ansvarlige for et potensielt økonomisk ekskluderende idrettstilbud, kan tvinge de unge i familier med liten betalingsevne ut av idrettsfeltet, slik både idrettsbevegelsen og myndighetene ser ut til å frykte (Meld. St. 26 (2011-2012); NIF, 2015a, b).

Dersom foreldre med dårlig råd møter økonomiske barrierer for barnas organiserte idrettsaktivitet, vil det være problematisk for både idrettsbevegelsen og offentlige myndigheter som har som mål at alle skal gis like muligheter til idrettsdeltakelse og få nytte godt av deltakelsens gleder. En idrettsbevegelse som stiller til dels betydelige økonomiske krav til sine medlemmer, vil ikke være i stand til å ta det samfunnsansvaret den tilskrives (jf. Meld. St. 26 (2011-2012)) eller ønsker å ta (jf. NIF, 2015a, b). Økonomiske barrierer for barn og unges deltakelse i organisert idrett vil være vanskelig å legitimere når idrettsbevegelsen bygger sin statlige støtte på visjonen om «idrettsglede for alle».

Politisk vil slik direkte ekskludering av grupper med svak økonomi ses som uheldig med tanke på idrettens tilskrevne potensial for demokratisk skoloring, integrering, sosialisering, helsefremming, forebygging av problematferd og mer generelt forming inn i voksentilværelsen og i det videre liv (Meld. St. 26 (2011-2012)). For de unge vil eventuell utelukkelse fra sosiale møteplasser hvor de andre barna oppholder seg, være problematisk med potensiale ikke bare for å svekke livskvaliteten her og nå, men også påvirke deres videre livsmuligheter (jf. Thorød, 2008). De unge som ekskluderes risikerer da å miste kontakten med store deler av sitt sosiale miljø og de opplevelsene idretten tilskrives å kunne by på, som blant annet idrettsglede og mestring. Direkte ekskludering av barn og unge fra lavere samfunnssjikt vil være paradoksalt ettersom deltakelsen hevdes å representere en knapp ressurs for de gruppene som i et velferdsperspektiv trolig trenger idretten aller mest (Bakke et al., 2016). Dermed kan idretten til tross for sitt tilskrevne inkluderende og sosialt utjevne potensial, bidra til å reproducere og forsterke sosial ulikhet i samfunnet. Dette vil i så fall kunne indikere at idrettsmodellen fungerer i utakt med både statlige velferdsmål og befolkningens behov.

6.3.2 Idrettens klasseskiller som et uttrykk for indirekte ekskludering

For å ikke begå den feilen som idrettsforskningen ifølge Bourdieu (1978) ofte gjør ved å ignorere sosiale klasseforskjeller i idrettens mening og funksjon når sosial ulikhet på idrettsfeltet skal forklares, vil jeg også forsøke å ta hensyn til habitus i tolkningen av resultatene.

En mulig forklaring på at ungdommene i familier med trang økonomi i denne studien har noe større sannsynlighet for å slutte med organisert idrett enn de unge i mer ressurssterke familier, kan være deres klassepreferanser for idrett. Arbeiderklassen har ifølge Bourdieu og hans etterkommere på idrettsfeltet (Eitzen & Sage, 1991; Nixon & Frey, 1996; Wilson, 2002), et instrumentelt kroppssyn som medfører et mer lekende, vulgært og på mange måter ungdommelig forhold til idrett. Mange vil derfor slutte når deltakelsen blir kjennetegnet av mer seriøsitet og man trer inn i voksenlivet hvor den ungdoms-assosierte idretten har en mindre naturlig plass. Middelklassen og borgerskapet ser i større grad på kroppen som et «investeringsprosjekt» hvor deres helsebaserte deltakelsesmotiver motiverer for langvarig idrettsdeltakelse. Deres idrettspreferanser virker dermed, i større grad enn arbeiderklassens, å være egnet for idrettsdeltakelse i et lengre tidsperspektiv.

På bakgrunn av dette er det ikke urimelig å anta at slike klassebaserte idrettspreferanser i form av motiver, interesser og verdier, kan skape klassevariasjoner også i ungdomsidretten slik at frafallet er størst blant de unge fra de nedre samfunnsjikt. Ungdommenes relasjon til egen kropp (et viktig aspekt av den klassespesifikke habitusen) kan slik muligens forklare at ungdommer i lavinntektsfamilier er noe underrepresentert i ungdomsidretten i denne og i tidligere studier (jf. Krange & Strandbu, 2004; Myrli & Mehus, 2015; Seippel et al., 2011).

Det er også mulig at ungdomsidretten har et særpreg som skiller den fra barneidretten og som kan bidra til å skape sosiale klasseforskjeller på idrettsfeltet. At mange rekrutteres til barneidretten (Seippel et al., 2011) kan tenkes å være et resultat av at barna ønsker å være på de arenaene hvor også de andre barna oppholder seg. Slike sosiale motiver for deltakelse hvor idretten først og fremst ses som en arena som muliggjør samvær med venner, og som virker å stå sterkere i arbeiderklasse-kulturen (Seippel, 2002), er trolig mer utbredt i barne- enn ungdomsidretten. Mens det i *Idrettens barnerettigheter og Bestemmelser om barneidrett* går frem at lek, mestring og utvikling av vennskap skal kjennetegne barneidretten (NIF, 2015c),

Idrettens klasseskille - grunn til bekymring? Sosial ulikhet i rekruttering og frafall

blir konkurranseelementet viktigere i ungdomsidretten fra 13-årsalderen. Ungdomsidretten vil derfor kunne stille større krav til egenskaper som etterstrebelse av perfektjonisme, disiplinering, strukturering, prestasjonsorientering og målsetting. De som anerkjenner, tiltrekkes av og behersker denne konkurranselogikken, vil dermed kunne ha et fortrinn i ungdomsidretten. Har man først og fremst sosiale motiver for sin idrettsdeltakelse, vil sjansen være større for at man havner på utsiden av ungdomsidrettens konkurranselogikk. Min hypotese er at idrettens legitime kultur og prestasjonslogikk antagelig er mer sammenfallende med sentrale verdier som middel- og overklassen i større grad verdsetter og behersker, blant annet fordi sosialisering til idrettsaktiviteter muligens står noe sterkere i de øvre samfunnssjikt. Med andre ord er de egenskapene som belønnes og kreves i ungdomsidretten trolig mer pregende for middel- og overklassens idrettskultur.

De unge i ressurssterke familier vil på bakgrunn av klassevariasjonene i idrettens mening og funksjon (jf. Bourdieu, 1978) kunne tenkes, i større grad enn de unge i ressursfattige familier, å ha foreldre som selv er eller har vært idrettsaktive og som derfor har mer kjennskap til og erfaring med organisert idrett. Det kan dermed være slik at barna i ressurssterke familier, gjennom å ha blitt sosialisert inn i idrettslagenes virksomheter og de tilhørende kulturelle kodene som kjennetegner disse fellesskapene, har utviklet en mer umiddelbar forståelse av hva idrettsdeltakelse og konkurranser innebærer og krever. Disse ferdighetene og kunnskapene vil kunne være betydningsfull «bagasje» som de unge bringer med seg inn på idrettsfeltet og som øker sannsynligheten for å bli værende. De unge som i større grad mangler idrettsoppdragelse og støtte hjemmefra vil kunne ha mindre forutsetninger for å være idrettsungdommer.

De unge som er vokst opp i en idrettsfamilie med aktive eller tidligere aktive idrettsforeldre og/eller søsken, kan tenkes i større grad å bli oppmuntret hjemmefra til å drive med organisert idrett og at det legges bedre til rette for dette. Ifølge Archetti (2003) er det i Norge regnet som godt foreldreskap å introdusere barna for organisert idrett. Etersom foreldre er vist å spille en viktig rolle barnas introduksjon til idrettslag (Seippel, 2002), kan det også tenkes at foreldreengasjement har en viss betydning for om de unge opprettholder idrettsdeltakelsen. Tidligere studier viser at foreldre er viktige pådrivere for barnas fritidsdeltakelse og at oppmuntring og støtte til, samt tilrettelegging for deltakelse i såkalte «berikende aktiviteter» som organisert idrett, står noe svakere i arbeiderklasse-kulturen (Lareau, 2011; Lavee &

Benjamin, 2015; Stefansen, Smette & Strandbu, 2016). Dette kan tenkes å ha betydning for om ungdommene blir værende i eller dropper ut av idretten i ungdomsårene.

Slik kan idrettsdeltakelse delvis forstås som et resultat av individets habitus i forhold til det idrettsfeltet har å tilby. Kjennetegn ved idrettsfeltet gjør at noen blir med, mens andre føler at de ikke passer inn. Idrettsfeltet kan slik tenkes å være mer tilpasset middel- og overklassekulturen ettersom deres egenskaper ervervet gjennom sosialisering og kulturell arv, muligens i større grad matcher med idrettsfeltets tilbud. Dette viser til et begrensingsaspekt ved habitus. Ulike grupper vil fungere godt i visse miljøer og dårlig i andre, noe som kan tenkes å ha betydning for idrettsdeltakelse. De unge i familier som er godt stilt både økonomisk og kulturelt vil på bakgrunn av at de kan ha bedre forutsetninger for å beherske (ungdoms)idrettens (konkurranselogikk, akkumulere feltspesifikk kapital og status på idrettsfeltet. Deres kunnskaper og ferdigheter vil av arbeiderklasse-barna kunne misoppfattes som fordelaktige, medfødte og personlige egenskaper, uttrykk og preferanser. Disse ungdommene vil antagelig da ses som særlig egnet for å være idrettsungdommer.

Ettersom deler av de unge i arbeiderklassefamilier muligens i mindre grad har kjennskap til og behersker de egenskapene som gir status og symbolsk verdi på idrettsfeltet, kan de potensielt forså idretten som noe som «ikke er for dem». De vil da i noe mindre grad kunne kjenne seg igjen i idrettslogikken og langt på vei frastøtes av den. Dette vil kunne være et uttrykk for *institusjonalisert symbolsk vold* (jf. Bourdieu, 1984) på idrettsfeltet. Slik institusjonell eksklusjon på bakgrunn av underliggende kulturelle mekanismer kan virke ved at trekk ved idrettsbevegelsen som sosialt system gjør deltakelse mindre attraktivt for enkelte grupper.

Ungdommenes tiltrekning mot og beherskelse av ungdomsidrettens konkurranselogikk vil dermed kunne tenkes å ha betydning for idrettsdeltakelse gjennom forhold som språk, holdning, estetiske uttrykk og stilmarkører som utstyr og klesstil. Økonomisk kapital kan signalisere hvem som har råd til dyrt utstyr slik at økonomi kan være en markør for tilhørighet til idrettsmiljøet. Idrettens underliggende kulturelle koder kan da virke ekskluderende gjennom «skjulte opptakskrav». De ekskluderte vil da ikke føle seg som ekskluderte, bare lite tiltrukket av idrettens logikk («idrett er ikke noe for oss»). Det å stå utenfor idretten vil derfor heller ikke oppleves som problematisk for ungdommene, men som ønskelig. Selv om barn og unge fra familier i de lavere samfunnsjikt kanskje er de som trenger idretten aller mest (Bakke et al., 2016), kan de samtidig være de som i minst grad *ønsker* den.

Idrettens klasseskiller - grunn til bekymring? Sosial ulikhet i rekruttering og frafall

At organisert idrett velges bort til fordel for andre fritidsaktiviteter og fysisk aktivitet på andre arenaer (jf. Seippel, 2002, 2005), er først og fremst et problem for idrettsbevegelsen som bygger sin statlige legitimitet på at det brede lag av barne- og ungdomsbefolkningen deltar (Meld. St. 26 (2011-2012)) og som ønsker å være den største bidragsyteren til folkehelsen (NIF, 2015a). Selv om idrettsbevegelsens visjon er å tilby inkluderende og trygge arenaer til alle som ønsker å delta, kan det derfor fort bli en målsetning i seg selv at medlemstallet er høyest mulig (Seippel, 2003). Dette vil innebære at alle former for frafall forstås som problematiske.

Jeg vil påpeke at det å bli økonomisk ekskludert fra og mindre kulturelt tiltrukket av idretten, er to forklaringer på idrettens klasseskiller som ikke utelukker hverandre. For noen vil det kunne være slik at økonomiske ressurser er en direkte barriere for idrettsdeltakelse, mens den sosiale klassebakgrunnen for andre medfører en habitus som gjør at de i liten grad tiltrekkes av idrettslogikken. Begge disse mekanismene vil dessuten kunne innvirke samtidig (Bourdieu, 1984). Deltakelsen i organisert idrett er slik noe mindre blant de unge i familier med trang økonomi og blant de som (gjærne i tillegg) ikke er sosialisert inn i den norske idretts- og frivillighetskulturen. Deler av ungdommene i familier fra arbeiderklassen vil derfor i større grad kunne mangle de «rette» habituelle disposisjonene for idrett. Deres foreldre har trolig mindre kjennskap til idretten og mindre interesse for å legge til rette for og følge opp idrettsaktivitet. De som har den kombinasjonen av økonomiske og kulturelle ressurser som gir de beste betingelsene for og som sterkest fremmer idrettsdeltakelse, vil derfor ha de beste forutsetningene for å være idrettsungdommer.

6.4 Skoleprestasjoner og deltakelse i organisert idrett

Når jeg i denne studien kontrollerer for nær sagt samtlige forhold som har vist seg å være av betydning for barn og unges idrettsdeltakelse i tidligere forskning, er det de unges skoleprestasjoner som står igjen som den klart mest betydningsfulle variabelen for å forklare ungdommenes idrettsdeltakelse generelt og frafall spesielt. Slike funn er (så vidt jeg kjenner til) ikke rapportert tidligere.

Det er derimot godt dokumentert at skoleprestasjoner varierer med sosial klassebakgrunn og at unge i ressurssterke familier får jevnt over bedre karakterer enn ungdommer fra lavere

samfunnssjikt (Hegna, 2010). Siden sosial klassebakgrunn målt med ulike indikatorer i denne studien har omtrent lik effekt i de bivarierte som i den multiple logistiske regresjonsanalysen, virker effekten av skoleprestasjoner hovedsakelig å være et uttrykk for skoleflinkhet, ikke sosial klassebakgrunn. Det ser med andre ord ikke ut til at ungdommenes sosiale klassebakgrunn har betydning for idrettsdeltakelse *gjennom* skoleprestasjonene. Det må imidlertid tas høyde for at variablene som er ment å fange opp de unges sosiale klassebakgrunn i denne studien, grunnet metodiske svakheter, ikke har evnet å fange opp alle faktiske klasseforskjeller i utvalget. Jeg vil derfor ikke utelukke at noe av karakter-effekten er et uttrykk for underliggende sosiale klasseforskjeller, selv om resultatene i denne studien peker i en annen retning.

Analysen viste at betydningen av de unges skoleprestasjoner på frafall fra organisert idrett var betinget av både etnisitet og valg av utdanningsprogram på videregående skole. Sannsynligheten for å slutte i idrettslag avtar betydelig med bedre karakterer for majoritetsungdommene, mens sannsynligheten øker like betydelig med bedre karakterer for minoritetsungdommene. For majoritetsungdommene har skoleprestasjoner over fire ganger så stor betydning for frafall på yrkesfaglige- som på studieforbereende utdanningsprogram, mens det motsatte er tilfelle for minoritetsungdommene.

Den ulike effektstørrelsen av skoleprestasjoner mellom utdanningsprogrammene, kan for majoritetsungdommene forklares av at de skolesvake elevene på yrkesfaglige utdanningsprogram har større sannsynlighet for å slutte i idrettslag enn de skolesvake på studieforbereende utdanningsprogram. Forskjellene mellom de to hovedtypene av utdanningsprogram for minoritetsungdommene, kan forklares med at de skolesvake elevene på studieforbereende utdanningsprogram har mindre sannsynlighet for å slutte i idrettslag enn de skolesvake på yrkesfaglige utdanningsprogram. Med andre ord virker de skoleflinke majoritetsungdommene å ha like liten sannsynlighet for å slutte med organisert idrett uavhengig av utdanningsprogram. De skoleflinke minoritetsungdommene virker å ha like stor sannsynlighet for å slutte i idrettslag enten man følger et yrkesfaglig eller studieforbereende utdanningsløp.

Slike samspillseffekter er (så vidt jeg kjenner til) ikke påvist tidligere. Mye av forskningen på feltet indikerer at bedre skoleprestasjoner utelukkende øker sannsynligheten for å være idrettsungdom (Bohnert et al., 2010; Krangle & Strandbu, 2004; Seippel et al., 2011; Sletten et al., 2015). Mine resultater kan tyde på at den tidligere rapporterte effekten av

Idrettens klasseskiller - grunn til bekymring? Sosial ulikhet i rekruttering og frafall

skoleprestasjoner på idrettsdeltakelse bare var gjeldende for majoritetsungdommene. Å skille mellom majoritets- og minoritetsungdommer ser altså ut til å være av betydning når man skal tolke denne effekten. Resultatene indikerer at deltakelse i organisert idrett nedprioriteres av de skolesvake majoritetsungdommene (særlig de skolesvake ungdommene på de yrkesfaglige utdanningsprogrammene) og de skoleflinke minoritetsungdommene. I det følgende vil jeg prøve å forklare hvorfor.

6.4.1 Skoleprestasjonenes betydning for majoritetsungdommene

En mulig forklaring på at sannsynligheten for å slutte i idrettslag avtar betydelig med bedre karakterer for majoritetsungdommene, kan som påpekt av Sletten et al. (2015) være at skolen og idrettslagene har en lignende logikk og struktur med ganske like mål og krav. Både i skolen og i idretten er det en utpreget prestasjonslogikk, treneren/læreren bestemmer, man øver/trener for å forbedre ferdigheter, det er faste oppmøtetidspunkter, aktiviteten er regelstyrt og inneholder ofte elementer av testing gjennom konkurranser/prøver som måles og registreres. Egenskaper og holdninger som forbedring, pågangsmot, selvdisiplin og respekt for regler og autoriteter, er verdifulle på begge arenaer. Det er derfor mulig at de unge som mestrer skolens logikk har visse egenskaper som de også får bruk for på idrettsfeltet og som gjør at de, i større grad enn skolesvake ungdommer, også finner seg godt til rette i og i større grad blir værende i idrettslagene.

Ettersom skoletrivsel ikke har betydning for frafall fra idrettslag og bare beskjeden betydning for rekruttering, ser det ut til at det ikke først og fremst er verdsettelse av skolens logikk, men beherskelse av skolefagene (her matematikk og norsk skriftlig) som er av betydning. Effekten kan da være et uttrykk for generell «flinkhet». De som er flinke på skolen vil også kunne tenkes å være flinke i idrett. De skoleflinke elevene er derfor antagelig særlig egnet for å beherske konkurranseidrettens logikk. Her kan noe av forklaringen på skoleprestasjonenes betydning for idrettsdeltakelse trolig ligge. Ungdommer som ikke finner seg til rette i skoleverket og får svake karakterer vil muligens ha mindre forutsetninger for å mestre og trives i ungdomsidretten, og dermed være mer tilbøyelige til å slutte.

Jeg vil imidlertid ikke utelukke at idrettsdeltakelse kan ha kausal effekt på skoleprestasjonene. Dette kan komme av det potensiale for læring som ligger i idrettsaktivitet og at denne læringen antagelig utvikler ferdigheter som også er nyttige i skolesammenheng (Mahoney,

Eccles & Larson 2004). Jeg mener likevel at det vil være mer naturlig å anta at skoleprestasjoner påvirker idrettsdeltakelse mer enn motsatt. Det er imidlertid heller ikke åpenbart at det å gjøre det godt på skolen i seg selv skulle gi større lyst på idrettsdeltakelse. Som antydning er det antageligvis noen mellomliggende variabler som kan forklare sammenhengen.

Det er ikke umiddelbart gitt hvorfor de skolesvake majoritetsungdommene på yrkesfaglige utdanningsprogram har større sannsynlighet for å slutte i idrettslag enn de skolesvake elevene på studieforberedende utdanningsprogram. En av flere mulige forklaringer er at en mer teoretisk utdanning gir de unge på studieforberedende utdanningsprogram mer innsikt i fordelene ved å delta i organisert idrett. Dette kan også forklare den generelle effekten av utdanningsprogram på frafall fra idrettslag. Resultatet indikerer at ungdommene på yrkesfaglige utdanningsprogram generelt og jenter spesielt, har visse kjennetegn som gjør de lite egnede for å være idrettsungdommer. At ungdommene på studieforberedende utdanningsprogram ser ut til oftere å være idrettsungdommer enn de som går på yrkesfaglige utdanningsprogram, er også antydning i tidligere forskning (Krange & Strandbu, 2004).

6.4.2 Skoleprestasjonenes betydning for minoritetsungdommene

Analysen i denne studien viste at den positive effekten av høyere utdanningsambisjoner på frafall fra organisert idrett, bare var av betydning for minoritetsungdommene. Når vi også vet at en større andel minoritets- enn majoritetsungdommer er vist å ha høyere utdanningsambisjoner (Bakken, 2016; Hegna, 2010; Lauglo, 1996, 2000; MacLeod, 2008), kan en mulig forklaring på at minoritetsungdommenes sannsynlighet for å slutte i idrettslag øker med bedre karakterer, være at effekten av skoleprestasjoner *egentlig* er en effekt av utdannings- og yrkesambisjoner. Ettersom det for mange kan være vanskelig å vite om de vil ta høyere utdanning, kan altså effekten i stedet synes på skoleprestasjonene.

Tidligere forskning viser at de minoritetsungdommene som bruker minst tid på lesker også er de som er mest med i idrettslag, og dette kan ikke forklares med at disse er spesielt skolesvake (Strandbu & Bakken, 2007). Med andre ord virker det *ikke* å være skoleflinkhet i seg selv, men tid brukt på skolearbeid som et mulig uttrykk for ambisjoner om å få gode karakterer, høy utdanning og/eller attraktive jobber i arbeidsmarkedet, som kan forklare at de mest skoleflinke minoritetsungdommene er underrepresentert i idrettslag. Det er også vist at en del

Idrettens klasseskiller - grunn til bekymring? Sosial ulikhet i rekruttering og frafall

minoritetsungdommer, på bakgrunn av at de har høyere utdanningsambisjoner, gir skolearbeid og skoleprestasjoner svært høy prioritet (Lauglo, 1996, 2000; Strandbu & Bakken, 2007; Støren, 2010). Selv om minoritetsungdommer gjennomsnittlig får dårligere karakterer enn majoritetsungdommer viser en rekke studier at de bruker lenger tid på skolearbeid, noe som tyder på sterk utdannings-motivasjon (Støren, 2010). Lauglos (1996) rapport-tittel *Motbakke, men mer driv?* er treffende for dette poenget.

En mulig forklaring på sammenhengen mellom minoritetsungdommenes skoleengasjement og deres idrettsdeltakelse, kan ligge i teorien om *konkurrerende tidsbruk*. Skolen og idretten kan forstås som arenaer som konkurrerer om ungdommenes tidsbruk og engasjement (Sletten et al., 2015). Utgangspunktet er en nullsum-modell der mer tidsbruk til skolearbeid, betyr mindre tid til fritidsaktiviteter. Denne tradisjonen som ser ungdoms orientering mot fritidsaktiviteter som en trussel mot innsats på skolen, går tilbake til Colemans (1961) *The adolescent society: the social life of the teenager and its impact on education*. Ungdommenes fritid er begrenset og de må derfor prioritere hva de vil bruke den til. Organisert idrett og skolearbeid kan stå i et konkurrerende forhold og idretten kan dermed vurderes til å bli for dominerende for de som har sterke ambisjoner om å få gode karakterer.

Minoritetsungdommenes prioritering av skolearbeid kan altså medføre at en del har mindre tid til organiserte fritidsaktiviteter. Disse ungdommene kan da se seg nødt til å slutte i idrettslag for å få mer tid til noe som vurderes til å være av større betydning. Denne antagelsen harmonerer med resultatene fra ungdomsundersøkelsen *Ung i Oslo 2006*. Et ønske om å få mer tid til skolearbeid var den klart viktigste årsaken minoritetsungdommene ga som forklaring på hvorfor de sluttet med organisert idrett. Mer tid til lekser var en dobbelt så viktig grunn for frafall blant minoritetsungdommene som for majoritetsungdommene (Strandbu & Bakken, 2007). Fafø-undersøkelsens resultater peker i samme retning. Flere minoritets- enn majoritetsungdommer oppgav at de ikke hadde tid til organiserte fritidsaktiviteter fordi de måtte prioritere skolearbeid (Friberg, 2005).

Hvor mye tid som brukes på organisert idrett er nødvendigvis avhengig av den enkeltes ambisjoner og tilbudet som gis i den enkelte treningsgruppe. Generelt kan det tenkes at ungdomsidretten i større grad enn barneidretten stiller krav til en form for økende satsing med flere treninger/konkurranser og en forventning om fast oppmøte. Denne organiseringen ser altså ut til å være lite forenelig med deler av minoritetsungdommenes fritidsprioriteringer.

Antagelig hadde et mer utpreget lavterskeltilbud med større rom for en løsere tilknytning til idrettslaget, vært mer appellerende for disse ungdommene.

6.5 Diskusjon av øvrige variabelers betydning

I dette delkapittelet vil jeg se nærmere på hva resultatene fra denne studien kan fortelle om rekruttering til og frafall fra organisert barne- og ungdomsidrett i Trondheim (mer eller mindre) uavhengig av de unges sosiale klassebakgrunn.

Jeg finner i denne studien mange av de samme resultatene som er rapportert på bakgrunn av Ung i Norge-rapportene (Krange & Strandbu, 2004; Seippel et al., 2011). Dette tyder på at den organiserte barne- og ungdomsidretten i Trondheim har et mønster som langt på vei ligner det som gjelder i landet for øvrig. Resultatene viser at det virker å være større forskjeller i frafall enn i rekruttering. For idrettspolitikken og idrettsbevegelsen som ønsker at alle skal gis lik mulighet til deltakelse (Meld. St. 26 (2011-2012); NIF, 2015a, b) er det altså ikke i rekrutteringen, men i frafallet at idretten eventuelt har sitt utjevneende potensial. Eventuelle tiltak bør derfor settes inn med den hensikt å holde på de unge som allerede er rekruttert.

I likhet med tidligere forskning (Myrli & Mehus, 2015) finner jeg at jenter har noe mindre sannsynlighet for å begynne med og større sannsynlighet for å slutte med organisert idrett enn gutter. Det virker likevel å være slik at idretten både rekrutterer og langt på vei holder på jenter i omtrent like stor grad som gutter. Kjønnforskjellen er som i tidligere forskning større for frafall enn for rekruttering. Mulige forklaringer kan være at det i ungdomsidretten er et større tilbud for gutter enn jenter, at idrettslagene representerer en slags maskulin kultur som er mest tilpasset gutters preferanser og/eller at gutter er mer konkurranseorienterte og oftere prioriterer idretten når den blir mer konkurranseorientert.

Det som har størst betydning for om de unge rekrutteres til i idrettslag er etnisk bakgrunn. At minoritetsungdommer har noe mindre sannsynlighet for å begynne med organisert idrett enn majoritetsungdommer, mens forskjellen er enda mindre for frafall, samsvarer med tidligere forskning (ibid.). Resultatene viser at idretten rekrutterer noe bedre i majoritetsbefolkningen, men at minoritetsbarna, dersom de rekrutteres, har minst like stor sannsynlighet som majoritetsungdommene for å bli værende i idrettslagene. Det virker altså først og fremst å

Idrettens klasseskiller - grunn til bekymring? Sosial ulikhet i rekruttering og frafall

være en barriere for barn og unge med minoritetsbakgrunn å finne veien *inn* til idrettslagene. At flere majoritets- enn minoritetsungdommer er medlemmer i idrettslag ser med andre ord ut til å skyldes at en mindre andel minoritetsungdommer starter med idrett. Dette kan være viktig kunnskap for idrettsbevegelsen som ønsker å øke andelen minoritetsungdommer i idrettslagene gjennom tilskuddsordninger som *Inkludering i idrettslag* (NIF, 2009).

Ettersom jeg kontrollerer for sosial klassebakgrunn i analysen kan ikke minoritetsungdommenes mindre sannsynlighet for å begynne med organisert idrett, først og fremst forklares av at enkelte minoritetsgrupper er særlig utsatt for vedvarende lavinntekt (jf. Epland & Kirkeberg, 2017). Mulige forklaringer kan være språklige barrierer eller mangel på sosiale rekrutteringsnettverk. Minoritetsungdommer kan for eksempel tenkes å ha sosiale nettverk med mindre kjennskap til idrettsbevegelsens kulturelle koder, noe som muligens kan svekke sannsynligheten for å rekrutteres til idrettslag. Seippel (2002) viste for eksempel at mange begynner i idrettslag etter å ha blitt introdusert av venner og/eller familiemedlemmer som gjerne selv er idrettsmedlemmer. En annen (og kanskje vel så sannsynlig) forklaring kan være at organisert idrett rett og slett ikke har samme posisjon i en del minoritetsmiljøer som i majoritetsbefolkningen. Det er derfor ikke en selvfølge at barna i disse miljøene skal delta i idrettslag.

Det er overraskende at jeg i motsetning til tidligere forskning (Seippel et al., 2011), ikke finner noe samspill mellom etnisitet og kjønn som tyder på at minoritetsjenter er særlig underrepresentert på idrettsfeltet. Dette kan være et uttrykk for at den organiserte idretten i Trondheim i større grad rekrutterer minoritetsjenter enn det som er tilfelle i landet for øvrig. En annen mulighet er at minoritetsjentenes mindre deltakelse funnet i tidligere forskning, egentlig skyldes andre forhold som er kontrollert for i denne studien (som skoleprestasjoner og høyere utdanningsambisjoner). At jenter og minoritetsungdommer har mindre sannsynlighet for å begynne i idrettslag enn gutter og majoritetsungdommer, kan altså på bakgrunn av resultatene i denne studien ikke forklares med at minoritetsjenter har særlig liten sannsynlighet for å begynne med organisert idrett.

Kontrollen for om de unge bor med to voksne er gjort da foreldrestøtte kan tenkes å gi bedre forutsetninger for idrettsdeltakelse (jf. Stefansen et al., 2016). Dette støttes av at majoritetsungdommene som bor med to voksne har mindre sannsynlighet for å slutte med organisert idrett enn de majoritetsungdommene som ikke bor med to voksne. Det er imidlertid overraskende at de minoritetsungdommene som bor med to voksne har større sannsynlighet

for frafall enn de minoritetsungdommene som har en annen bosituasjon. Dette kan tyde på at variabelen ikke fanger inn foreldrestøtte slik den var ment å gjøre. Den ulike effekten av variabelen mellom majoritets- og minoritetsungdommene kan også være et uttrykk for at foreldrestøtte har lite å si for frafall og at dette trolig er av større betydning for idrettsdeltakelse i yngre alder.

Psykisk helse virker å ha stor betydning for frafall ved at sannsynligheten for å slutte i idrettslag øker klart med psykiske plager. Det er lite overraskende at idretten sliter med å holde på ungdommer som har psykiske problemer. Resultatet bekrefter tidligere forskning (Pedersen, 2008). Det er derimot mer overraskende at de minoritetsungdommene som aller oftest drikker alkohol (hver uke eller oftere), har vesentlig større sannsynlighet for å slutte med organisert idrett enn de øvrige minoritetsungdommene. Analysen viste at hvor ofte minoritetsungdommene drikker alkohol, har omtrent like stor betydning for frafall fra idrettslag som deres skoleprestasjoner. Walseth (2004) antyder at drikkekulturen blant majoritetsungdommene i idrettslagene kan være et hinder for minoritetsungdoms inkludering i det sosiale idrettsmiljøet. Pedersen (2008) påpeker dessuten at organisasjonsungdommer (som idrettsungdommer) generelt er mer sosiale og at slike ungdommer derfor oftere enn ungdommer ellers, havner i situasjoner der alkohol har sin naturlige plass.

På bakgrunn av dette skulle man tro at de minoritetsungdommene som oftest drikker alkohol også har størst sannsynlighet for å være idrettsungdommer, men dette er altså ikke tilfelle. Det må imidlertid tas forbehold om at dette drikkemønsteret kan ha blitt utviklet *etter* ungdommene sluttet med organisert idrett. Resultatet kan også være et uttrykk for at de minoritetsungdommene som drikker mye alkohol også har noen andre kjennetegn (for eksempel at de også bruker andre rusmidler, har et problematisk hjemmemiljø etc.) som kan være lite forenelig med idrettsaktivitet.

Avslutningsvis vil jeg i denne studien samle trådene fra de foregående kapitlene. Deretter følger min konklusjon på studiens problemstilling. Til slutt ønsker jeg å gi noen betraktninger om forhold som jeg mener blir viktige i fremtidig forskning.

7. Avslutning

I denne studien har jeg (med data for situasjonen i Trondheim i 2009) forsøkt å tegne et helhetlig og nyansert bilde av hvordan ulike dimensjoner av sosial ulikhet påvirker barn og unges rekruttering til og frafall fra organisert idrett. Ambisjonen var å bidra til økt forståelse av sosial ulikhet i den organiserte idretten generelt og av det angivelige sosiale klasseskillet spesielt. Utgangspunktet for studien var offentlige myndigheters (Meld. St. 26 (2011-2012)) og idrettsbevegelsens (NIF, 2015a, b) delte bekymring for et sosialt klasseskiller i barne- og ungdomsidretten. Min ambisjon var derfor blant annet å undersøke om det kan være en potensiell økonomisk barriere for barn i «fattige» familiers idrettsdeltakelse, slik man virker å frykte i det offentlige ordskiftet. Tidligere forskning viser at de unge i familier med små økonomiske og kulturelle ressurser, har større sannsynlighet for å slutte med organisert idrett og at det ikke er slike sosiale klasseforskjeller i idrettens rekrutteringsmønster (Myrli & Mehus, 2015). På bakgrunn av dette regnet jeg med å finne klasseforskjeller kun i barne- og ungdomsidrettens frafallsmønster.

Gjennom logistiske regresjonsanalyser av henholdsvis rekruttering til og frafall fra organisert idrett, basert på et datasett med elever i videregående skole i Trondheim som respondenter, har jeg vist at sosial klassebakgrunn *har* betydning for idrettsdeltakelse. Sosial klassebakgrunn hadde imidlertid bare betydning for frafall fra idrettslag og effekten var relativt beskjeden. De unge i familier med dårlig råd (slik ungdommene vurderte det) hadde noe større sannsynlighet for å slutte med organisert idrett. Mine hypoteser ble bekreftet og resultatet harmonerer med tidligere forskning (ibid.).

Den lille underrepresentasjonen av unge i fattige familier i idrettslag trenger dessuten ikke nødvendigvis å (bare) innebære økonomisk ekskludering, slik både idrettsbevegelsen og myndighetene virker å tro. Sammenhengen mellom sosial klassebakgrunn og idrettsdeltakelse kan også forstås som et uttrykk for kulturell ekskludering gjennom ulike samfunnslags tiltrekning mot og beherskelse av ungdomsidrettens kulturelle logikk. Tendensen til et visst sosialt klasseskiller i barne- og ungdomsidretten funnet i denne studien kan, dersom de unge i lavinntektsfamilier i mindre grad tiltrekkes av idretten, derfor være enda mindre problematisk enn det analysen umiddelbart indikerer.

Det er andre ulikhetsdimensjoner som ser ut til å ha langt større betydning for de unges idrettsdeltakelse. Det som hadde aller størst betydning for om ungdommene hadde medlemskap i idrettslag generelt og for frafall spesielt, var deres skoleprestasjoner (standpunktkarakter i matematikk og norsk skriftlig ved siste karakteroppgjør). Den organiserte idretten ser ut til å velges bort av skolesvake majoritetsungdommer og skoleflinke minoritetsungdommer. Effekten av skoleprestasjoner så ikke ut til å skyldes underliggende sosiale klasseforskjeller. Det er likevel mulig at (deler) av effekten kan komme av reelle klasseforskjeller i utvalget som ikke har blitt fanget opp.

For majoritetsungdommene avtok altså sannsynligheten for frafall betydelig med bedre karakterer. Effekten var særlig tydelig for ungdommene på yrkesfaglige utdanningsprogram da de skolesvake elevene her hadde større sannsynlighet for å slutte i idrettslag enn de skolesvake elevene på studieforbereende utdanningsprogram. En mulig forklaring på sammenhengen mellom majoritetsungdommenes skoleprestasjoner og deres deltakelse i organisert idrett, kan være at skolen og idretten har en nokså lik logikk. De som får gode karakterer på skolen vil derfor kunne ha best forutsetninger for å tiltrekkes av og beherske ungdomsidrettens konkurranselogikk (jf. Sletten et al., 2015).

For minoritetsungdommene økte derimot sannsynligheten for frafall betydelig med bedre karakterer. Effekten var særlig tydelig for ungdommene på studieforbereende utdanningsprogram og dette skyldes at de skolesvake elevene her hadde mindre sannsynlighet for å slutte i idrettslag enn de skolesvake elevene på yrkesfaglige utdanningsprogram. Skoleflinke minoritetsungdommer kan tenkes å slutte i idrettslag fordi de opplever organisert idrettsdeltakelse og skolearbeid som konkurrerende tidsbruk (ibid.). Min hypotese er at det ikke er tid til skolearbeid i seg selv, men ambisjoner om å få gode karakterer, ta høyere utdanning og få tilgang til attraktive jobber i arbeidsmarkedet, som kan forklare sammenhengen. Deltakelse i organisert idrett ser altså ut til å være mindre attraktivt for minoritetsungdommer som er skoleflinke, akademisk rettet og/eller som har sterke ambisjoner om å få prestisjefylte jobber.

Idrettens klasseskiller - grunn til bekymring? Sosial ulikhet i rekruttering og frafall

Problemstillingen i denne studien var hvilke dimensjoner ved sosial ulikhet som kunne forklare rekruttering til og frafall fra organisert barne- og ungdomsidrett i Trondheim. Konklusjonen er at både sosial klassebakgrunn (målt med økonomiske og kulturelle ressurser), kjønn og etnisitet er sosiale ulikhetsdimensjoner av en viss betydning, men at effektene må kunne sies å være relativt små og langt på vei ubetydelige. Den organiserte barne- og ungdomsidretten i Trondheim skiller med andre ord lite på sosial bakgrunn. Bekymringen for et sosialt klasseskiller i barne- og ungdomsidretten i det offentlige ordskiftet virker, basert på denne (lokale) undersøkelsen, å være noe overdrevet. Det ser altså ut til å være liten grunn til bekymring for at barne- og ungdomsidretten skiller på sosial klassebakgrunn. Studiens funn må imidlertid først og fremst forstås som gyldige for situasjonen i Trondheim i 2009, men de kan også ha (en viss) gyldighet utenfor Trondheim. På bakgrunn av denne studien kan jeg si at barne- og ungdomsidretten virker å ha en litt skjev sosial profil med noe sterkere feste i de øvre samfunnssjiktene og særlig blant vellykkede skoleelever med majoritetsbakgrunn. Mine resultater indikerer at selv om mange gis (formell) mulighet til å delta i barne- og ungdomsidretten, kan det virke som at enkelte grupper av ulike årsaker velger å ikke delta.

7.1 Føringer for fremtidig forskning

Andelen barn under 18 år i husholdninger med vedvarende lavinntekt har økt siden årtusenskiftet og særlig fra 2011 (Epland & Kirkeberg, 2017). Dette betyr at flere barn og unge vokser opp i relativ fattigdom i 2017 enn da data for denne studien ble samlet inn i 2009. Hvis den økonomiske ulikheten i samfunnet fortsetter å øke, vil klasseskiller-problematikken i idretten ha enda større aktualitet i årene som kommer. Selv om resultatene i denne og tidligere studier tyder på at det (til nå) er relativt liten grunn til bekymring for at barne- og ungdomsidretten ekskluderer de unge i lavinntektsfamilier, kan det altså være større grunn til bekymring i dag.

I artikkelen *Ungdom, idrett og klasse: Fortid, samtid og framtid*, peker Strandbu et al. (2017) på at ikke bare økende kostnader, men også krav om mer intensiv foreldreinvolvering kan tenkes å bidra til en mer ekskluderende barne- og ungdomsidrett i framtiden. Det spørres om

en mer krevende idrett vil kunne virke ekskluderende på barn i familier der foreldrene ikke har mulighet til og/eller ressurser til å følge opp barna slik det trolig kreves.

I denne studien har jeg vist til at ressurssterke foreldre antagelig både har størst interesse av og best mulighet til å følge opp barnas idrettsaktivitet. Foreldre med trang økonomi og /eller aleneforsørgere og foreldre med minoritetsbakgrunn som ikke behersker det norske språket, vil kunne ha større utfordringer med å følge opp barnas idrettsaktivitet på samme måte. Økende økonomisk ulikhet i samfunnet kombinert med en mer krevende ungdomsidrett, kan trolig innebære økende utfordringer for idrettsbevegelsen dersom man ønsker å leve opp til visjonen om «idrettsglede for alle» (jf. NIF, 2015a).

Kanskje kan flere enn de som i dag tilhører lavinntektsgruppen få problemer med å finansiere barnas idrettsdeltakelse, slik at flere presses ut av idretten med økende sosiale klasseforskjeller som resultat. Selv om idrettsbevegelsen er opptatt av å begrense kostnadene ved å drive idrett, og særlig det å motvirke økonomisk ekskludering grunnet et kostnadsnivå som hindrer barn og unge i å delta, kan økonomiske barrierer for deltakelse likevel ramme et økende antall barn og unge. Det virker derfor som idrettsbevegelsen, dersom den skal fortsette å være en bevegelse som er åpen for alle, har et (visst) potensial for sosial utjevning ved i større grad å holde på de unge i familier med trang økonomi.

Det er mangel på landsrepresentative studier på sosial ulikhet og idrettsdeltakelse som skiller mellom rekruttering til og frafall fra barne- og ungdomsidrett. Videre er det mangel på studier som sammenligner ulike variablers effektstørrelser. Basert på det vi i dag vet er det lite overraskende at sosial klassebakgrunn har betydning for de unges deltakelse i organisert idrett, det interessante er hvor *stor* den er. Det er også mangel på landsrepresentative studier som undersøker sammenhengen mellom barn og unges sosiale klassebakgrunn og *medlemskap* i idrettslag, som kan fortelle noe om utviklingen etter 2010. Jeg mener derfor, som også påpekt av Strandbu (2017), at det trengs forskning som undersøker denne tematikken nærmere etter at den økonomiske ulikheten i Norge har økt ganske betydelig i de siste årene (Epland & Kirkeberg, 2017).

Det er tegn til tydeligere sosiale klasseforskjeller i de unges idrettsdeltakelse i nyere undersøkelser. For eksempel konkluderer rapporten basert på Ungdata-undersøkelser fra 2014 og 2015 med at «*Mens 69 prosent av guttene og 62 prosent av jentene med høyest sosioøkonomisk bakgrunn har deltatt i et idrettslag den siste måneden, gjelder det samme 49*

Idrettens klasseskiller - grunn til bekymring?
Sosial ulikhet i rekruttering og frafall

prosent av guttene og 37 prosent av jentene i familier med lavest sosioøkonomisk status» (Bakken et al., 2016:70). Resultatene kan indikere at klasseforskjellene i barne- og ungdomsidretten har økt etter tidspunktet for mine data. HEVAS-undersøkelsen fra 2014 finner imidlertid mindre klasseforskjeller (Samdal et al., 2016)⁵.

Fremtidig forskning bør tydeligere enn det som har blitt gjort til nå, få frem hva det eventuelt er som skaper klasseforskjeller i de unges idrettsdeltakelse. Det bør tas sikte på å få frem om det først og fremst er manglende ressurser eller tiltrekning av og fortrolighet med idrettens logikk (eller muligens en kombinasjon av dette), som kan forklare at de unge i familier med trang økonomi er noe underrepresentert i organisert idrett.

Denne studien har vist at de unges skoleprestasjoner kan ha svært stor betydning for deltakelse i organisert idrett, og at effekten er betinget av etnisitet og (delvis) valg av utdanningsprogram på videregående skole. Det blir da interessant om andre studier kan bekrefte disse funnene og om effekten er (mer eller mindre) uavhengig av de unges sosiale klassebakgrunn. Dersom klassebaserte forskjeller i barne- og ungdomsidretten virker gjennom de unges skoleprestasjoner, vil dette kunne være et uttrykk for at det sosiale klassesillet i idretten er større enn det jeg har tatt høyde for i denne studien. Sammenhengen mellom skoleprestasjoner, sosial klassebakgrunn og ungdoms frafall fra idrettslag, bør derfor undersøkes nærmere.

Hva de skolesvake majoritetsungdommenes og de skoleflinke minoritetsungdommenes klare underrepresentasjon i idrettslagene skyldes, vil være særlig interessant å utforske nærmere. Trolig vil kvalitative tilnærminger kunne gi økt forståelse av minoritetsungdommenes fritidsprioriteringer og hvordan skolearbeid og deltakelse i organisert idrett eventuelt oppleves som konkurrerende tidsbruk. utfordringene som ligger i disse spørsmålene bør tas på alvor i fremtidig forskning.

⁵ Studiene har benyttet ulike spørsmålsformuleringer og sammenligningsgrunnlaget er derfor tynt.

Referanser

- Aakvaag, G.C. (2008). *Moderne sosiologisk teori*. Oslo: Abstrakt forlag.
- Aftenposten (2015). «Klasseskille i idretten: Hvor er jubelropene til de som elsker å spille fotball, men ikke har råd til sko?». Hentet 24.04.2017, http://www.aftenposten.no/meninger/debatt/Klasseskille-i-idretten-Hvor-er-jubelropene-til-de-som-elsker-a-spille-fotball_-men-ikke-har-rad-til-sko-46723b.html.
- Archetti, E.P. (2003). «Den norske 'idrettsmodellen': Et kritisk blikk på sivil samfunn i Norge». *Norsk antropologisk tidsskrift*, 14(1): 8-15.
- Bakke, I.M., Solheim, L.J. & Hovden, J. (2016). «Skulle ønske jeg kunne være med på turn jeg!». I: Seippel, Ø., Sisjord, M.K. & Strandbu, Å. (red.), *Ungdom og idrett*. Oslo: Cappelen Damm AS.
- Bakken, A. (2003). *Minoritetsspråklig ungdom i skolen. Reproduksjon av ulikhet eller sosial mobilitet?* Rapport 15. Oslo: NOVA.
- Bakken, A. (2016). «Endringer i skoleengasjement og utdanningsplaner blant unge med og uten innvandringsbakgrunn. Trender over en 18-årsperiode». *Tidsskrift for ungdomsforskning*, 16(1):40-62.
- Bakken, A., Frøyland, L.R. & Sletten, M.A. (2016). *Sosiale forskjeller i unges liv. Hva sier Ungdata-undersøkelsene?* Rapport 3. Oslo: NOVA.
- Bjerkheim, S. (2013). *Ungdommers utdanningsaspirasjoner i Trondheim. En kvantitativ analyse*. (Masteroppgave). Trondheim: NTNU.
- Bohnert, A., Fredricks, J. & Randall, E. (2010). "Capturing Unique Dimensions of Youth Organized Activity Involvement: Theoretical and Methodological Considerations". *Review of Educational Research*, 80(4):576-610.
- Bourdieu, P. (1978). "Sport and social class". *Social Science Information*, 17(6):819-40.
- Bourdieu, P. (1984). *Distinction: A social critique of the judgement of taste*. Cambridge, Mass: Harvard University Press.
- Coleman, J.S. (1961). *The adolescent society: the social life of the teenager and its impact on education*. Michigan: University of Michigan, Free Press of Glencoe.
- Dagbladet (2016). «- Idrett skaper klasseskille». Hentet 24.04.2017, <http://www.dagbladet.no/sport/idrett-skaper-klasseskille/60539144>.

Idrettens klasseskille - grunn til bekymring?
Sosial ulikhet i rekruttering og frafall

- Egge-Hoveid, K. & Sandnes, T. (2015). *Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre i et kjønns- og likestillingsperspektiv*. Rapport 26. Oslo-Kongsvinger: SSB.
- Eikemo, T.A. (2008). *Social inequalities in self-assessed health between European welfare regimes*. Doktoravhandling. Trondheim: Institutt for sosiologi og statsvitenskap, NTNU.
- Eitzen, S.D. & Sage, G.H. (1991). *Sociology of North American Sport*. Madison, WI: Brown & Benchmark.
- Elstad, J.I. & Ugreninov, E. (2010). «Design, data og variabler». I: Sandbæk, M. & Pedersen, A.W. (red.), *Barn og unges levekår i lavinntektsfamilier. En panelstudie 2008-2009*. Rapport 10. Oslo: NOVA.
- Enjolras, B., & Wollebæk, D. (2010). *Frivillige organisasjoner, sosial utjevning og inkludering*. Rapport 2. Oslo/Bergen: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Epland, J. & Kirkeberg, M.I. (2014). «Barn i lavinntektshusholdninger: Flere innvandrerbarnefamilier med lavinntekt». Hentet 01.03.2017, <https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/flere-innvandrerbarnefamilier-med-lavinntekt>.
- Epland, J. & Kikeberg, M.I. (2017). «Ett av ti barn tilhører en husholdning med vedvarende lavinntekt». Hentet 09.03.2017, <https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/ett-av-ti-barn-tilhorer-en-husholdning-med-vedvarende-lavinntekt>.
- Friberg, J.H. (2005). *Ungdom, fritid og deltakelse i det flerkulturelle Oslo*. Rapport 16. Oslo: Fafo.
- Goksøyr, M. (red.), K. Asdal & E. Andersen (1996). *Kropp, kultur og tippeskamp. Statens idrettskontor, STUI og Idrettsavdelingen 1946-1996*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hansen, T. (2010). «Barns opplevelse av familieøkonomien og egne materielle ressurser». I: M. Sandbæk & A.W. Pedersen (red.), *Barn og unges levekår i lavinntektsfamilier*. Rapport 10. Oslo: NOVA.
- Hegna, K. (2010). «Endringer i utdanningsaspirasjoner gjennom ungdomsskolen – kjønn, klasse og minoritetsbakgrunn». *Tidsskrift for ungdomsforskning*, 10(1):89-104.
- Hills, J., Le Grand, J. & Piachaud, D. (red.) (2002). *Understanding Social Exclusion*. Oxford: Oxford University Press.
- Hjelseth, A. (2016). «Frafall i ungdomsidretten – et overvurdert problem?». I: Seippel, Ø., Sisjord, M.K. & Strandbu, Å. (red.), *Ungdom og idrett*. Oslo: Cappelen Damm AS.

- Ingebrigtsen, J.E. (2012). *Ungdomsidrett i endring. Tallenes tale om norsk ungdomsidrett 2006-2011*. Rapport 1. Trondheim: NTNU, Samfunnsforskning AS, Senter for idrettsforskning.
- Ingebrigtsen, J.E., & Aspvik, N.P. (2010). *Barns idrettsdeltagelse i Norge - Litteraturstudie av barn i idretten*. Rapport 2. Trondheim: NTNU Samfunnsforskning AS, Senter for idrettsforskning.
- Jarvie, G. (2012). "Sport, new division and social inequality". I: Dagkas, S. & Armour, K. (red.), *Inclusion and exclusion through youth sport*. London: Routledge.
- Krange, O., & Strandbu, Å. (2004). *Ungdom, idrett og friluftsliv. Skillelinjer i ungdomsbefolkningen og endringer fra 1992 til 2002*. Rapport 16. Oslo: NOVA.
- Laberge, S. & Kay, J. (2002). "Pierre Bourdieu's Sociocultural Theory and Sport Practice". I: Maguire, J. & Young, K. (red.), *Theory, Sport & Society*. London: JAI.
- Lareau, A. (2011). *Unequal Childhood: Class, race and family life*. Berkeley: University of California Press.
- Lauglo, J. (1996). *Motbakke, men mer driv?* Oslo: NOVA/Ungforsk.
- Lauglo, J. (2000). «Innvandrerungdoms anspennelse på skolen». I: Aasen, P., Foros, P.B & Kjøl, P. (red.), *Pedagogikk og politikk*. Oslo: Cappelen Akademisk.
- Lavee, E. & Benjamin, O. (2015). "Working-class mothers' school involvement: A class-specific maternal ideal?". *The Sociological Review*, 63(3):608-25.
- MacLeod, J. (2008). *Ain't No Makin' It: Aspirations and Attainment in a Low-Income Neighborhood*. New York: Westview Press.
- Mahoney, J.L., Eccles, J.S. & Larson, R.W. (2004). "Processes of Adjustment in Organized Out-of-School Activities: Opportunities and Risks". *New Directions for Youth Development*, 101:115-44.
- Meld. St. 10 (2011-2012). *Kultur, inkludering og deltaking*. Oslo: Kulturdepartementet. Hentet 15.03.2017, <https://www.regjeringen.no/contentassets/17bccd5db6fa4fa19bc827c9a1033999/nn-no/pdfs/stm201120120010000dddpdfs.pdf>.
- Meld. St. 26 (2011-2012). *Den norske idrettsmodellen*. Oslo: Kulturdepartementet. Hentet 15.03.2017, <https://www.regjeringen.no/contentassets/aaf9142d54e344608cc20d4e5fa752e0/no/pdfs/stm201120120026000dddpdfs.pdf>.

Idrettens klasseskille - grunn til bekymring?
Sosial ulikhet i rekruttering og frafall

- Myrli, T.R. & Mehus, I. (2015). «Ulikhet i rekruttering og frafall i den organiserte idretten i Trondheim». *Tidsskrift for ungdomsforskning*, 15(1):51-77.
- NFF (2011). «Hva koster det å spille fotball i Norge? En rapport om kostnadene ved å delta på aldersbestemte fotball-lag». Hentet 02.05.2017, <https://www.fotball.no/barn-og-ungdom/2017/hva-koster-det-a-spille-fotball-i-norge/>.
- NIF (2009). «Om tilskuddsordningen». Hentet 29.04.2017, <https://www.idrettsforbundet.no/tema/inkludering-i-idrettslag/Tilskuddsordningen/>.
- NIF (2015a). *Protokoll – idrettstinget 2015*. Trondheim. Hentet 29.04.2017, https://www.idrettsforbundet.no/contentassets/246891793bc549bf84a688abe373fab5/i-drettstinget-2015_1marsversjon.pdf.
- NIF (2015b). *Idrettspolitisk dokument 2015-2019*. Oslo: Idrettstinget. Hentet 25.04.2017, https://www.idrettsforbundet.no/globalassets/idrett/idrettsforbundet/om-nif/idrettspolitisk-dokument-2015-2019/57_15_nif_idrettspolitisk-dokument-2015-2019_lr_0909.pdf.
- NIF (2015c). *Idrettens barnerettigheter og bestemmelser om barneidrett*. Hentet 25.04.2017, https://www.idrettsforbundet.no/contentassets/7d1ccf72f5a047dfac1b2124adaddf42/17_15_barneidrettsbestemmelsene_lr.pdf.
- Nixon, H.L. & Frey, J.H. (1996). *A Sociology of Sport*. Belmont, CA: Wadsworth.
- Pedersen, W. (2008). «Detltakelse i ungdomsorganisasjoner og bruk av rusmidler». *Tidsskrift for ungdomsforskning*, 8(1):49-65.
- Rande, M. (2015). *Reproduksjon av sosial ulikhet i skolen – et uttrykk for kulturell arv eller rasjonelle valg?* (Masteroppgave). Trondheim: NTNU.
- Ringdal, K. (2013). *Enhet og mangfold: samfunnsvitenskapelig forskning og kvantitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Rysst, M. (2006). «Barna kommer først - preferanser og utsatthet i nordiske barnefamilier». *Tidsskrift for velferdsforskning*, 9(2):88-99.
- Samdal, O., Mathisen, F.K.S., Torsheim, T., Diseth, Å.R., Fismen, A.-S., Larsen, T., Wold, B. & Årdal, E. (2016). *Helse og trivsel blant barn og unge*. Rapport 1. Bergen: HEMIL-senteret, Universitetet i Bergen.
- Sandbæk, M. (2010). «Barn i inntektsfattige familier – tredje datainnsamling». I: Sandbæk, M. & Pedersen, A.W. (red.), *Barn og unges levekår i lavinntektsfamilier. En panelstudie 2000-2009*. Rapport 10. Oslo: NOVA.
- Seippel, Ø. (2002). *Idrett og sosial integrasjon*. Rapport 9. Oslo: ISF.
- Seippel, Ø. (2003). *Norske idrettslag 2002. Kunnskap, ledelse og styring*. Rapport 7. Oslo:

ISF.

- Seippel, Ø. (2005). *Orker ikke, gidder ikke, passer ikke? Om frafallet i norsk idrett*. Rapport 3. Oslo: ISF.
- Seippel, Ø., Strandbu, Å., & Sletten, A.M. (2011). *Ungdom og trening. Endring over tid og sosiale skillelinjer*. Rapport 3. Oslo: NOVA.
- Sisjord, M.K. (1993). *Idrett og ungdomskultur: Bø-ungdom i tall og tale*. Oslo: Norges idrettshøgskole.
- Skille, E.Å., & Solbakken, T. (2014). "The relationship between adolescent sport participation and lifelong participation in physical activity in Norway". *Scandinavian Sports Studies Forum*, 5:25-45.
- Skog, O.-J. (2004). *Å forklare sosiale fenomener: en regresjonsbasert tilnærming*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Sletten, M.A., Strandbu, Å. & Gilje, Ø. (2015). «Idrett, dataspilling og skole – konkurrerende eller på lag?». *Norsk pedagogisk tidsskrift*, 99(5):334-350.
- Snijders, T.A.B. & Bosker, R.J. (2011). *Multilevel Analysis: An introduction to Basic and Advanced Multilevel Modeling*. London: Sage.
- SSB (2011). *Standard for yrkesklassifisering (STYRK-08)*. Oslo/Kongsvinger: SSB. Hentet 22.04.2017, https://www.ssb.no/a/publikasjoner/pdf/notat_201117/notat_201117.pdf.
- Stefansen, K., Smette, I., & Strandbu, Å. (2016). "Understanding the increase in parents' involvement in organized youth sports". *Sports Education and Society*. Hentet 22.04.2017, <http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/13573322.2016.1150834?needAccess=true>.
- Strandbu, Å. (2017). «For dyrt for vanlige ungdommer å drive med idrett?». Hentet 03.05.2017, <http://forskning.no/blogg/nih-bloggen/dyrt-vanlige-ungdommer-drive-med-idrett>.
- Strandbu, Å., & Bakken, A. (2007). *Aktiv Oslo-ungdom. En studie av idrett, minoritetsbakgrunn og kjønn*. Rapport 2. Oslo: NOVA.
- Strandbu, Å., Stefansen, K., & Smette, I. (2016). «En plass i jevnalderfellesskapet. Idrettens betydning i ungdomstida». I: Seippel, Ø., Sisjord, M.K. & Strandbu, Å. (red.), *Ungdom og idrett*. Oslo: Cappelen Damm AS.
- Strandbu, Å., Gulløy, E., Andersen, P.L., Seippel, Ø. & Dalen, H.B. (2017). «Ungdom, idrett og klasse: Fortid, samtid og framtid». *Norsk sosiologisk tidsskrift*, 2(1):132-151.
- Strategiutvalget for idrett (2017). *Den norske idrettsmodellen inn i en ny tid*. Oslo. Hentet

Idrettens klasseskilte - grunn til bekymring?
Sosial ulikhet i rekruttering og frafall

15.03.2017,

https://www.regjeringen.no/contentassets/c6f90b4a8a2a4c20b8a9c3a012888ed4/delrapport2_fra_strategiutvalget_for_idrett-den_norske_idrettsmodellen_inn_i_en_ny_tid-050117.pdf.

Støren, A.L. (2010). *Unge innvandrere i utdanning og overgang til arbeid*. Rapport 45. Oslo: NIFU.

Sørli, C.S. (2012). *Hvordan fattigdom kan virke ekskluderende fra idretten*. (Masteroppgave). Bø: Høgskolen i Telemark.

Thorød, A.B. (2008). «Sosial eksklusjon». I: Sandbæk, M (red.), *Barns levekår – Familiens inntekt og barns levekår over tid*. Rapport 7. Oslo: NOVA.

Thorød, A.B. (2012). «Er det for dyrt? Om barns deltagelse og valg av organiserte fritidsaktiviteter når familiens økonomi er svak». *Fontene forskning*, 8(1):19-31.

Trondheim kommune (2010). *Ungdomsundersøkelsen i Trondheim 2009 (UngHiT)* (Hovedrapport). Trondheim.

Tønnessen, M. (2014). *Fruktbarhet og annen demografi hos innvandrere og deres barn født i Norge*. Rapport 4. Oslo-Kongsvinger: SSB.

Vaage, O.F. (2015). *Fritidsaktiviteter 1997-2014. Barn og voksnes idrettsaktiviteter, friluftsliv og kulturaktiviteter. Resultater fra Levekårsundersøkelsene*. Rapport 25. Oslo: SSB.

VG (2015). «Klasseskillet øker i barneidretten». Hentet 24.04.2017, <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/oppvekst/klasseskillet-oeker-i-barneidretten/a/23370896/>.

Walseth, K. (2004). «En problematisering av idretten som arena for integrasjon av etniske minoriteter». *Idrottsforum.org*. Hentet 10.05.2017, <http://idrottsforum.org/articles/walseth/walseth040127.pdf>.

Wilson, T. C. (2002). “The paradox of social class and sports involvement: The roles of cultural and economic capital”. *International Review for the Sociology of sport*, 37(1):5-16.